

K54.211
2

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԳՐԱԳՈՐԾԻ

DAVIDSON
AND COMPANY

ДИМИТРИИ БЕНАШВИЛИ, ШАЛВА ШАВГУЛИДZE
ФРИДОН НАРОУШВИЛИ, ПЛАТОН КИКОДZE

БОРЬБА ЗА КЛАССИКОВ

С ПРЕДИСЛОВИЕМ Ф. МАХАРАДZE

1 9 8 1

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО ГРУЗИИ
Т И Ф Л И С

~~დომიტრი ბენაშვილი, შალვა შავგულიძე,~~

~~ფრიდონ ნაროშვილი, კლატონ შიშოძე~~

~~ჩ. 6. 971~~

ბრძოლა

კლასიკოსებისათვის

ფილიპე მახარაძის წინასიტყვაობით

1 9 3 1

ს ა ხ ე ლ მ წ ი ფ რ ბ ა მ რ მ ც ე მ ლ რ ბ ა
ბ ფ ი ლ ი ს ი

ჩ. 6. 971 (5-114) 3. (11. 11. 14). 252

Handwritten text in Georgian script at the top of the page.

სკეპ-2000
შემოწმებულია

საბელგამის 1-ლი სტამბა.
პლეხანოვის პროსპ. № 91.
მთავარლიტი № 1746. შეკვე-
თის № 1117. ტირ. 3.000.

X 54 241
2

საქ. სსრ კ. შარქის
საქ. საბ. რესპუბ.
ბიბლიოთეკა

მდგომარეობა თანამედროვე ქართულ მწიკლოებაში.

უნდა ითქვას, რომ ეს მდგომარეობა ვერაა მაინც და-
მაინც დამაკმაყოფილებელი. მე, ეს-ეს არის გავეცანი,
სხვათა შორის, ახალგაზრდა პროლეტარულ ავტორების
წერილებს, რომლებიც მოთავსებულია კრებულში სახელ-
წოდებით: „ბრძოლა კლასიკოსებისათვის“. ფაქტები, რო-
მლებიც გამომელავენებულია დასახელებულ წერილებში
ერთ და იმავე დროს აღმაშფოთებელიცაა და სამარცხვი-
ნოც. სხვანაირად შეფასება ამ ფაქტების შეუძლებელია.
როგორ ვნებავთ შეუპოვად, მაგ., იმ გარემოებას, რომ
ქართული ლიტერატურის ისტორია და კრიტიკა თითქმის
სავსებით ჩაბარებული აქვთ მუშათა კლასისათვის სრუ-
ლიად უცხო ელემენტებს, რომლებიც, რა თქმა უნდა,
მტრულად არიან განწყობილნი როგორც საბჭოთა ხელის-
უფლების მიმართ, ისე მით უფროს სოციალიზმის მიმართაც.
საკმარისია გადაიკითხოთ ზევით დასახელებული წიგნის
9-10 გვერდი, რომ რამდენიმედ მაინც წარმოიდგინოთ
ის სავალალო მდგომარეობა, რომელშიაც იმყოფება
დღეს ქართული ლიტერატურის ისტორიის შესწავლა და
კრიტიკა. აშკარაა, რომ ისინი, ვინც სათავეში უდგანან
დღეს ამ საქმეს, იმათ არ შეუძლიათ არა თუ მარქსისტუ-
ლად მიუდგენ და გააშუქონ ქართული ლიტერატურის
კლასიკოსები, არამედ იმათ არ ძალუძთ, დაიცვან მცირე-

ოდენი ობიექტიობაც კი ისტორიულ სინამდვილის მიმართ, ე. ი. რამდენიმედ მაინც მიუდგომლად განმარტონ და გააშუქონ ისტორიული ფაქტები. ეს ის ხალხია, რომელიც ჩვენ ბოლშევიკ-ლენინელებს იდეოლოგიურ ფრონტზე წარსულშიაც გვებრძოდენ, და როგორც ჩანს, ახლაც გვებრძვიან, იმ განსხვავებით, რომ წინედ ისინი გვებრძოდენ ნაციონალ-დემოკრატიების, სოციალ-ფედერალისტების და მენშევიკების პარტიების სახელით, ახლა კი იმავე როლს წარმატებით ასრულებენ გარეგნულად თითქოს როგორც ყოველივე პარტიის გარეშე მდგომნი. ამის დასამტკიცებლად მოვიყვანოთ აქ რამოდენიმე ფაქტი.

† ცნობილია, რომ ჯერ კიდევ მეფის რეჟიმის დროს ზოგიერთ ქართველმა პუბლიცისტებმა თავადაზნაურული წრიდან და შემდეგ სოციალ-ფედერალისტების პარტიამ (გ. მაიაშვილი, არ. ჯორჯაძე და სხვები) შეთხზეს ზღაპარი, თითქოს ისინი, ვინც ჩვენში, საქართველოში, პირველად განაცხადეს ენერგიული პროტესტი და აღიმადღეს ხმა ბატონყმური მონობის წინააღმდეგ, იყვნენ მესამოცე წლების მოღვაწენი, ეგრედ წოდებული — თერგდალეულები საერთოდ და განსაკუთრებით ილია ჭავჭავაძე. რატქმა უნდა, აქ ჭეშმარიტების ნამცეციც არ იყო. მართალი იყო მხოლოდ ის, რომ ეს ვაჟბატონები, ყველანი წარჩინებული წოდების (ე. ი. თავადაზნაურობის) წარმომადგენლები, გაცნობილი იყვნენ იმ კამათთან, რომელსაც ადგილი ჭონდა იმ დროს (მესამოცე წლები) რუსეთში ბატონყმობის გაუქმების ირგვლივ. შეიძლება მესამოცე წლების მოღვაწეები რამოდენიმედ იზიარებდენ რუსეთის განმანათლებლების (ჩერნიშევსკი, დობროლიუბოვი, ნე-

კრასოვი და სხვ.) ზოგიერთ შეხედულებებს, მაგრამ რომ იმათ საჯაროდ არასოდეს არ გამოუცხადებიათ რაიმე პროტესტი ბატონყმობის წინააღმდეგ, სანამ ეს უკანასკნელი ჯერ კიდევ არსებობდა, ეს ურყევი ფაქტია. ყოველ შემთხვევაში არ არსებობს ისეთი დოკუმენტები, რომელიც ამის წინააღმდეგს ამტკიცებდეს. და სხვაფერ შეუძლებელიც იყო. თავადები და მემამულეები, რომელთა არსებობის ერთად ერთ და უმთავრეს წყაროს დამონებული გლეხების ექსპლოატაცია შეადგენდა, შეიძლება ბატონყმურ ურთიერთობათა ზოგიერთ უხეშ ფაქტების წინააღმდეგნი ყოფილიყვენ, მაგრამ ისინი თავისი ნებით მაინც არ მოსჭრიდენ იმ ტოტს, რომელზედაც თითონ ისხდენ. ეს ვაჟბატონები ხანდისხან არ ერიდებოდენ ლიბერალურ ფრაზების ხმარებას, მაგრამ ეს იყო მხოლოდ ყოველად უაზრო ლაყბობა. ასეთ ლიბერალ-თავადებს დ. ჭონქაძემ ძალიან მოსწრებულად „კნიაზ ლიბერალები“ უწოდა.

რაც შეეხება ილია ჭავჭავაძეს, ყველა მისი ნაწერების და ყველა იმ დოკუმენტების და მასალების მიხედვით, რაც მისი ცხოვრების შესახებ მოიპოვება, მუდამეამ ტიპიური თავადი და მემამულე იყო თავიდანვე და ბოლომდეც ასეთივე დარჩა.

შეიძლება ჩვენ შეგვეკითხოთ: რას იტყვით ი. ჭავჭავაძის პოემაზე: „რამდენიმე სურათი ყაჩაღის ცხოვრებიდანო“. დიახ, აქ არის ერთგვარი პროტესტი ბატონყმობის წინააღმდეგ. მაგრამ მერე რა? ჯერ ერთი: როგორც ყველამ იცის, ეს პოემა გამოქვეყნებული იქნა იმ დროს, როცა ბატონყმობა უკვე დიდი ხნიდან გაუქმებული იყო და, მაშასადამე, მისი ავტორი უკანა რიცხვით უცხადებდა პრო-

ტესტს ბატონყმობას, რომელიც უკვე აღარ არსებობდა. მეორე: ხსენებული პოემის ავტორი დიდი ზნის განმავლობაში თავის მაგიდის უჯრაში ინახავდა მას, რაც იმას ამტკიცებს, რომ ავტორს ეწინოდა მისი გამოქვეყნების — რაიმე უსიამოვნების მოლოდინში, და გამოაქვეყნა იმ დროს, როცა ასეთ შიშს უკვე არავითარი საფუძველი აღარ ქონდა. ეს იყო და ეს: ი. ჭავჭავაძეს თავისი საკმარისად ხანგრძლივი საზოგადოებრივი და ლიტერატურული მოღვაწეობის მანძილზე ერთხელაც არ მოუცია ჩვენთვის საბუთი იმისთვის, რომ იგი იბრძოდა ბატონყმობის წინააღმდეგ ან სიტყვით, ან კალმით. პირიქით, ამის საწინააღმდეგო მასალა მოიპოვება, რამდენიც გნებავთ, ისევე, როგორც აკაკი წერეთლის, ორბელიანების და იმ დროის სხვა მრავალ თავადაზნაურულ მწერლების შესახებ.

თქვენ იკითხავთ: მაშ, თუ ასეა, რისთვის შეიქნა საჭირო ამ ზღაპრის შექმნა, ამ სიცრუის გამოგონება? ეს სრულიად ადვილი გასაგებია. დადგა ისეთი დრო (მეცხრამეტე საუკუნის ბოლო და მეოცე საუკუნის დასაწყისი), როცა ეს საჭირო შეიქნა. საქმე იმაშია, რომ ამ დროს მესამოცე წლების მოღვაწეობის ავტორიტეტი ქართველ ხალხის მშრომელ მასებში მნიშვნელოვნად შეიწყა. ახლა უკვე აღარ იყო საკმარისი ლაპარაკი ისეთ განყენებულ რამეებზე, როგორც, მაგ., „კაცურ კაცობაზე“, ან „ადამიანობაზე“ და სხვა ასეთებზე. ავტორიტეტის მოსაპოვებლად საჭირო იყო რაიმე ნამდვილი დამსახურება წარსულ მოღვაწეობაში და აუ ამ ნიადაგზე რეაქციონურ მწერლების მომხრეებმა შეთხზეს თერგდალეულებზე საერთოდ და ი. ჭავჭავაძეზე განსაკუთრებით ის ზღაპარი, რომელზედაც მე ზევით ვლაპარაკობდი. მაგრამ ეს არ კმაროდა:

რომ უფრო დამაჯერებელი ყოფილიყო ეს ფაქტი, ამ ვაუ-
 ბატონებს ამ მიზნით უნდოდათ დაემაღლათ მკითხველთა
 პისათვის ის პირი, ვინც ჩვენში მართლაც პირველად აღი-
 მალლა ხმა ბატონყმობის წინააღმდეგ, ვინც პირველად
 საჯაროდ, მწერლობაში უშიშრად და გაბედულად დაგმო
 ბატონყმობა და გაილაშქრა ამ სამარცხვინო წესწყობი-
 ლების წინააღმდეგ. დღეს ყველამ იცის, რომ ეს იყო და-
 ნიელ ჰონკაძე. ეს შეურყევე ქეშმარიტებაა, ვინაიდან ეს
 ფაქტია. საკვირველია ის გარემოება, რომ ის ავტორები,
 რომლებიც სრულიად უსამართლოდ და უსაბუთოდ
 ი. ჰავჭავაძეს აწერენ ამ დიდ დამსახურებას, ერთი სიტყვი-
 თაც არ იხსენიებენ დ. ჰონკაძეს. გამოდის, რომ არც
 დ. ჰონკაძეს და არც მის „სურამის ციხეს“ თითქო არავითა-
 რი კავშირი არ ჰქონდა ბატონყმობის წინააღმდეგ ბრძო-
 ლასთან. უნდა ითქვას, რომ ასეთი სიჩუმის ტაქტიკა ჰონ-
 კაძის მიმართ თავიდან იქნა მიღებული ქართულ ლიტე-
 რატურაში, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში ხუთ
 ერთთავად თავადაზნაურული მწერლების განკარგულე-
 ბაში იმყოფებოდა. ერთ დროს თითქმის ყველა ქართველ
 მწერლებს პირი ჰქონდათ შეკრული ჰონკაძის მიმართ, რომ
 იგი სრულებით არ ეხსენებიათ, რადგანაც ჰონკაძის სახე-
 ლი მათ ცუდ გუნებაზე აყენებდა.

როგორც იცით, ეს სიჩუმე უკვე დიდი ხანია დაირღვა.
 ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნის პირველ წლებშივე დ. ჰონ-
 კაძის ღვაწლი და დამსახურება ქართულ ლიტერატუ-
 რაში ცნობილი და სათანადოთ დაფასებული იქნა. ისიც
 ცნობილია, რომ დ. ჰონკაძის სახელის აღდგენა ქართულ
 მწერლობაში და მისი ღვაწლის დაფასება სავსებით მზო-
 ლოდ მარქსისტების საქმე იყო. ასე რომ ეს საკითხი ჩვენ-

თვის, მარქსისტებისათვის, უკვე თითქმის სამი ათეული წლების უკან გადაჭრილი იყო. მიუხედავად ამისა, დაძვლებულ და ყალბ შეხედულებას თერგდალეულების და იმათ რიცხვში ი. ჭავჭავაძის შესახებ ახლაც ყოლია მომხრეები თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში. მაგრამ ზოგიერთები მიდიან კიდევ უფრო შორს. აი, მაგ., კ. კაპანელის აზრით, ილია ჭავჭავაძე თურმე ყოფილა „ქართულ ლიტერატურაში ჭეშმარიტი ლალადება თავისუფლებისა, თანასწორობისა, ადამიანობისა, შრომის პატივისცემისა, რევოლიუციისა და სოციალიზმისა“. (ციტატა ამოღებულია კრებულიდან „ბრძოლა კლასიკოსებისათვის“, გვ. 31). მე ვერ გამიგია, რას უნდა მიეწეროს ასეთი ყოვლად უსაფუძვლო მტკიცება: არცოდნას, უვიცობას თუ შეგნებულ სიცრუეს?

აბა ერთი წუთით შეეცადეთ წარმოიდგინოთ ილია ჭავჭავაძე „რევოლიუციონერი“ და „სოციალისტი“. ჭეშმარიტათ, როგორც ამბობენ: ქალღმერთი ყველაფერს აიტანსო! აი თურმე რა სიყალბეს უნერგავენ თავში ეს ვაჟბატონები ჩვენ მუშურ-გლეხურ ახალგაზრდობას! მაგრამ ეს კიდევ არაფერი: ვახტანგ კოტეტიშვილი, ალბად გათამამებული კაპანელის მაგალითით, მიდის იქამდის, რომ აცხადებს: „ჩვენი თერგდალეულები სოციალისტებიც იყვნენო“. ამითაც არ კმაყოფილდება ეს მოქალაქე; იგი თურმე სწერს თავის „ისტორიაში“ შემდეგს: „ბატონყმობის წინააღმდეგ თქმა პირველად ალექსანდრე ჭავჭავაძეს ეკუთვნისო“. (ციტატა ამოღებულია იმავე კრებულიდან, გვ. 32). ასე გაბიბრუება ისტორიის მეჯერ არ მინახავს. ესაა დაცინვა, და არა ისტორია. და ათასჯერ მართალნი არიან ამხანაგები, როცა ისინი აყენებენ საკითხს ასე: „ვის

ხელშია კლასიკოსებიო“? მე ამას ვუმატებ კიდევ ასეთ საკითხს: ვის ხელშია მუშურ-გლეხური ახალგაზრდობის აღზრდა? ვის ხელშია ნამდვილი სოციალისტური კადრების მომზადების საქმე?

მე ვფიქრობ, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენ უბრალო შეცდომასთან არა გვაქვს საქმე. აქ ჩვენ აღბად საქმე გვაქვს უფრო სერიოზულ მოვლენასთან. რა თქმა უნდა, ეს ვაჟბატონები ამახინჯებენ სინამდვილეს. ისინი რყვნიან ისტორიას. ეს აშკარაა, რადგანაც გიჟის ან სულელის მეტი აბა ვინ დაიჯერებს თერგდალეულების რევოლიუციონერობას და სოციალისტობას! რა თქმა უნდა ასეთი სისულელე არ სწამთ იმათაც, ვინც ამაზე სწერენ; ეს ვაჟბატონები არც ისე სულელები არიან. მაშ, რაშია საქმე? რისთვის გათავზედდენ ისე ეს ვაჟბატონები, რომ ასეთ სისულელეს ჯერ სთხზავენ და შემდეგ უსირცხვილოდ აქვეყნებენ? შეიძლება ვისმეს გონია, რომ ამ ვაჟბატონებს რევოლიუცია და სოციალიზმი უყვართ, და ამიტომ გამოყავთ რევოლიუციონერებად და სოციალისტებად თერგდალეულები და ჭავჭავაძეები? არა, იმათ მთელი თავისი არსებით სძულთ როგორც რევოლიუცია, ისე სოციალიზმი. და თუ იმათ ილია ჭავჭავაძე და ძმანი მისნი გამოყავთ რევოლიუციონერებათ და სოციალისტებად, ამას ისინი სჩადიან მხოლოდ იმ მიზნით, რომ რევოლიუციის და სოციალიზმის სახელი დასცენ მკითხველის თვალში. და მართლაც რა ფასი, რა მნიშვნელობა უნდა ექნეს რევოლიუციას და სოციალიზმს, როდესაც როგორც ერთის, ისე მეორის მებაირახტრებად გამოდიან ისეთი რეაქციონური და მონარქისტული მწერლები, როგორც იყვნენ ჭავჭავაძეები და ძმანი მათნი?

აი თურმე ვის ჩაუყრია საძირკველი საქართველში! სოციალიზმისათვის! აი როგორ იწერება ისტორია! ვინ მოიგონა მარქსი, ენგელსი, ლენინი! ვინ მოიგონა მთელ თაობათა თავგანწირული ბრძოლა, საპრობლეები, კატორღა, სახლობელები! ყოველივე ეს თურმე შეთხზული ამბავი ყოფილა. რევოლიუციას თურმე ამზადებდენ რეაქციონერები და მონარქისტული მწერლები, სოციალიზმისათვისაც თურმე ისინი სწირავდენ თავს!

არა, ეს არ გაგივათ, პატივცემულო მოქალაქენო, კოტეტიშვილებო, კაპანელებო და სხვანო! ყველაფერს თავისი საზღვარი აქვს. ამას ბოლო უნდა მოელოს და ამის ნიშნები უკვე არის. ერთ ამ ნიშანთაგანი არის თუნდაც ახალგაზრდა პროლეტარულ მწერლების პირველი გაბედული ნაბიჯი, რომელიც იმათ გადადგეს ზევისა დასახელებული კრებულის გამოცემით. მართალია ამ ამხანაგების ჯგუფი ჯერ მეტად მცირეა, სულ ოთხი კაცისაგან შესდგება: (დ. ბენაშვილი, შ. შავგულიძე, ფრ. ნაროუშვილი, პლ. ქიქოძე), მაგრამ ეს ჯგუფი ჩქარა გაიზრდება. ყოველ შემთხვევაში ხსენებული კრებულის გამოცემა უთუოდ დიდ გარდატეხას ნიშნავს თანამედროვე ქართულ მწერლობაში.

მართალია, სხვათა შორის ერთი დიდი სიძნელე დგას იმათ წინაშე. ამაზე გვითითებენ თვით კრებულის ახალგაზრდა ავტორები. საქმე იმაშია, რომ ძველი რეაქციონური და კონტრრევოლიუციონური მწერლების გამოძახილს ჩვენ ვამჩნევთ ზოგიერთ შემთხვევაში თვით კომპარტიის შიგნითაც. აი რას ამბობენ ამის შესახებ ჩვენი ავტორები: „ასეთი გამოძახილის კლასიკურ ნიმუშს წარმოადგენს სიმონ ხუნდაძე, რომლის მთელი რიგი ისტო-

რიულ-ლიტერატურული შრომები წარმოადგენენ ნამედროვე პირობებში იმ პროგრამის გამოძახილს ისტორიისა და ლიტერატურის საკითხებში, რომელიც წამოაყენეს ნაციონალისტ-„ხალხოსნებმა“ და ბოლოს სოციალ-დემოკრატიკულმა. ამგვარი მოვლენა თავის-თავად სამწუხაროა, რადგანაც ეს ხდება კომუნისტური პარტიის შიგნიდან და მკითხველ საზოგადოებაში ანტიმარქსისტული და ანტიბოლშევიკური აზრი მარქსიზმ-ლენინიზმით საღდება“.

„სიმონ ხუნდაძე — განაგრძობენ ჩვენი ავტორები — პირველ რიგში მკაცრ პროტესტს აცხადებს იმ „უსამართლობის“ წინააღმდეგ, რომლის მიხედვით ჩვენში ქავეკვაძე და საერთოდ თერგდალეულები არ იყვნენ ცნობილნი, როგორც ბატონყმობის წინააღმდეგ მებრძოლი ჯგუფი: „ჩვენში, ამბობს იგი, გავრცელებული არის ყალბი შეხედულება, თითქოს ჩვენი სამოციანი წლების ინტელიგენცია არაფითარ ბრძოლას არ აწარმოებდა ბატონყმური წყობილების წინააღმდეგ, რომ ისინი ბატონყმობის მოსპობას არ მოთხოვდნენ, არამედ შეკეთებას და სხვა. უნდა ვსთქვა, რომ ასეთი შეხედულება გაუგებრობაზე არის აღმოცენებული; იგი საკითხების უცოდინარობის ნაყოფი უფრო არის, ვინემ ობიექტიური მსჯელობაო“ და შემდეგ ისინი ეკითხებიან ს. ხუნდაძეს:

„რომელ „ყალბ“ შეხედულებაზე ლაპარაკობს ხუნდაძე? ვის აზრს უწოდებს ავტორი სიყალბეს, გაუგებრობისა და უცოდინარობის ნაყოფს? ვისზე მიაქვს იერიშები? ჩვენთვის ნათელია რომ ეს რისხვა მიმართულია მარქსიზმის და ბოლშევიკების წინააღმდეგ! ასეთი იერიში მარ-

ქისტების მისამართით გამოხმაურებაა ჯორჯაძის „შეტყუებისა“. (იხ. დასახელებული კრებული, გვ. 81-82).

ეს გარემოება, თავის თავად იგულისხმება, მეტად სამწუხაროა. როგორც დავინახეთ ზევით, მარქსისტებმა უკვე სამი ათეული წლების წინედ გამოამყლანეს ის სიყალბე, რომელსაც მაშინ ავრცელებდა ქართულ მწერლობაში ფეოდალური სულით გაუღენთილი რეაქციონური ინტელიგენცია, რაც თავადაზნაურობის და ბურჟუაზიის ინტერესების აშკარად დაცვის მიზნით იყო გამოწვეული და რაც იმათთვის საჭირო იყო ნამდვილ რევოლუციონერების და ნამდვილ სოციალისტების წინააღმდეგ, მხოლოდ ერთის განსხვავებით: წინედ თუ თერგდალეულები და იმათ რიცხვში ი. ჭავჭავაძეც გამოყავდათ ლიბერალებად და დემოკრატებად, ახლა ეს უკანასკნელები გამოყავთ უკვე „სოციალისტებადაც“.

აი როგორ ახასიათებს ს. ხუნდაძე ილია ჭავჭავაძეს:

„ძველი სოციალური წყობილების (ბატონყმობის) წინააღმდეგ ბრძოლაში, — სწერს იგი, — მეთაურობა უცილოდ ილია ჭავჭავაძეს ეკუთვნის, რომელმაც გამანადგურებელი მახვილი ჩასცა ძველ საზოგადოებასო“. მაგრამ ამას არ ჯერდება ს. ხუნდაძე. გამარჯვების წყურვილით გატაცებული საჯაროთ ამტკიცებს: „ილია ჭავჭავაძის ნაწერებში ჩვენ ვხვდებით სოციალისტური აზროვნების ელემენტებსო“. (იხ. დასახელებული კრებული, გვ. 83).

რა არის ეს? დაცინვა და გამასხარავება ყველაფრის და მეტი არაფერი.

საჭიროა შევეკითხოთ სიმონ ხუნდაძეს პირველ ყოვლისა აი რის შესახებ: სახელდობრ — ვის „ყალბ შეხედულებაზე“ ლაპარაკობს იგი, როცა იცავს მესამოცე წლების

მოლიბერალო-ნაციონალისტურ ინტელიგენციას და ასე ხელაპყრობით იჩოქებს მის წინაშე? აშკარაა, მას მხედველობაში აქვს მხოლოდ და მხოლოდ ჩემი შრომა „დ. ჰონჭაძე და მისი დრო“, რომელიც დაიწერა 1903 წ. და გამოქვეყნდა 1904 წლის დასაწყისში. მაგრამ მას არ ყოფნის გამბედაობა დაესახელებია ჩემი შრომა. ყველამ იცის, რომ ის შეხედულებები, რომლებიც მე იქ მაქვს გამოთქმული, დასაბუთებული იყო დოკუმენტებით და არა ზეპირად. ს. ხუნდაძეს ჯერ უნდა დაერღვია ის საბუთები, რომლებიც დასახელებულია იქ და მხოლოდ შემდეგ ამისა გამოეყენა თავისი დასკვნა. მაგრამ ეს მას არ შეეძლო, რადგანაც ამისათვის საჭირო იყო ჩემ შრომაში დასახელებულ საბუთების და ფაქტების უარყოფა. ეს კი არც ისე ადვილი საქმეა. სხვათა შორის, ცნობისათვის ყურადღების ღირსია ის ფაქტიც, რომ არც ერთ მაშინდელ გაზეთს, როცა ზევით დასახელებული ჩემი წიგნი გამოქვეყნდა, არ უცდია იქ დასახელებულ ფაქტების უარყოფა და კიდევ მეტი: არც ერთ იმათგანს არ უცდია იმ შეხედულებათა უარყოფა, რომლებიც იქ იყო გატარებული. განა სასიამოვნო იყო რეაქციონურ თავადაზნაურულ და ფედერალისტურ ინტელიგენციისათვის ყოველივე ის, რასაც მე იქ ვამბობდი? ვფიქრობ, რომ არა. მაგრამ რაღას იზამდენ.

ჩვენმა მოწინააღმდეგეებმა, ბურჟუაზიულ-თავადაზნაურულ ფედერალისტურ ინტელიგენციამ, მაშინ ხმა გაკმინდეს, კამათს დუმილი ამჯობინეს. და მოხდა საკვირველი ამბავი: თითქო ახლა ახლდება მარქსისტების კრიტიკა ამ საკითხში, თითქო ახლა იწყება მაშინდელი მარქსისტული კრიტიკის რევიზია. და ეს ხდება, ასე წარმო-

იდეინეთ, მარქსიზმის და ლენინიზმის დროშის ქვეშ. ამას ჩვენ ვერ დავუშვებთ. ეს ძირშივე უნდა იქნას აღმოფხვრილი. მსგავს მოვლენას რუსეთის-ლიტერატურაშიაც ქონდა ადგილი. მოიგონეთ რუბინი და ძმანი მათნი, რომლებიც ანტიმარქსისტულ და ანტილენინურ შეხედულებებს მარქსიზმის სახელით ასალებდენ. ს. ხუნდაძე ჩვენში ცდილობს გააცოცხლოს რეაქციონური და კონტრრევოლიუციონური შეხედულებები გადაგვარებულ, ე. ი. განაციონალისტებულ „ნაროდნიკების“ და სოც.-ფედერალისტებისა. კომუნისტი ს. ხუნდაძე, სამწუხაროდ, მოექცა ერთის მხრივ არ. ჯორჯაძის და გ. მაიაშვილის და მეორე მხრივ — კოტეტიშვილის და კაპანელის გავლენის ქვეშ. ეს არაფრად ვარგა, მით უმეტეს იმისათვის, ვინც თავის თავს მარქსისტს და ლენინელს უწოდებს და ბოლშევიკობას ჩემულობს. არა, ეს არ ვარგა. ს. ხუნდაძემ როგორც მარქსისტმა აქ გამოიჩინა არა მარტო სრული უტაქტობა, არამედ სრული უპრინციპობაც, სრული შეუთავსებლობა მარქსიზმისა და ლენინიზმისა. ეს პატარა შეცდომა არაა. მაგრამ იშვიათია ისეთი შეცდომა, რომლის გამოსწორება არ შეიძლებოდეს. ს. ხუნდაძეს შეუძლია და ვალდებულიცაა თავისი შეცდომები თითონვე გამოასწოროს. ჩემი წერილის მიზანიც სწორედ ესაა.

ეს, ამხ. ხუნდაძეს შესახებ. სამწუხაროდ, ამ მხრით ს. ხუნდაძე მარტო არ არის. მასთან ერთად ი. ჭავჭავაძე და საერთოდ მესამოცე წლების მწერლებზე ყალბი შეხედულების გავრცელებაში წილი მიუძღვის აგრეთვე ამხ. ბენიტო ბუაჩიძესაც. ამხ. ბ. ბუაჩიძეც კომუნისტია და მასთან პროლეტარული მწერლობის ერთერთი ხელმძღვანელი. მას ამიტომ უფრო მეტი მოეთხოვება; მეტი ცოდნა,

როგორც აწმყოსი, ისე წარსულის, რამდენადაც იგი ამას ეხება. ზოგიერთ მის მიერ წარმოთქმულ სიტყვების და მის მიერვე დამუშავებულ რეზოლიუციების (მერე რაოდენ ვრცელი და ხშირ-ხშირია ეს რეზოლიუციები!) მიხედვით ბ. ბუაჩიძის **მემარჯვენეობაში** ექვს ვერავინ შეიტანს. პირიქით, ამხ. ბუაჩიძე ქართული მწერლობის საკითხებში მეტ წილად უფრო **მემარცხენე ხასიათის გადახრებს იჩენდა**, ვინემ მემარჯვენე ხასიათისას. ამიტომ მით უფრო გასაკვირალია მისი მიდგომა მესამოცე წლების მწერლობისადმი ი. ჭავჭავაძის მეთაურობით. ეს მიდგომა მართლაც რომ მემარჯვენე — ოპორტუნისტულია და არსებითად გამოსთქვამს ფედერალისტების შეხედულებას და არა მარქსისტულ შეხედულებას.

ამას წინედ სრულიად შემთხვევით მე წავაწყდი ამხ. ბ. ბუაჩიძის ნაწერების ზოგიერთ ადგილებს, სადაც იგი იძლევა ი. ჭავჭავაძის და მისი ჯგუფის მწერლების დახასიათებას. მე საჭიროდ მიმაჩნია მოვიყვანო აქ ამხ. ბუაჩიძის ნაწერებიდან რამდენიმე ამონაწერი იმ საკითხის ირგვლივ, რომელიც ჩვენ ახლა გვაინტერესებს.

ამხ. ბ. ბუაჩიძის ერთ-ერთ ნაწერში, რომელიც გამოქვეყნებული იყო 1927 წ., ჩვენ შევამჩნიეთ ორი ადგილი, სადაც შემცდარი და მარქსისტისათვის ყოვლად მიუღებელი შეხედულებაა გამოთქმული. ამ წერილის ერთ ადგილას ჩვენ ვკითხულობთ: **„მესამოცე წლების ქართული ლიტერატურის ძლიერი ნაკადი ხელს უწყობდა და იბრძოდა (!?) ბატონყმობის წინააღმდეგო“**. (იხ. „ლიტერატურა და თანამედროვეობა“. გამ. 1927 წ. გვ. 14).

მკითხველი მიხვდება, რომ ზევით მოყვანილ სიტყვებში, თუმცა ბუნდოვნად (გამოდის მაგალ. თითქო ნაკადი

თავის თავად იბრძოდა ბატონყმობის წინააღმდეგ) გამო-
თქმულია სრულიად არა მარქსისტული შეფასება შესამო-
ცე წლების ლიტერატურისა. ჯერ ერთი ის, რომ აქ აღე-
ბულია შესამოცე წლების მთელი ქართული ლიტერატუ-
რა; გამოდის, რომ მაშინდელ ქართულ ლიტერატურაში
სრულიად არავითარი განსხვავება არ იყო, არ იყო სრუ-
ლებით არავითარი დაყოფა. იყო თითქო ერთი მთლიანი
ლიტერატურა, რომელიც იბრძოდა ბატონყმობის წინა-
აღმდეგ. რა თქმა უნდა, ასე არ იყო სინამდვილეში. ამხ.
ბუაჩიძის მტკიცება სრულიად განყენებული მსჯელობაა:
და სინამდვილის დამახინჯება. შემდეგ იმავე წერილში
ავტორი ამბობს:

„**ეგნატე ნინოშვილმა ღირსეულად შესძლო ილიას**
(ე. ი. ი. ჭავჭავაძის) **შემკვიდრეობა** და ცხოვრების მსვლე-
ლობასთან ერთად შესაბამისი ახალი კუთხით (ვერაფერი
ქართულია ფ. მ.) და თვალსაზრისით, გამწვავებულ სო-
ციალურ ფონზე გაშალა თავისი მხატვრული მზერის სი-
ძლიერეო“ (იქვე, გვ. 63. ხაზს ყველგან ჩვენ ვუსვამთ.
ფ. მახარაძე).

ზევით მოყვანილი სიტყვები ამტკიცებენ, ჩვენი აზრით,
ერთ რამეს: ამხ. ბუაჩიძე არ იცნობს იმ საგანს, რაზედაც
სწერს, თორემ ასეთ ველურ რამეს არ დასწერდა. ეგნატე
ნინოშვილს რომ შეეძლოს ამ სიტყვების მოსმენა, იგი ხომ
საფლავშიაც კი გადაბრუნდებოდა. ჯერ ერთი რა შე-
მკვიდრეობაზე შეიძლება ლაპარაკი ნინოშვილის მხრით
ი. ჭავჭავაძის მიმართ! არც წარმოშობით და მდგომარეო-
ბით, არც იდეურად ნინოშვილისა და ჭავჭავაძის შორის
შემკვიდრეობაზე ლაპარაკი არ შეიძლება. ასეთი მტკი-
ცება არსებითად წარმოადგენს აშკარა რეაქციონურ შე-

ხედულებას; ეს მტკიცება ძირიანად ეწინააღმდეგება მარქსიზმის და ლენინიზმის პრინციპებს.

ნინოშვილი იყო ღარიბი გლეხის შვილი, სოფლის მასწავლებელი, ქარხნის მუშა. ერთი სიტყვით ნამდვილი პროლეტარი და რევოლიუციონერი, და როგორც ნამდვილი რევოლიუციონერი განსაზღვრულ სოციალურ-ეკონომიურ პირობებში იგი შეიქნა მარქსისტი. ი. ჭავჭავაძე-კი იყო: წარჩინებული თავადის შვილი, მემამულე და გლეხების მებატონე. იგი იყო მუშებისა და გლეხების ექსპლოატორი. როგორც მწერალი, ი. ჭავჭავაძე იყო რეაქციონერი, მემამულეების ინტერესების უერთგულესი დამცველი, ფეოდალური საქართველოს მათაყვანებელი და მონარქისტი.

რა არის საერთო ამ ორ პიროვნებას შორის? ან რა მემკვიდრეობის მიღება შეეძლო ნინოშვილს ი. ჭავჭავაძესაგან? არავითარი! არ ვიცი, გრძნობს თუ არა ამხ. ბუაჩიძე იმ უხერხულობას, რომელშიაც იგი ჩავარდა, და თუ როგორ ამკირებს იგი ეგ. ნინოშვილს, როცა ამბობს, რომ „ე. ნინოშვილმა ღირსეულად შესძლო ილიას მემკვიდრეობა“. ეგნატე ნინოშვილი ილ. ჭავჭავაძის ღირსეული მემკვიდრე! არა, ეს შეფარდება სრულებით შეუსაბამოა. ეგ. ნინოშვილი ხომ ხორცი და სისხლია მუშათა კლასის! იგი ხომ წინამორბედი იყო ჩვენში მარქსიზმის, პროლეტარული რევოლიუციის, კომუნიზმის? ვინ-ღა იყო ი. ჭავჭავაძე? ეს ხომ მთელმა ჩვეყანამ იცის: რეაქციონერი და კონტრრევოლიუციონერი. აქედან ვერ იხსნის მას ხანდისან ისეთი სიტყვების წამოსროლა, როგორც: მაგ., თავისუფლება, სამშობლო და სხვა ასეთები. ამაზე შეიძლება ამხ. ბუაჩიძემ გვიპასუხოს, რომ იგი ადა-

რებს მხატვარ ჭავჭავაძეს მხატვარ ნინოშვილთან, მაგრამ მწერლის გაორება არ ხდება, ეს შეუძლებელია. და კიდევაც რომ დავეთანხმით ამხ. ბუაჩიძეს, თითქო მას ზევით მოყვანილ სიტყვებში მხოლოდ ამ ორი მწერლის მხატვრული მხარე ქონდა მხედველობაში, განა ეს დამაჯერებელ საბუთად გამოდგება? რაა საერთო ამ ორი მწერლის შორის, რომ ე. ნინოშვილი ჭავჭავაძის მეკვიდრედ და ისიც ღირსეულ მემკვიდრედ გამოვაცხადოთ? პირველი საფეხურის სკოლის მოწაფეც კი მიხვდება, რომ ამ ორი მწერლის ერთმანეთთან შედარება შეუძლებელია, რადგანაც ისინი, როგორც მხატვრები, სრულებით სხვადასხვა მისწრაფებებს, სრულებით სხვადასხვა იდეალებს გვიხატავენ.

საინტერესოა, ვიცოდეთ, რა მიზანი ქონდა ამხ. ბუაჩიძეს ამ შემთხვევაში? ერთი კი ითქმის: ნებისთ თუ უნებლიეთ ობიექტიურად ამხ. ბუაჩიძე ზევით მოყვანილ ამონაწერში არსებითად აკეთებს ძველი ხალხოსნების და სოც.-ფედერალისტების საქმეს, ე. ი. იგი სახელს უკეთებს და ავტორიტეტს უქმნის ქართულ ლიტერატურაში რეაქციონურ მწერლებს, და უწინარეს ყოვლისა იმათ ბურჯს და მებაირახტრეს ი. ჭავჭავაძეს. ეს უნდა ითქვას კატეგორიულად, მთელი სიმკვეთრით და ეს მით უმეტეს, რომ ამხ. ბუაჩიძე კომუნისტური პარტიის წევრია. პარტია ვერ მისცემს მას უფლებას პარტიის შიგნით ხელი შეუწყოს ჩვენი პარტიის ძველი და ახალი მოწინააღმდეგების შეხედულებათა გავრცელებას. ამხ. ბუაჩიძე სხვა წერილშიაც იმეორებს თავის შემცდარ შეხედულებას. ასე, მაგ., წერილში „ქართული მწერლობა 1929 წელს“ („მნათობი“ 1930 წ. № 1, გვ. 166), სხვათა შორის, იგი

სწერს: „თუ ილია ჭავჭავაძე ისეთი სიძლიერით ებრძოდა ბატონყმობას, თამამედროვე მწერალს ჯავახიშვილს რათ უნდა გაუჭირდეს ბატონყმობის ნამდვილი ურთიერთობის ასახვაო“..

პირველ ყოვლისა აქ პირდაპირ შეუსაბამობაა წინადადების პირველ ნახევარსა და მეორეს შორის: ჭავჭავაძე ებრძოდა ბატონყმობას, ჯავახიშვილს რაღა დაემართაო! აქ არავითარი ლოლიკა არაა. ვთქვათ ივანეს შეეძლო ბრძოლის წარმოება, მაგრამ აქედან ჩვენ ვერასოდეს ვერ დავსკვნით, რომ პავლესაც უნდა შესძლებოდა ასეთი. მაგრამ მთელი უბედურება იმაშია, რომ ამხ. ბუაჩიძე საშინლად ცდება, როცა ამტკიცებს, რომ ი. ჭავჭავაძე ბრძოლას აწარმოებდა ბატონყმობის წინააღმდეგო.

ეს მართალი არაა, ეს სიცრუეა. ამ ზღაპარს ბოლო უნდა მოეღოს. ეს ძირიანად უნდა აღმოიფხვრას საბჭოთა საქართველოს მწერლობიდან, და უპირველეს ყოვლისა ეს უნდა მოახდინონ კომუნისტ-მწერლებმა. ამ ყალბი შეხედულების გაზიარება აუცილებელი შედეგი იყო მარქსიზმისა და ლენინიზმიდან გადახვევისა ერთი მხრით და ბოლშევიზმის ტრადიციების დავიწყებისა მეორე მხრით. ამიტომ აუცილებლად საჭიროა დიდი მუშაობის ჩატარება, რათა ზოგიერთ კომუნისტ-მწერლებმა უფრო ბეჯითად დაუკვირდნენ იმას, რასაც ამბობენ და პირველყოვლისა, რასაც სწერენ. ჩვენს პროლეტარულ მწერლობას მეტად დიდი ამოცანები აქვთ გადასაჭრელად, რა თქმა უნდა არა მარტო რევოლუციების გამოტანით (რაც რასაკვირველია საჭიროა) ან არა მარტო რადიკალური და რევოლუციონური ფრაზეოლოგიის საშუალებით, არამედ თვით ლიტერატურის დაუფლებით. ბრძოლას კლასი-

კოსებისათვის აქვს უფრო ღრმა და უფრო ფართო მნიშვნელობა, ვინემ ეს პირველი წარმოდგენით ეგონათ ზოგიერთებს.

დასასრულ, არ შემიძლია კიდევ და კიდევ აღტაცებით არ მივეგებო იმ ახალგაზრდა პროლეტარულ მწერლების ნაბიჯს, რომლებმაც იკისრეს ზევით დასახელებული კრებულის გამოცემა. ვფიქრობ, რომ ეს პირველი ნაბიჯია, რომელსაც შემდეგი, უფრო ნაყოფიერი, ნაბიჯები მოყვება. მეტია ლაპარაკი, რომ ეს ახალგაზრდები სწორ მარქსისტურ-ლენინურ პოზიციაზე დგანან და ბოლშევიზმის ერთგული დამცველები არიან. შეიძლება იმათაც მოუვიდეთ შეცდომები, მაგრამ ეს სრულიად სხვა ხასიათის შეცდომები იქნება, რასაც ისინი სულ ადვილად გამოასწორებენ.

ვუსურვოთ მათ წარმატებით განაგრძონ თავისი ნაყოფიერი და ფრიად საჭირო მუშაობა.

ფ. მახარაძე

ვის ხელშია კლასიკოსები?

მხატვრული მწერლობის დიდი აღმზრდელითი გავლენა ფართო მკითხველ მასებზე დღეს საერთოდ მიღებული აზრია. ეს მიზეზია, რომ დიდი ყურადღება ექცევა პარტიული პოლიტიკის გამომუშავებას კულტურის ამ სფეროში, მაგრამ პარტიული პოლიტიკის ობიექტი უმთავრესად მიმდინარე ლიტერატურული ცხოვრებაა და ამიტომ ჩვენ ხშირად გვაფიქვდება მწერლების ის უდიდესი, უკვე შექმნილი და დასრულებული ნაწილი, რომელსაც კლასიკური მწერლობა ჰქვია, და თუ მწერლობის თანამედროვე სექტორი კომუნისტური პარტიის ზეგავლენას განიცდის, თუ ამ მხრივ უკვე ვლაპარაკობთ პროლეტარიატის მოსალოდნელ ჰეგემონიაზე ახალ მწერლობაში, საშაგიერთ თითქოს სრულებით უძლური ვართ კლასიკოსებზე ზეგავლენის საკითხში.

ზოგიერთ მკითხველს ძლიერ გაუკვირდება ასეთი „თავხედობა“, (?) მართლაც, როგორ შეიძლება რაიმე ზეგავლენა მოახდინო კლასიკურ მწერლებზე, როგორ შეიძლება „გააკომუნისტო“ გრ. ორბელიანი, ალ. ჭავჭავაძე, ილ. ჭავჭავაძე, აკ. წერეთელი და სხვები?? როგორ შეიძლება შესცვალო ტექსტი, გრ. ორბელიანის „სადღეგრძელო“-სი და მონარქისტულ ჰიმნიდან კომუნისტურ ჰიმნად აქციო. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ კლასიკოსების ასეთ

„გათანამედროვეებასაც“ ხშირად ხვდებით: ხშირია ტექსტების გადაკეთებ-გადმოკეთება, სახელმძღვანელოებში დამახინჯებული სახით „გაწითლებული“ რაფიელ ურისთავის შეტანა და სხვა. ყოველივე ეს დიდი გაუგებრობა და ბოროტმოქმედებაა! არის მეორე შემთხვევა კლასიკოსების „გათანამედროვეების“. რომელიმე თანამედროვე მწერალი ეპიგონური პედანტობით ხელს მოჰკიდებს ხოლმე კლასიკოსების მიერ უკვე ნამღერის „თანამედროვე“ კილოზე გადამღერებას — ესეც დიდი კულტურული მანებლობაა! არის მესამე შემთხვევა; როდესაც რომელიმე ცნობილ კლასიკოსს, რომელსაც სოციალისტურ იდეებთან არაფერი საერთო არა ჰქონია — სოციალისტათ აცხადებენ. ჩვენ გვინდა გავაფრთხილოთ მკითხველი, რომ კლასიკოსების არა ასეთ გათანამედროვეობაზე გვექნება ლაპარაკი.

სასტიკად სცდება, ვინც ჰფიქრობს, თითქოს ძველი მწერლობა დღეს არ იკითხებოდეს, თითქოს ის აღარ ახდენდეს ზეგავლენას ფართო მასებზე, თითქოს არ იყვეს აქტუალური და სხვა. განსაკუთრებით ახალგაზრდობაზე აქვს დიდი გავლენა კლასიკოსებს, სკოლაში ხომ კლასიკოსებზე იზრდება ჩვენი ახალგაზრდობა. ლიტწრებში, კლუბებში, უნივერსიტეტში ხომ კლასიკოსები არიან შესწავლის ობიექტი?! მუშურ-გლეხური მკითხველი მასსა დღესაც კითხულობს კლასიკოსებს, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც ჩვენი ხელისუფლება ენერგიულად შეუდგა მათ ხელახალ გამოცემას.

კლასიკოსების პრობლემის აქტუალობას საერთოდ სერიოზული საზოგადოებრივი მიზეზებიც აქვს: კლასიკოსების შემქმნელი, მათი იდეურად მასულდგმულელებელი საზოგადოებრივ კლსების ნარჩენები დღესაც არსებობენ.

არსებობს ფეოდალური მწერლობის მასულდგმულებელა
ფეოდალური ინტელიგენციის ნარჩენები, არსებობს ხალ-
ხოსნური ილიუზიების შთამომავალი „დემოკრატიულად“
განწყობილი წვრილ-ბურჟუაზიული ინტელიგენციის ნარ-
ჩენები, ცოცხალია გლეხობის კულაკური ნაწილი და ყვე-
ლა ეს ფენები არამც თუ კითხულობენ, არამედ იდეურა-
დაც უთანაგრძნობენ ყველაზე უფრო რეაქციონურ კლასი-
კოსებს და ეს თანაგრძნობა მეტად აქტიურ ფორმებს
ღებულობს არა მარქსისტულ, ანტირევოლიუციონურ, ან-
ტიპროლეტარულ ლიტერატურის ისტორიებში, ლიტერა-
ტურულ კრიტიკაში და სხვა. გარდა ამისა, კლასიკოსების
კითხვას ხელს უწყობს ის გარემოებაც, რომ ჩვენ ჯერ არ
გვაქვს კლასიციზმზე უფრო ძლიერი პროლეტარული
მწერლობა ფართო მასებისათვის საკითხავად, კლასიკუ-
რი მწერლობის ასეთი დიდი გავლენის შესუსტება მხო-
ლოდ პროლეტარული მწერლობის ჰეგემონიის დაპყრო-
ბის შემდეგ მოხდება. ძველი მწერლობა ძლიერია, განსა-
კუთრებით პროზით — ამიტომ ჩვენი პროლეტარულად
განწყობილი მკითხველიც ხშირად მას უბრუნდება. ამის
საილიუსტრაციოთ მთელი რიგი სამკითხველოების სტა-
ტისტიკის მოყვანაც შეიძლებოდა. ამიტომ კლასიკური
მწერლობა დღესაც იკითხება, დღესაც აქტუალურია და
მკითხველ მასებზე, უმეტეს შემთხვევაში, ჩვენთვის არა
სასარგებლო გავლენას ახდენს.

ასეთ შემთხვევაში საკითხი ისმება იმის შესახებ თუ
როგორ მივსცეთ კლასიკოსებს ჩვენი, მარქსისტული, კო-
მუნისტური ინტერპრეტაცია, როგორ განვაიარალოთ
კლასიკოსები ჩვენთვის მავნე ტენდენციებისაგან, როგორ
გამოვყოთ კარგი ცუდისაგან და სხვა. ამის ერთად ერთი
საშვალეა მარქსისტული, კომუნისტური კრიტიკა. კო-

მუნისტურად ვაკრიტიკებული კლასიციზმი სულ სხვა სა-
ხისა იქნება; ყოველგვარ ლიტერატურულ განწყობილე-
ბებს კლასობრივი საფუძველი ექნება გამონახული და
ათასნაირი ლეგენდები, მაგალითად ლიტერატურაში პატ-
რიოტიზმის ზეკლასობრივი თვისებების ან ლიბერალიზმის
ადამიანური ბუნების შესახებ საგვებით დაინგრევა.

რომელი კლასობრივი იდეოლოგიის ხელშია არის
ლიტერატურის ისტორია და კლასიციზმის კრიტიკა, ვინც
აძლევს თავის ინტერპრეტაციას ამ მწერლობას — სწო-
რედ მის ხელშია თვით კლასიკოსებიც, მაშინ ამ იდეოლო-
გიის სასარგებლოდ მოქმედებს ეს ძველი მწერლობა. დღეს
ბავშსაც ვერ დაარწმუნებ ლიტერატურული კრიტიკის
„ობიექტიურობაში“, თითქოს ის განსაზღვრული კლასის
იარაღი არ იყვეს და როდესაც თანამედროვე მკითხველი
ითვისებს ნაციონალიზმით გაჟღენთილ კლასიციზმის ნი-
მუშებს, როდესაც ის ძველი საქართველოს იდეალიზაციას
ეჩვევა — შევეცადეთ თუ არა ჩვენ კარგად აგვეხსნა, და-
გვერწმუნებინა ეს მკითხველი, რომ ეს ნაციონალიზმი
კეთილშობილი არ იყო, რომ მას საფუძვლად მებატონე-
ფეოდალის საკმაოდ არაკეთილშობილი ინტერესები უძევს,
რომ ძველის იდეალიზაცია ამა და ამ რეაქციონური ფე-
ნების ინტერესებით იყო გამოწვეული და ა. შ. ჩვენ ამ
მხრივ ჯერ-ჯერობით უძღურნი ვართ, ჩვენ არ გვყავს
კლასიკურ მწერლობის კომუნისტური კრიტიკოსები, მარ-
ქსისტის ისტორიკოსები. ლიტერატურის ისტორია დღემდე
ნაციონალიზმის ხელშია. მაგრამ რადგანაც კლასიკური
მწერლობის დიდი ნაწილი თავისთავადაც არ არის რევო-
ლიუციონური და ამასთანავე მათი შესწავლა და კრიტი-
კაც სხვის ხელშია, ამიტომ გღებულობთ საგრძნობ იდეო-
ლოგიურ საშიშროების მთელ ფრონტს. და თუ დღეს ჩვენ

ვლადპარაკობთ თანამედროვე მწერლობაში რეაქციონერ ფრონტზე, მაშინ უნდა ვალიაროთ, რომ ამ მემარჯვენე საშიშროების ერთ ნაწილს კლასიკოსები შეადგენენ, ვინაიდან სხვის ხელში ბევრი მათგანი „მკვდრეთით აღმსდგარან“ ჩვენ წინააღმდეგ.

ხშირათ თვით ჩვენი სახელმწიფო ორგანოებიც ხელს უწყობენ კლასიკოსების ჩვენვე წინააღმდეგ დარაზმვას. ილია ჭავჭავაძის დიდი მემკვიდრეობა, რა თქმა უნდა, მარქსისტულად ჯერ შეუსწავლელია, მაგრამ ჩვენ დაახლოებით გამომუშავებული მარქსისტული შეხედულება მაინც გვაქვს ილიაზე (ფ. მახარაძე, პ. გელეიშვილი და სხვ.). მაგრამ დავფიქრდით თუ არა, რომ ი. ჭავჭავაძის გამოცემა კერძო გამომცემლის ხელში არ ჩაგვეგდო და მარქსისტული კომენტარიები მაინც მიგვეცა ამ გამოცემისათვის (ებლა ამ გამოცემას რედაქტორობს პ. ინგოროყვა და ალ. აბაშელი. კრიტიკული განხილვა პ. ინგოროყვასია, შენიშვნებიც მათია).

არც სახელმწიფო გამომცემლობა იძლევა მარქსისტულ კრიტიკას. ჭოლა ლომთათიძე, სეით დევდარიანის წინასიტყვაობით გამოვიდა, ნიკო ლომაური ვახტანგ კოტეტიშვილის წინასიტყვაობით, შიო არაგვისპირელი ტიციან ტაბიძის ლირიკული შესავლით, ვაჟა-ფშაველა გერონტი ქიქოძის და ტიციან ტაბიძის კრიტიკული განხილვებით, სოფრომ მგალობლიშვილის კრებულის წინასიტყვაობას ხელს არავინ აწერს მაგრამ თუ შევადარებთ ვ. კოტეტიშვილის „ისტორიას“, მივხვდებით, რომ ეს მისი წინასიტყვაობაა, რაფიელ ერისთავის წიგნაკს (გამომცემლობა „შრომა“) ამავე კოტეტიშვილის წერილი აქვს წარმძღვარებული, თუმცა არც აქ აწერს ხელს, მაგრამ როგორც დოკუმენტალურად შეიძლება დამტკიცდეს, ეს წე-

რილიც ვ. კოტეტიშვილის „ისტორიიდან“ არის გადმოტეკ-
დილი (ავტორების გვარების დამალვით უნდათ ალბათ
გამომცემლობებს დაჰფარონ ავტორების იდენტლოგიური
ხარისხი, მაგრამ ეს გულუბრყვილობა მეტის მეტად მოგვა-
გონებს „სტრაუსისებურ“ პოლიტიკას, ვინაიდან კრიტი-
კის ხარისხი არა ხელისმოწერაში, არამედ თვით ტექსტში
აშკარადდება, — რის შესახებაც ქვემოთ ვილაპარაკებთ),
„ქართულმა წიგნმა“ გამოსცა გრ. ორბელიანი იმავე ვ.
კოტეტიშვილის შესავალი წერილით და რედაქტორობით,
ასევე გამოიცა დავითაშვილი „შრომის“ მიერ. ს. აბაშე-
ლის რედაქციით გამოვიდა ავ. წერეთელი, ალ. ყაზბეგი.
ია ეკალაძე სცემს მთელი ქართული მწერლობის „ანთო-
ლოგიას“ და სხვა. მკითხველისთვის ალბათ აშკარაა, რომ
მხოლოდ ამ კრიტიკული განხილვების ავტორების ზემოთ
ჩამოთვლილი ავტორების მეტად ცნობილი პოლიტიკური
და ლიტერატურული პოზიციები ხმა მალლა ლაპარაკო-
ბენ იმის შესახებ, თუ როგორ განმარტებებს იძლევიან
ისინი, რა ნაწარმოებებს შეარჩევენ გამოსაცემად იმ შემ-
თხვევაში თუ მწერლების რჩეული ნაწერები იცემა, რო-
გორ რედაქტორობას გაუწევენ, რა შენიშვნები იქნება
და სხვა.

აქვე გვინდა ჩამოვთვალოთ ის ისტორიები და კრიტი-
კული ნაშრომები ქართულ მწერლობაზე, რომლითაც
ფაქტიურად ასწავლიან სასწავლებლებში, უნივერსიტე-
ტებში და რომლის მიხედვით მკითხველი მასები ითვისე-
ბენ კლასიკურ მწერლობას. აი ეს წიგნები: კ. კეკელიძე,
„ქართული ლიტერატურის ისტორია“, კ. აბაშიძე „ეტიუ-
დები“, კ. კაპანელი „ქართული სული ესთეტიურ სახეებ-
ში“, ვ. კოტეტიშვილი „ქართული ლიტერატურის ისტო-
რია“, არ. ჯორჯაძე „მასალები ქართულ ინტელიგენციის

ისტორიისათვის“, ალ. ხახანაშვილის „ქართული სიტყვიერების ისტორია“, და სხვა. ცალკე მონოგრაფიებშიაც იშვიათად თუ შეგხვდებით მარქსისტების გვარები.

საკმარისია ზემოდ დასახელებულ კრიტიკო-ისტორიკოსებიდან დავახასიათოდ რამოდენიმე მათგანის შეხედულებები ხელოვნებაზე და ლიტერატურის კვლევის მეთოდზე, რომ გავიგებთ თუ კლასიკური მწერლობის შესახებ დღითი დღე როგორ იმაგრებს ფესვებს ყალბი, არა მეცნიერული, იდეალისტური, რეაქციონური, ნაციონალისტური და ბოლოს სავესებით უკულტურო მოსაზრებები.

ყველაზე უფრო პოპულიარული და დასაბუთებული ამ წიგნებიდან — კ. აბაშიძის „ეტიუდები“, დიდი ხანია კანონად არის გადაქცეული. კ. აბაშიძე „ასპროცენტიანი“ არისტოკრატია. მისი შეხედულებები, რა თქმა უნდა, სავესებით ანტიკომუნისტურია. კ. აბაშიძის შეხედულებების გამოსარკვევად მშვენიერ მაგალითს წარმოადგენს მისი გიორგი წერეთლისადმი მიდგომა. ეს საკითხი მთელი დიდი მონოგრაფიის ღირსია. აქ კ. აბაშიძის, ამ განათლებული არისტოკრატის მთელი კლასიური დაბრმავება გამოაშკარავდა. იგი „ყველა საქართველოს ბელეტრისტებზე დაბლა“ აყენებს გ. წერეთელს და რისთვის? იმისთვის, რომ გ. წერეთელის გმირებს თურმე „საუბედუროთ იმდენზედ ატყვიათ დღევანდლობა და ეხლანდელობა, რომ...“ (ტ. II გვ. 57). კ. აბაშიძის აზრით: „რამდენათაც ჟურნალისტის და პუბლიცისტის მოვალეობაა აღნიშნოს ყოველივე ახალი მოვლენა ცხოვრებაში, განმარტოს იგი მოვლენა და გამოარკვიოს, იმდენად ეს პოეტსა და რომანისტს სრულებითაც არ მოეთხოვება და არცაა მისი საქმე“, (იქვე, გვ. 61) და ვინაიდან გ. წერეთელი თავის ნაწერებში ამ „გაქუჭყვიანებულსა და ტალახით შესვრილ“

(იქვე, გვ. 51) სინამდვილეს იძლევა, ამიტომ ის „მიწისთან
გასწორებულ იქნა“. კ. აბაშიძე სწყრება წერეთელზე, რად-
გან მწერალი დიდ ყურადღებას არ აქცევს, კრიტიკოსის
აზრით, მთავარ თემას — სქესობრივს, რადგან სახეების
შექმნისას წერეთელი სინამდვილიდან იღებს შედარების
ობიექტებს და ა. შ. კ. აბაშიძის აღელვებას საზღვარი არ
აქვს, მაშინ, როდესაც განათლებულ არისტოკრატს ჯო-
რის „კუდის უკანა“ მუსიკა მოასმინეს. მაგრამ გ. წერეთ-
ლის მხრივ იყო ჯორის ეს „ამღერება“. აქ მწერალმა (უნ-
დოდა თუ არა — ეს სხვა საკითხია) სასტიკი და გენიალუ-
რი კინიზმით გაამათრახა და დაასამარა ცრუკლასიკური
„ამაღლებული“ სტილი, ეს იყო, ვიმეორებთ, პირდაპირ
გენიალური ისტორიული დაცივნა ძველ სტილის მიმართ
და ამ გაუგონარი თავხედობით აღელვებულმა კ. აბაშიძემ
ნატურალისტის დარქმევით ლანძღა მწერალი (კიტას აზ-
რით ნატურალისტად მონათვლა საკმარისია მწერლის
დისკრედიტაციისთვის), მაშინ როდესაც ის ჩვეულებრივი
რევოლიუციონური ბურჟუაზიული სოციოლოგი-რეა-
ლისტია, საზოგადოებრივად მოწინავე და აქტიური პოლი-
ტიკურად. სწორედ ეს აქტიობა არ მოსწონდა არისტო-
კრატ კ. აბაშიძეს და ჟურნალისტ-პუბლიცისტის დარქმე-
ვით „ავინებს“ გ. წერეთელს, თითქოს ესეც ვინება იყვეს.

კვლევის მეთოდის მხრივ კ. აბაშიძე თითქოს თანამედ-
როვე ფორმალიზმის წინაპარია. მისთვის მოვლენა ლიტე-
რატურაში საყურადღებოა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ
ის ფორმის მხრივ რაიმე ახალს იძლევა. მხატვრული ნა-
წარმოების იდეური სიახლე არაფერს არ ამბობს კ. აბა-
შიძისათვის. დაბოლოს, თუ მოვიგონებთ რევოლიუციო-
ნერებისადმი იმ კლასიური სიძულვილის ისტორიულ მა-
გალითს, რომელიც კ. აბაშიძემ ჩაიდინა ეგნატე ნინოშვი-

ლის მიმართ (მისი ისტორიაში არ შეტანიტ), მაშინ ჩვენ დავრწმუნდებით, თუ როგორ კატეგორიულად შეუძლებელია კ. აბაშიძით ხელმძღვანელობა თანამედროვე მკითხველისთვის.

ვ. კოტეტიშვილის „ისტორია“ ამ მხრივ არ ჩამორჩება თუ არ წაუსწრებს კ. აბაშიძისას. კოტეტიშვილის კვლევის მეთოდი უმოწყალო ეკლექტიზმით ხასიათდება. ილია ჭავჭავაძე ასეთ უმწეობას თვითმსჯელობის და თვითმოქმედების უქონლობას ეძახოდა. მაგრამ განსაკუთრებით ჩამორჩენილი და პრიმიტიულია კოტეტიშვილის შეხედულებები ხელოვნებაზე. ამ მხრივ ის გაყინულია ერთ საუკუნის ადრინდელ დონეზე და ჯიუტად ამტკიცებს წმინდა ხელოვნების არსებობას: „...მე-60 წლების მოღვაწეებს რუსეთში მეტად ცალმხრივად ესმოდათ ხელოვნება. ხალხის სამსახური, მის წინაშე მოვალეობის გადახდა და სხვა. წმინდა მოტივებია, მაგრამ განა ეს უარყოფს წმინდა ხელოვნებას“ (ნაწ. II გვ. 171), „ავიღოთ მაგალ. „ლაოკორონი“, სწერს კოტეტიშვილი, ბეთჰლვენის „კრეციერის“ სონეტა ან გეოტეს „ფაუსტი“. აქ არის რაიმე ანგარიში, მიზნით განსაზღვრა და ფორმის დამორჩილება მიზნისაგან? რასაკვირველია არა. აქ არ არის არც ერთი პრაქტიკული მომენტი, აქ ფორმა თვითმიზანია...“ (ნაწ. I, გვ. 7). ან კიდევ: „პოლიტიკურ-ეკონომიური რიგის მოვლენები ხშირად (და არა ყოველთვის?! პ. ქ.) ახდენენ გავლენას (ახდენენ გავლენას და არ განსაზღვრავენ?! პ. ქ.) კულტურულ სფეროზე, მაგრამ კულტურული აღორძინების თუ დაცემის ფაქტები სულ სხვა სივრცეში იშლებიან“ (ნაწ. I, გვ. 23).

* ეკლექტიკოსია კ. კაპანელიც, ის „თავის“ საკუთარ „ორგანოტროპიულ“ სისტემად აცხადებს მატერიალიზმს

უმოწყალოდ არეულს იდეალიზმთან, მაგრამ კ. კაპანელი შედარებით თითქოს უფრო ახლოს სდგას მატერიალისტურ საფუძვლებთან. ზოგან თითქოს კლასობრივ განხილვებსაც იძლევა და ამ მხრივ მისი წიგნი ზემოთ ჩამოთვლილ წიგნებს შორის ცოტათი განირჩევა. კ. კაპანელის მთავარი შეცდომა იმაში მდგომარეობს, რომ ლიტერატურული თემების იდეური ანალიზი, მან იდეების თემატიური ანალიზით შესცვალა (იდეების თემატიური ანალიზი უსრულესი ფორმაა ლიტერატურული კრიტიკისა“, — გვ. 10) და ამიტომ, რომ ავტორის აზრით ი. ჭავჭავაძის მიხედვით შეგვიძლია შევისწავლოთ გლეხების ყოფა (გვ. 23), მაშინ როდესაც ილია ჭავჭავაძის მიხედვით შეიძლება შესწავლა უმთავრესად ილიასა და მისი კლასის იდეებისა მაშინდელი გლეხობის შესახებ. ამიტომ, რომ კაპანელის აზრით, რახან ილია თავისუფლებათზე სწერს, რახან მისი თემა ასეთი — თითქოს ამიტომ ის სოციალისტიკ შეიძლება იყვეს და სხვ. (146).

როგორც აღენიშნეთ კ. კაპანელში იდეალისტური შეხედულებები და დუალიზმი სასტიკად არეულია რაღაც პრიმიტიულ მატერიალიზმთან. მაგ. იგი სრულიად მეცნიერულ დასაბუთების გარეშე ხელოვნებაში ქვემცნობიერის ჰეგემონიას ამტკიცებს (21) ან და სწერს ასეთი სტილით: „ჩვენი სულის ყოველ ვლენაში არის ორი მხარე — წუთიერი ჩხვლეტა (ჩხვლეტა!) და გენეტიური წვა (წვა!)“. საერთოდ ყოველ ორ სტრიქონში გხვდებით ეს ამაღლებული „შტილი“, გხვდებით არეულ-გადმობრუნებული და ყოველგვარ ადამიანურ აზრიანობას და უბრალოებას მოკლებული სტილი, მაგრამ ეს კიდევ არაფერი იქნებოდა, რომ კაპანელს შეეძლოს მეცნიერული მტკიცება. მთელი მისი წიგნი ლირიკაა და ამ მხრივ ის თვით უფრო არის

„შნატვრული“ (!) ხაწარმოები, ვიდრე მეცნიერული. ყოველ ორ სტრიქონში გზვდებათ „ხალხი“, „გაბრანჭულდება“, „ქართული სული“, „სული“, „წვა“ „ჩველები“ „ეორთქლება“, „აბგერება“, და სხვა სიტყვები, რომლებიც მათი ტერმინოლოგიური მნიშვნელობის გარკვევის გარეშე მეცნიერული წიგნისთვის აბსურდს წარმოადგენენ. „ქართული სული“ არ არსებობს — საჭიროა მეცნიერული და კლასობრივი კონკრეტიზაცია.

გარდა უკვე დახასიათებული თვისებებისა ქართული მწერლობის თითქმის გამოუკლებლივ ყველა ისტორიებს უაღრესი ნაციონალიზმი ახასიათებთ. მაგალითად, ვ. კოტეტიშვილს უფრო შესაფერისი იქნებოდა, თავისი ისტორიისათვის შემდეგი სათაური რომ დაერქმია: „ქართული მწერლობის ისტორია ნაციონალისტური იდეის განვითარების თვალსაზრისით“. მართლაც მთელი მისი წიგნის მანძილზე ირჩევა თუ როგორ არის ამა თუ იმ ავტორში მოცემული ნაციონალისტური იდეა და არსად არ არის ცდა ამ იდეების კლასიური ანალიზისა.

მართალია, ნაციონალისტური მოტივი ქართული მწერლობის ერთ-ერთი მთავარი მოტივი იყო წინეთ, მაგრამ პირველად ყოველისა, თვით ეს მოტივები განსაზღვრული კლასის იდეები იყო და მეორეც ის არის ვ. კოტეტიშვილის მიერ უყურადღებოთ დატოვებული, რომ გარდა ამ იდეებისა ქართულ მწერლობაში ბევრი სხვა საზოგადოებრივი ხასიათის პრობლემები ისმებოდა. ვ. კოტეტიშვილისთვის კი ის მწერალი მწერალი არ არის, რომელიც ამ იდეას არ ემსახურებოდა. თუ ასეთს მწერლებს წააწყდება ავტორი. მათაც უეჭველად ნაციონალისტებად გამოაცხადებს, აქვს ამის საკმარისი საბუთი თუ არა. მაგალითად, ალ. ჭავჭავაძეზე ამ ფეოდალური ყოფის და სიყვარულის

პოეტზე, ის წერს: „და ყველა ამის შემდეგ განა შენაძლებელია, რომ აღ. ჭავჭავაძის პოეზიაში პატრიოტული მთავარი (ხაზი ჩვენი) ნოტი არ დავინახოთ“ (ნაწ. I, გვ. 77) ასე სწერს ჩვენი ისტორიკოსი, მიუხედავად იმისა, რომ ალექსანდრე ჭავჭავაძის ნაციონალიზმი დიდად განსხვავდებოდა სხვისი ნაციონალიზმისაგან.

სასტიკად ამახინჯებს ფაქტებს ვ. კოტეტიშვილი ნ. ბარათაშვილის, ამ ფეოდალიზმის ისტორიული ნგრევის საფუძველზე წარმოშობილ „ადამიანური“ და „კოსმიური“ სევედის პოეტის მიმართაც. „მთავარი მოტივი, სწერს იგი რომელიც ნ. ბარათაშვილის პოეზიას განსაზღვრავს, — რასაკვირველია ხამშობლოს სიყვარულია“ (ნაწ. I, გვ. 171) და აქაც ყველა ნაციონალისტებზე უფრო ნაციონალისტი აღმოჩნდა ჩვენი ისტორიკოსი; ნაციონალიზმის ისეთი წარმომადგენელი, როგორცაა გერონტი ქიქოძე — ბარათაშვილზე სწერდა: „დიდი შეცდომა იქნებოდა, რომ ჩვენი ლირიკოსი ეროვნული იდეის მოციქულად ან წამებულად მიგვეჩნია... ძნელი გამოსაცნობია, ვის მხარეზეა მგოსნის სიმპატია „ბედი ქართლისაში“ ბრძენი მსაჯულისა თუ ბებერი მეფისაკენ“. (იხ. ნ. ბარათაშვილი, 1922 წლ. გამოცემა, გვ. 183). მაგრამ კოტეტიშვილს რაღა გავუმტყუნოთ, როდესაც ქართულ კრიტიკაში მარქსისტად თუ არა, მატერიალისტად მაინც ცნობილი ხომლელიც კი სწერდა, რომ ნ. ბარათაშვილმა „თავის ნაწარმოებში ხელოვნურად დახატულ სურათებად განახორციელა მთელი ერის მწუხარებაც და აღტაცებაც, სულის თქმა და გულის ძგერა“ (იხ. ხომლელი, ნ. ბარათაშვილი და მისი დრო“ 1921 წლ. გვ. 381).

დავეუბრუნოთ ნაციონალიზმის საკითხს:

თითქმის ყველა ისტორიკოსები მე-19-ტე საუკუნეში
გამეფებულ ნაციონალიზმს მთელი ერის ტკივილებათ
ხადებენ. ამრიგად სრულიად მიჩქმალულია ეს ანბანური
ქეშმარიტება, რომ მწერლების „საქართველოს განთავი-
სუფლებისათვის ბრძოლა“ ქართული ფეოდალების ძვე-
ლებურად ბატონობისთვის ბრძოლა იყო და თუ ერის მეო-
რე უდიდესი ნაწილი — გლეხობა აპყვებოდა ხოლმე ფეო-
დალური ნაციონალიზმის ამ ტალღას, არა ეროვნული
იდების გამო, არამედ იმიტომ, რომ ვერ ითმენდა რუსეთის
ბიუროკრატიის ბატონობას. ლიტერატურის ისტორიკო-
სებისთვის თითქოს მოკვდა გრ. ორბელიანის და მთელი
ქართველი პაგონებიანი ფეოდალების რუსულ ბიუროკრა-
ტიზმთან სრული შეგუების ფაქტი. განა თვით ნაციონა-
ლისტური მოძრაობის ხელმძღვანელ ფეოდალებმა უფრო
ადრე არ დასტოვეს თავიანთი საგუშაგოები, ვიდრე გლე-
ხობამ, რომელიც სულ სხვა მოტივებით იბრძოდა. განა
გრიგოლ ორბელიანი არ იყო, რომ თავისივე ხელით და
თავისივე „კეთილმზრუნველის“ ენით აცხრობდა ტფილი-
სის „დემოკრატიის“ აჯანყებას 1865 წელს?! და განა ნა-
ციონალისტური სიბეცე არ არის, როდესაც დღესაც, თვით
ილია ჭავჭავაძის თაობისა და ძველ ქართული ინტელი-
გენციის მიერ ჩაქსოვილი, მეფის ჩინოვნიკის გრ. ორბელია-
ნის რეპუტაციის აღდგენას ცდილობენ, როდესაც გრ. ორ-
ბელიანსაც კი ვ. კოტეტიშვილი ნაციონალური იდეისთვის
ტანჯულ გმირად აცხადებს. განა მეცნიერებისა და ისტო-
რიის წინაშე ბოროტმოქმედება არ არის, როდესაც იგივე
ისტორიკოსი „ქართული წიგნის“ მიერ გამოცემულ გრ.
ორბელიანის ლექსებში, „ფეოდალური საზღვარქელოში“ არ
აი ავსებს მეფე ნიკოლოზისადმი „ქართული პატრიარქისადმი“
გრძნობებით დაწერილ „ქართული პატრიარქისადმი“

ტფილისის საბ. რესპუბ. უნივერსიტეტი

მოტივით, თითქოს ამას „ლექსთა კონსტრუქცია მოითხოვდა“ (გვ. VI). აი თურმე ჩვენ დროშიც სცოცხლობუნებად რომელიც სპეციალურად იმაზე ზრუნავს, ანუ როგორ აღადგინოს „ქართველების“ თვალში გრ. ორბელიანის გაფუჭებული რეპუტაცია პატრიოტისა. გრ. ორბელიანის რეპუტაციის აღსადგენად ვ. კოტეტიშვილი გაორების მთელ ფილოსოფიასაც იგონებს: იგი იტანჯებოდა და გაორებული იყო! ვ. კოტეტიშვილის აზრით გრ. ორბელიანი „მთავარ-მართველობის ტახტიდან ეროვნული და სოციალური პატრიოტობით (რას ნიშნავს სოციალური პატრიოტობა? პ. ქ.) სავსე ლექსებს აწვდიდა მკითხველებს, არსებული წყობილების წინააღმდეგ“ (გრ. ორბელიანი — ლექსები, გამ. „ქ. წ.“ გვ. XXI) და ამრიგად პოეტი „გაბზარული სახით გამოიყურება. უფრო მეტიც: იგი ორათ არის განკვეთილი, ორი მეობა არის მასში...“ (იქვე).

გრ. ორბელიანი მეფის მოადგილე იყო, მეფე ნიკოლოზის საქმეს აგვირგვინებდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და თურმე რაღაც საწყალი ორიოდ ლექსით კი „ძირს უთხრიდა“ ამავე წყობილებას. ამიტომ ის ტრაგიულად გაორებული იყო? მაგრამ სინამდვილე კი, რომლის დანახვა კოტეტიშვილებს არ სურთ, ასეთია: ქართველი ფეოდალური ინტელიგენციის დიდი ნაწილი შეუთანხმდა რუსეთის ბიუროკრატიას განსაზღვრულ „გასამჯელოს“ მიღებას. შემდეგ და მეფის მოადგილის თუ გენერლის რბილ სავარძლებში ხანგამოშვებით ეძლეოდა ტკბილ „ლიბერალურ“ მოგონებებს მამა-პაპური ფეოდალური სმა-ჭამის მშვენიერებათა შესახებ თავის საკუთარ „მამულში“ (ფეოდალის საკუთარ მიწაზე) და პოეზიაშიაც კი რუსეთის იმპერიის მეფის ქება დიდებაზე გადადიოდა. ამაში იყო მადი „ლიბერალობაც“. რისთვისაც ნაციონალური იდეები-

სათვის ტანჯულებათ გამოჰყავთ ლიტერატურის ისტორი-
კოსებს გრ. ორბელიანის ტიპის „გმირები“. გრ. ორბე-
ლიანს ამ მამა-პაპურ სმა-ქამაში წასვლია მთელი ფიქცი-
ლირიკა, ვ. კოტეტიშვილს კი „ეპოქალურ სურათებს“
შიაჩნია ეს პოეტის მიერ „სუფრისა და ყაბახის აღწერა“.
(იხ. გვ. XXVI). „ილაილი“ ეს ფეოდალური მუცლის ნე-
ბივრობის რომანტიულად შეფერადებული მოგონებანი
თითქმის ყველა ისტორიკოსებს და მათ შორის ვ. კოტე-
ტიშვილსაც დიდ რევოლიუციონურ ლექსადაც კი შიაჩ-
ნიათ. და თუ ზემოთ ჩვენ კ. კაპანელის წიგნი სხვებთან
შედარებით უფრო მაღლა დავაყენეთ, ეს იმისთვის, რომ
ძან ქართველი ინტელიგენციის შიგნიდან „გასტეხა ციხე“
და თუმცა გაუბედავთ, მაგრამ მაინც შეეცადა ეთქვა
ქვეშარიტება გრ. ორბელიანის და მისი ტიპის ნაციონა-
ლისტების შესახებ. აი ზოგიერთი ნაწყვეტი ამ სამართ-
ლიანი მხილებიდან: „ჯეირანის მწვადი მიშინით, კახუ-
რის ღვინით აღვსილი აზარფეშა, მოთალი, თევზი, მწვა-
ნილი (წითელი ბოლოკი ალბად), სუფრა გაშლილი — აი
რა აგონებს გრიგოლ ორბელიანს სამშობლოს. მხოლოდ
ამის შემდეგ ის ლაპარაკობს — „ცა მშვენიერი, ცა მშობ-
ლიური“-ო, მაგრამ ორი სტრიქონია ქვევით ისევ „ღვი-
ნისგან შუბლთა კოჯრის ნიაფი განგვიგრილებს“-ო... ეს
გაძღომის და კუჭის პატრიოტიზმია (დიდებულათაა აქიუ-
ლი! პ. ქ.). აქ მთელი ბოტანიკაა და ფიზიოლოგია კვკი-
სა; ამაზე უარესი ლუარსაბ თათქარიძეც არ იტყოდა (იხ.
კ. კაპანელი, გვ. 49), ანდა: „ძალაუნებურად ეჭვი გვეპა-
რება პოეტის იდეალურ-რომანტიულ ზრახვებში. გარკვე-
ვით გრძნობთ, რომ გრიგოლ ორბელიანის პატრიოტიზმ-
ში (განა მხოლოდ გრ. ორბელიანისაში? პ. ქ.) შედის დიდი
დოზა (მხოლოდ დოზა? პ. ქ.) კლასობრივ-ინდივიდუა-

ლისტური სოფლმხედველობისა და ესთეტიკის, გრძობით, რომ თქვენ საქმე არა გაქვთ დიდ პატრიოტთან; თქვენ წინაშე დგას ქართველი ფეოდალი თავისი ფეოდალურ-სტრუქტურული ინტერესებით და მსოფლმხედველობით (იქვე გვ. 44).

როგორც ვხედავთ გრ. ორბელიანისადმი მიდგომაში კ. კაპანელი შედარებით სწორია, მაგრამ ეს თვით კაპანელისთვის გამონაკლისია და როდესაც მის მიერვე ილია ჭავჭავაძეზე დაწერილ დაბრმავებული ნაციონალისტის ხოტბას კითხულობთ, გგონიათ, რომ თავი გრ. ორბელიანზე ავტორს შემთხვევით წამოცდაო. ასევეა გამოთქმული კ. კაპანელის მიერ ერთი სწორი მოსაზრება, რომ მწერლობაში მოცემული „ქართული სულის ტკივილები“ და ამ რიგად, დაუმატებთ ჩვენ, ეს ნაციონალიზმიც, ეპიკურის ფილოსოფიაა და სხვა ყოველივე „ფეოდალური სტრუქტურის რღვევის“ შედეგი იყო (5). აი ასეთ სწორ, ანბანურ მეცნიერულ დებულებას უნდა ეყრდნობოდეს კლასიციზმის და საერთოდ ძველი მწერლობის შესწავლა, მაგრამ სამწუხაროდ თვით ამ დებულების ავტორიც კი სრულებით ვერ სდგას ბოლომდე ამ მეცნიერულ საფუძვლებზე.

შემდეგი საერთო სენი ქართული მწერლობის თითქმის ყველა ისტორიკოსებისა ძველი მწერლებიდან მემარჯვენეების დაცვაში, მემარცხენეების: ხალხობნების, რევოლიუციონერების, დემოკრატების არ დაფასებაში და ძველი, არა რევოლიუციონური, უმთავრესად ფეოდალური მწერლობისადმი ყველა კარგი რევოლიუციონური თვისებების უსაფუძვლო მიკუთვნებაში მდგომარეობს. კ. კორტეტიშვილის მთელი „ისტორია“ რეაქციონერების დაცვა! ისტორიკოსი მათი უფასო იურისკონსულტი გამხდა-

რა. ჟურნალ „ცისკარის“ ხაზის დაცვა (იხ. შესახებ თქონი თავები), რეტროგრად ბ. ჯორჯაძის რეაბილიტაცია, გორბელლიანისადმი გამოქომაგება და სხვა. თუ როგორ ამახინჯებს ფაქტებს ვ. კოტეტიშვილი გრ. ორბელიანის შესახებ, ჩვენ ზემოდ ვნახეთ. მაგრამ სურათის სინარქულიზმის საჭიროა კიდევ ერთი მაგალითი. გრ. ორბელიანი, როგორც გენერალი, შამილის მეთაურობით რუსეთის ბიუროკრატიის წინააღმდეგ აჯანყებულ მეზობელ ერს არბევს. მაშინ, როდესაც საქართველოს უფრო „გონიერი“ პატრიოტები (მაგ. ალ. ორბელიანი) მათთან (კერძოდ შამილთან) კავშირის გაბმას სცდილობენ. გრ. ორბელიანი მხეცურად სვამს მეზობლების სისხლს და ვახტანგ კოტეტიშვილი კი იმეორებს რა იონა მეუნარგიას მიერ უკვე ნათქვამს თავის ლიტერატურის ისტორიაში ამართლებს ამ სისხლისმსმელობას, რადგან თურმე „ყველაფერი ეს სისხლის წყურვილით კი არ აიხსნება, არამედ უფრო საპატრიო („პატრიოტული“ პ. ქ.) ფსიქოლოგიური მოტივით“-ო... (ნაწ. I, გვ. 97). მაგრამ ამის შესახებ ჯერ კიდევ ვ. აბაშიძემ შენიშნა გრ. ორბელიანის ბიოგრაფ იონა მეუნარგიას საპასუხოდ, რომ „მისი (მეუნარგიას პ. ქ.) მიკერძობითი მსჯელობა გრ. ორბელიანის შესახებ იქამდის მიდის, რომ მტერთაღმი ისეთ საშინელ გაბოროტებას პატრიოტული გრძნობითა ხსნის“-ო (იხ. ვ. აბაშიძე „ეტიუდები“ ტ. I, გვ. 34).

ჩვენ გვგონია, ამ ახალი ფაქტის დამატებაც არ იყო საჭირო, დასამტკიცებლად იმისა, რომ ლიტერატურის თანამედროვე ისტორიკოსები უფრო ნაციონალისტობენ ვიდრე საკმაოდ (!) მაგარი ნაციონალისტები ძველი პლედისა. უმრავლეს შემთხვევებში ქართული მწერლობის თანამედროვე ისტორიკოსებში უფრო მეტი ნაციონალისტუ-

რი დაბრმავება გვხვდება, რაიც ნაციონალისტურად ვან-
წყობილი ძველი ინტელიგენციის თანამედროვე კომუნის-
ტური ინტერნაციონალიზმის წინააღმდეგ გაბრუნდება
უნდა მიეწეროს.

მოვიყვანოთ კიდევ ერთი ფაქტი კლასიკოსებიდან
რეაქციონერ მწერლების შედარებით უფრო რევოლუცი-
ციონერთა ხარჯზე გამოცოცხლების, რომელსაც სამწუხა-
როდ ჩვენივე ორგანოები ხელს უწყობენ: სახელგამის მიერ
მეორენელ გამოიცა ვაჟა-ფშაველა. თითოხელ იყო გამო-
ცემული ვაჟა და ეგნატე ნინოშვილიც. ორივე ავტორის
პირველი გამოცემა უკვე გასაღებულია. მაშასადამე სა-
კითხი უნდა დასმულიყო ისე, რომელი ამათგანი (ეგნატე
ნინოშვილი თუ ვაჟა) უნდა გამოიცეს მეორეხელ პირველ
რიგში? ჩვენი აზრით საკითხის გადაჭრა აშკარა უნდა
იყვეს. რა თქმა უნდა ეგნატე! მაგრამ სახელგამი სხვანაი-
რად მსჯელობს, რადგან მასზე როგორც ჩანს ვაჟა-ფშა-
ველას მომხრეები და იდეოლოგები უფრო დიდ გავლენას
ახდენენ, ვიდრე ეგნატე ნინოშვილისა. ამრიგად გამოიცა
ვაჟა! მაგრამ ეს კიდევ ნახევარი შეცდომა იქნებოდა, რომ
მეორე გამოცემას მაინც პქონოდა მარქსისტული კომენ-
ტარიები. არა! წინასიტყვაობის ადგილი შევსებულია ტი-
ციან ტაბიძის და გერონტი ქიქოძის მიერ. ტიციან ტაბიძეს
აქ მორიგი დეკლარაცია გამოუქვეყნებია „ყანწელების“
პოზიციის შესახებ. ძველი მწერლობიდან „ყანწელები“ ვა-
ჟას აღმერთებენ, ისინი ვაჟას უკულტურობას და მისტი-
ციზმს იდეალად აყენებენ ჩვენი მწერლობისათვის. გასა-
გებიცაა რატომ! მაგრამ ჩვენთვის გაუგებარია. თუ რა
მეცნიერულ ღირებულებას წარმოადგენს ტ. ტაბიძის
„გულჩვილი“ დეკლარაციები, რომლებიც „მეცნიერების“
სახით სახელგამის გამოცემებს წინ უძღვის ხოლმე.

ვაქასადმი მიძღვნილ წინასიტყვაობაში გერონტი ქიქოძე ერთ ადგილას შედარებით სწორ დებულებას აყენებს: „ვაჟა-ფშაველა ჩამორჩენილი ადამიანი იყო, ვერც უნივერსიტეტის სწავლებლის კურსმა და ვერც უნივერსიტეტის დირექტორმა მანამდროვე სული ვერ ჩაურგეს... მისი მგრძობიარობა პრიმიტიული დარჩა, მისი ფანტაზია — ველური, მისი მორალი — საშუალო-საუკუნოებრივი. მას არაფერი გაეგებოდა არც ჩვენი უტილიტარიზმისა, არც ჩვენი რაციონალიზმისა და ელექტრონისა, ორთქლმავლისა და მანქანების ხანაში. ის წარსულის აჩრდილს ჰგავდა თავისი ჩაფუხითა და თავისი რაინდობით“ (გვ. XI). მაგრამ როგორც ვ. კოტეტიშვილი, სწორეთ ისე ტ. ტაბიძე ნაციონალისტებზე უფრო ნაციონალისტია და ზემოდ მოყვანილი შეხედულებების უარყოფაა მთელი მისი „წერილი“. „ვაჟა-ფშაველა ისეთი ცომისაგან იყო მოზედილი რომ არც ერთ ქვეყანაში მის პურს არ სჭამენ: ვაჟა-ფშაველა მართლა რომ ახალი ქვეყანა იყო“, სწერს ავტორი, ვაჟა-ფშაველა თურმე „სოველ ფესვებს“ ეყრდნობოდა და მისი „იდეალი არ შეიძლებოდა სხვა არ ყოფილიყო — და ეს ქმნიდა წარმოდგენას, თითქოს ვაჟა-ფშაველა ჩამორჩა ეპოქას — მაგრამ დღეს ყველასათვის (ვინ ყველასათვის „ყანწელებისათვის?“ პ. ქ.) ცხადია — რომ ეს ამბავი გაუგებრობაა“ განაგრძობს პოეტი, სცენარისტი და საჰონორარო მკვლევარი ტ. ტაბიძე. მაგრამ კიდევ ერთი, სულ ახალი აღმოჩენა აქვს ტ. ტაბიძეს, ის რომ თურმე ქართული ბუნება წარმართული ყოფილა. „ვაჟა-ფშაველა, განაგრძობს ჩვენი „მკვლევარი“, არ ღალატობს ქართულ ბუნებას, მას აქვს ნამდვილი წარმართის სოფლმხედველობა და ყველაზე უფრო ეს მოცემულია „გველის მკამელში“-ო. ერთი სიტყვით ვაჟა იმიტომ ყოფილა „ქართული ბუნებისა“, რომ

იგი წარმართია! აი ასეთი „წარმართულ“-ნაციონალიზმური იდეებით განუმარტა სახელგამმა ვაჟა-ფშაველას მოქმედება ახალ მკითხველს. გარდა ამ დახარისხებისა ტაბიძე წერილის ბოლოში პროლეტარულ მწერლებს მკითხველს ხაზგასმით ურჩევს ისწავლონ ვაჟასაგან ცხოვრების ათვისება, რადგან კლასიკოსებიდან თურმე სწორედ ვაჟა ყველაზე უფრო მისაღები ჩვენი ეპოქისათვის, ყველაზე ჯანსაღი, ცხოველმყოფელი და მგონი ინდუსტრიალურიც კი. ამრიგად სახელგამი პროლეტარულ მკითხველს და მწერალს მისაბაძადაც კი ურჩევს კლასიკოსების რიცხვიდან აარჩიოს ყველაზე უფრო უკულტურო, რეტროგრადიული, მისტიური, ანტისაზოგადობრივი და ჩვენ კლასიურ ბრძოლის გაცხარებულ პერიოდისათვის სრულიად მიუღებელი და დღევანდელი ინდუსტრიალური ეპოქისათვის ყველაზე უფრო შეუფერებელი მწერალი, რომელიც არ ვიცით რა მოსაზრებით ატარებს კლასიკოსის სახელს. კლასიკოსობა თუ ტიციან ტაბიძეებს და გერონტი ქიქოძეებს დავარიგებინეთ, მაშინ პირველი „ჩვენ ძმა“ პაოლო იაშვილს ცოცხალ კლასიკოსად გამოაცხადებს და მეორე კი საქართველოში ყველაზე უნიჭო და უგემურ „მწერალ“ სანდრო შანშიაშვილს.

ძველი მწერლობიდან უფრო რევოლუციონურ ელემენტების ლიტერატურის ისტორიკოსების მიერ არ დაფასება-მიჩქმალვის ტრადიცია დიდი ხანია არსებობს. ჩვენ აქ აღარ მოვიგონებთ კ. აბაშიძის დამოკიდებულების შესახებ ხალხოსნებისადმი, შემდეგ ეგნ. ნინოშვილისა, გ. წერეთლისა და სხვებისადმი — ყოველივე ეს კარგადაა ცნობილი. მაგრამ სამწუხარო სწორედ ისაა, რომ ძველი მწერლობის თანამედროვე კრიტიკა და ისტორია სავსებით აგ-

რძელებს კ. აბაშიძის მიერ „შვილებისათვის“ ნაანდერძებ
ხაზს.

ავილოთ მაგალითად ქ. ლომთათიძის ეთანამედროვე
კრიტიკა. საჭირო იყო დიდი ბოლშევიკური ფელტრინი, რომ
ამ ისედაც ჯერ შეუსწავლელ სოციალ-დემოკრატ მწე-
რალს მენშევიკური ეფექტი არ მოეხდინა. სახელგამმა კი
ის ს. დევდარიანს ჩააბარა. ამას ჰქვია ცხვარი მგელს გა-
დასცე „შესაკრეკად“. ეს წინასიტყვაობაც, როგორც
საერთოდ, ავტორმა დუალიზმის, გაორების და იდეოტუ-
რი მენშევიზმის აგიტაციისათვის გამოიყენა. და-მის ძვე-
ლის ძველ ოპორტუნისმს შეეწირა ქ. ლომთათიძეც. „ადამი-
ანიანის გულშია, სწერს ს. დევდარიანი, ეს ორივე სტიქიო-
ნური ძალა, ეს ერთი მერის მოწინააღმდეგე გრძნობა.
ერთია ადამიანი თავის ბუნებით, ბუნებრივი მისწრაფე-
ბებით, მეორეა საზოგადოებრივ ურთიერთობაში შემბუ-
ლი“ (ქ. ლომთათიძე. სახელგამი გვ. XV), „მე კაცისა და
მე საზოგადოების... სხვადასხვაა ეს. სხვა არის ადამიანი
თავისი კაცური გრძნობებით, მისწრაფებებით და სულ
სხვაა იგივე ადამიანი საზოგადოებრივ ურთიერთობებში“
(იქვე გვ. XXII) და ამ ქარაღშუტა მოლაყბეს ჰქვიოდა ოდე-
სლაც მარქსისტი!! მარქსიზმმა, როგორც ორჯერ ორი ოთ-
ხია დაამტკიცა, რომ „ადამიანი თავისი კაცური გრძნობე-
ბით“ შეეფარდება ამავე ადამიანის მდგომარეობას საზო-
გადოებრივ ურთიერთობაში, რომ არ არსებობს ადამიანი
და მით უმეტეს მწერალი და ისიც ისეთი საზოგადოებრი-
ვი ხასიათის, როგორც ქ. ლომთათიძე — ამ საზოგადოების
გარეშე; ს. დევდარიანი კი განაგრძობს: „ჭოლა სწერს და-
მოუყიდებლად, არც ერთი საზოგადოებრივი მოძღვრება
არ არის მისი მოკარნახე... როგორც მხატვარი და არა რო-
გორც მოაზრე (მხატვრობა კი უაზრობაა? რომელი მხატვა-

რია არამოაზროვნე? პ. ქ.), ის ებრძვის კლასიურ საზოგადოებას კაცობრიული და ადამიანური იდეალებისათვის“ (იქვე XX). ასეთია სახელგამის „თანამედროვე მეცნიერებები“ და „მარქსიზმი“ იმის შესახებ, რომ ქვეყანაზე არსებობენ ისეთი მწერლები, რომლებიც თავისუფალი არიან საერთოდ მოსაზრებისაგან, საერთოდ იდეებისაგან და განსაკუთრებით კი საზოგადოებრივი მოძღვრებისაგან.

ავილთ შემდეგი მაგალითი ამ „სერიიდან“, სახელდობრ ვ. კოტეტიშვილის დახასიათება ხალხოსნებისა. სოფრომ მგალობლიშვილის შესახებ წინასიტყვაობაში ხალხოსნებზე ვკითხულობთ: „ეს ჯგუფი ილია ჭავჭავაძის კალთაში აღიზარდა; მას იდეოლოგიურად ახალი არაფერი არ შეუქმნია...“ (ს. მგალობლიშვილი. სახელგამი გვ. VI). ნიკო ლომოურის შესახებ ვ. კოტეტიშვილისვე მიერ დაწერილ წინასიტყვაობაში ასევე სწერია: „მართალია ამ უკანასკნელთ (ხალხოსნებზეა ლაპარაკი პ. ქ.) იდეოლოგიურად ახალი არაფერი შეუქმნიათ...“ (ნ. ლომოური — სახელგამი გვ. VI), იგივე აზრი გვხვდება იწვევ ავტორის „ისტორიაში“ და საერთოდ მთელ ქართულ კრიტიკაში. მაგრამ ის აზრი, თითქოს ხალხოსნებს, იდეოლოგიურადაც კი არაფერი არ შემოეტანოთ ქართულ მწერლობაში, თითქოს მთელი ქართული მწერლობა შეადგინდა „ერთ მთლიან ძმურ ოჯახს“, სადაც ცხვრები და მგლები ერთად სძოვდნენ ერთი გულკეთილი და ყველასათვის ერთნაირად მშობლიური მამის ილია ჭავჭავაძის კალთის ქვეშ — ყოველივე ეს ფეოდალური ინტელიგენციის მიერ მოჭორილი ზღაპარია, პროვოკაციული ხრიკებია, რომელიც დროა დაინგრეს მეცნიერებისა ე. ი. სოციოლოგიის იარაღის შემწეობით. ასეთი მტკიცება ნიშნავს: ხალხოსნების როლის არ დაფასებას ქართულ მწერლობაში, ხაერ-

თოდ რევოლუციონერების ადგილის და ნამოდგაწევის მიჩქმალვით, ილია ჭავჭავაძის უ. ი. ბურჟუაზიული გადაგვარების გზაზე დამდგარი ფეოდალური ინტელიგენციის როლის უზომო გაზვიადებას, ძველ ქართულ მწერლობაში კლასობრივი ბრძოლის არ დანახვას და განგებ მიფუჩიჩებას და სხვა. განა აშკარა არ არის, რომ ჯერ კიდევ თვით „მესამოცენეებს“ შორის იყო ზოგიერთი პოლიტიკურ-სოციალური ხასიათის განსხვავება, მაგალითად ილია ჭავჭავაძისა და ანტონ ფურცელაძის შორის. ვ. კოტეტიშვილი კი ამტკიცებს, რომ „... უთანხმოება, არსებული ანტონ ფურცელაძესა და იმ დროინდელ ჯგუფთა შორის არ იყო საბრინჯირო ხასიათისა, თორემ დღესაც შეგვეძლებოდა მისი დანახვა. იგი უფრო ტონის საკითხი იყო...“ (ნაწ. II, გვ. 24). მაგრამ ტონი ხომ მუსიკას ჰქმნის და სწორედ ილიასა და ანტონს შორის შედარებით სხვადასხვა „ჰანგები“ ისმოდა. მაგრამ ილია ჭავჭავაძის ნაციონალიზმის თანამედროვე ეპიგონებისათვის რა სასარგებლოა ანტონ ფურცელაძის „კაცად“ ჩათვლა ან მისი ტონის მხედველობაში მიღება. ამიტომაც, რომ ყველგან ვხვდებით ასეთ მოსაზრებებს: „ის ჭირვეული პირდაპირობა (რა ცუდი რამ არის პირდაპირობა! პ. ჯ.), რომელიც ზოგჯერ უტაქტობათ იქცევა, რაც ანტონ ფურცელაძეს ახასიათებდა...“ (იქვე გვ. 246) ან „რასაკვირველია, ეს უკიდურესობა (ახ!) ახირება უფრო იყო, ვიდრე სერიოზული აზროვნება...“ (გვ. 248) ან კიდევ: „რასაკვირველია, აქ აჩქარებული მსჯელობისა და ერთგვარი ალგზნების (რა ცუდია ალგზნება! პ. ჯ.) ნიმუშთან გვაქვს საქმე“ (ნაწ. III, გვ. 11) და ა. შ. დაუსრულებელი ლანძღვა-გინება იმ ხალხისა, რომელიც ილიას ყურმოჭრილ მონასავით არ მიყვებოდნენ.

კ. კაპანელი კი თავის „ქართულ სულ“-ში სრულებით არაფერს არ ამბობს ილიას თანამედროვე ან პოსტ-სოციალისტურ გამოსულ ხალხოსნებ-დემოკრატებზე: დ. კონჭიაძეზე, ან ფურცელაძეზე და ისეთ მუშა მწერალზე როგორცაა ი. დავითაშვილი, ალბათ იმ მოსაზრებით, რომ ისინი ღირსნიც კი არ არიან ისტორიაში შეტანისა.

ზემოაღნიშნული ტენდენცია ქართულ მწერლობაში შედარებით რევოლუციონურ ნაწილის არდაფასებისა და სიძულვილი მათდამი მტკიცეთ არის გამჯდარი სკოლის სახელმძღვანელო წიგნებშიაც. ასეთი ხაზი თანდათან გადმოდის თანამედროვე პროლეტარული მწერლობის მიმართაც. მაგ. ამ წლის სკოლაში შესასწავლად განათლების კომისარიატის მიერ გამოცხადებულია არაპროლეტარული თანამედროვე მწერლობიდან ვინ იცის ვინ არა, საწყალი მოსაშვილიდან დაწყებული გორგაძით გათავებული (ვაგიგონია მკითხველო ასეთები?) და პროლეტარული მწერლები კი არა. აქვე უნდა აღინიშნოს სახელგამის პოლიტიკის შესახებ: ვინ არ გამოიყოს, მაგრამ ანტ. ფურცელაძეზე, ირ. ვედოშვილზე და სხვა ასეთებზე ნაკლებად პფიქრობენ!

ჩვენ პრესაში ზოგან უკვე იყო გაკრიტიკებული ქართული ლიტერატურის ისტორიკოსების ცდა კლასიკოსების რევოლუციონერებად და სოციალისტებად მონათვლისა. მაგრამ ჯერ არავის მიერ არ არის მონახული ისტორიკოს-კრიტიკოსების ამ ტენდენციის სოციალური ძირი. სოციალური მიზეზი ამ ტენდენციისა მშვენივრად ნათელჰყო რეაქციონური ლიტერატურული ჯგუფის — „არიფიონის“ გამოსვლამ.

როგორც ვიცით საქართველოში განსაკუთრებული ეკონომიური და სოციალური მიზეზების გამო ჯერ კიდევ

საკმაოდ ძლიერია ფეოდალური ინტელიგენციის ნარჩენები. „არიფიონის“ გამოსვლის საერთო აზრაც სწორედ იმაში მდგომარეობდა, რომ რაიმე ნაირად მონახულებოდა ამ ფეოდალური ინტელიგენციის ნარჩენების რევოლუციასთან „შეგუების“ ისეთი გზები, რომ ამ ინტელიგენციას, რაც შეიძლება მაქსიმალურად გაეთავისუფლებია რევოლუციის და სოციალისტური მშენებლობის შინაარსი, რაც შეიძლება ნაკლებად მომხდარიყო მათი (ფეოდალური ინტელიგენციის) წარსულის რევიზია და რაც მთავარია გამონახულიყო ფეოდალური იდეებისა და ძველ კულტურის დილექტანტური არსებობის გაგრძელების ისეთი შესაძლებლობა, როდესაც ძველი კულტურა გარევოლიუციონერებულ საზოგადოებაში კომუნიზმთან „თანამშრომლების“ უფლებას მოიპოვებდა. ამისათვის საჭიროა, რომ ფეოდალურმა ინტელიგენციამ, რაც შეიძლება რევოლუციონერ და სოციალისტურ „საქონლად“ „გაასაღოს“ ყოველივე ის, რაც მას წარსულში მოეპოვება. და სწორედ ფეოდალური კულტურის თანამედროვეობაში უმტკივნეულად გადმონერგვის, ამ ფეოდალური კულტურის წარსულისადმი კომუნიზტებში ნდობის გამოსაწვევად, კულტურის სფეროში კომუნიზტური კლასობრივი ხაზის შესასუსტებლად, ფეოდალური ინტელიგენციის რევოლუციასთან თავის სასარგებლოდ შეგუების სურვილით აიხსნება ქართული მწერლობის ისტორიკოსების მიერ ფეოდალურ კლასიკოსების სოციალისტებად და რევოლუციონერებად გასაღების ცდები.

მოკლედ რომ ვსთქვათ ქართულ მწერლობაში და განსაკუთრებით კლასიკოსების კრიტიკაში ადგილი ჰქონდა და აქვს ფეოდალიზმის და კომუნიზმის შერიგების მეტად კურიოზულ ცდას. ყველაზედ უკეთესად, ვიმეორებ, ეს

იდეა გამოსთქვა „არიფიონმა“, „არიფიონის“ შექმნამდე კი მისმა იდეურმა სულის ჩამდგმელმა გერონტი ქიქოძემ გერონტი ქიქოძე ჯერ კიდევ 1926 წელს „ქართული მწერლობის“ 1 №-ში ჩვენი ფეოდალური ინტელიგენციის ორ კლასიკისადმი, აკაკისა და ილიასადმი, მიძღვნილ წერილში სწერდა: „სოციალიზმს“ როგორც ავტორიტარულ აზროვნებას, შეიძლება მეტი საერთო ჰქონდეს არისტოკრატის იდეოლოგიასთან, ვიდრე ლიბერალიზმსა და ბურჟუაზიულ დემოკრატიასთან. ყოველ შემთხვევაში, ცხოვრების განვითარების დიალექტიკა დღეს აცოცხლებს ისეთ კულტურულ ელემენტებს, რომლებიც სამუდამოდ მკვდარი გვეგონია ფეოდალურ საზოგადოებასთან ერთად“ (იხ. „ქართული მწერლობა“ № 1, 1926 წ. გვ. 34).

აი ეს ფეოდალური არისტოკრატის იდეოლოგიის რესტავრაცია, რომელსაც ვ. ქიქოძის აზრით ბურჟუაზიულ დემოკრატიაზე უფრო მეტი საერთო აქვს კომუნიზმთან „აცოცხლებს ისეთ კულტურულ ელემენტებს, რომლებიც სამუდამოდ მკვდარი გვეგონია ფეოდალურ საზოგადოებასთან ერთად“. ეს რესტავრატორული იდეოლოგია ჰქმნის ლეგენდებს ფეოდალური მწერლების რევოლუციონერ-სოციალისტური წარსულის შესახებ, ეს იდეოლოგიაა, რომ გვევლინება ხელოვნებაში „ქართული სტილის“ სახით, პოლიტიკაში — „სმენოვეხოველობის“ სახით, მწერლობაში — „არიფიონის“ სახით, რომლის მწერლები თანამედროვეობაში ცდილობენ თამარ მეფისა და „შოთას ბეჭდის“ პოვნას (ს. შანშიაშვილი), ან და მთელი თავიანთი მხატვრული ავტორიტეტით გვიხატავენ იდეალურ სურათებს მშვენიერი წარსულისას, რომელიც ჯვარის მონასტრის სახით თურმე ათასხელ უფრო დიდებული, ლამაზი და წარმტაცია, ვიდრე ზაპესი (შ. დადიანი, ვ. ქიქოძე).

ზემოდ დახასიათებული რესტავრატორული იდეების
 შედეგია კ. კაპანელის მტკიცება იმის შესახებ, რომ ილია
 ჭავჭავაძე არის „ქართულ ლიტერატურაში ^{ქვეშაბრტყი}
 დაღაღება თავისუფლებისა, თანასწორობისა, ^{ხალხიანობისა}
 სა, შრომის, პატივისცემისა, რევოლუციისა და სოცია-
 ლიზმის“ (იხ. გვ. 147). იმავე რესტავრატორულ იდეებმა
 აიძულეს ვ. კოტეტიშვილი დაეწყო მტკიცება, თითქმის
 ყველაზე უფრო რეტროგრადი მწერლები: ვრ. ორბელია-
 ნი „სოციალური პატრიოტია“ (რას ნიშნავს ეს მცნება?)
 და ბარბარე ჯორჯაძე (ბარბარეც კი) ბატონყმობის წი-
 ნააღმდეგ მებრძოლი (იხ. ნაწ. II, გვ. 71). ამ იდეური ხაზის
 გაგრძელებას შეადგენს ვ. კოტეტიშვილის ცდა, რათა ალ.
 ყაზბეგის და ვაჟა-ფშაველას პატრიარქალური სიძველის
 იდეალიზაცია დაგვისახოს, როგორც მხოლოდ რუსეთის
 ბიუროკრატიზმის წინააღმდეგ რევოლუციონური ბრძო-
 ლის შედეგი, მაშინ როდესაც „მთის სკოლა“ რუსეთის
 ბიუროკრატიის წინააღმდეგ ბრძოლასთან ერთად, იბრძო-
 და საერთოდ ცივილიზაციის, საერთოდ კულტურული (ამ
 შექთხვევაში ბურჟუაზიული) წინსვლის წინააღმდეგ. რაიც
 შედის, როგორც შემადგენელი ნაწილი რეაქციონური
 ხალხობნობისა, რომლის წარმომადგენლებია ჩვენში ვაჟა
 და თითქმის ისევე ალ. ყაზბეგიც.

ვ. კოტეტიშვილი, რა თქმა უნდა, ილია ჭავჭავაძეზეც
 დაახლოვებით იმავე შეხედულებისაა, რა შეხედულებისა
 აღმოჩნდა კ. კაპანელიც, მაგრამ ვ. კოტეტიშვილს აქაც
 არ უღალატა ყოველთვის მასთან მყოფმა წინ წასწრების
 გრძნობამ და მან უკვე არა მარტო ილია, არამედ მთელი
 მესამოცე წლიანების სკოლა სოციალისტურ მიმართულე-
 ბად გამოაცხადა: „ჩვენი თერგდალეულები სოციალისტე-
 ბიც იყვნენ“-ო სწერს იგი (იხ. ნაწ. II, გვ. 81). კიდევ უფ-

რო შორს მიდის ჩვენი ისტორიკოსი, ის ალექსანდრე ჭავჭავაძეზედაც კი სწერს, რომ „ბატონ-ყმობის წინააღმდეგ თქმა პირველად ალექსანდრე ჭავჭავაძეს ეკუთვნის“ (იხ. ნაწ. II, გვ. 211), რომ მისი შემოქმედება „ეს არის პროტესტი არსებულ სოციალ-პოლიტიკურ წყობილების წინააღმდეგ, მონობის ყოველგვარი ფორმის დაგმობა, წოდებრივი განსხვავების უარყოფა, ეკონომიურ ექსპლოატაციისადმი ზიზღი და საერთოდ ცხოველი დაცვა დამდაბლებულთა და შეურაცყოფილთა“ (იხ. ნაწ. II, გვ. 87). ერთი სიტყვით ალ. ჭავჭავაძეც სოციალისტია! და ამას სწერენ იმ ალექსანდრე ჭავჭავაძეზე, რომლის მთელი შემოქმედება ფეოდალური ყოფის ხობა და შექებაა, რომლის ინტერესი სასახლისა და მისი ფუფუნების ფონზე გაშლილი საყვარულია, რომელიც თუ რაიმე საზოგადოებრივ თემაზე სწერდა, მხოლოდ ისეთზე, სადაც იგი დაკარგულ სასახლის სურნელებას გულამოსკვნილი დასტირის, სადაც ის საქართველოს-მონარქიზმზე ოცნებობს, („გოგჩის ტბა“...), და განა ანეგდოტი არ არის, როდესაც იმ კაცს, რომელიც რუსეთს დასცინოდა, რომ იქ ძლიერი და სრული ბატონ-ყმობა არ არისო — სოციალისტად აცხადებენ. განა შეიძლება რაიმე ნაირად წაიშალოს რუსეთის მიმართ ალ. ჭავჭავაძის „მუსტაზადში“ თქმული:

„ქაჯთ ყოფა-ქცევა, ქამა, სმევა, აქვსთ არეულად,
 დიდნი, მცირენი, გინა ერნი ხელ-ჰყოფენ მგლურად;
 ბატონ-ყმობანი, გარჩევანი არა აქვთ სრულად;
 მოყვარეთ ტკბილთა, ხან-დაზმილთა გულთა
 ჰსწყვლენ მტრულად“.

(იხ. ალ. ჭავჭავაძის ლექსები, 1881 წლის გამოცემის 33. 68).

წერილის წინა ნაწილებში ჩვენ დავახასიათეთ ისიც, თუ როგორ ასოციალისტებენ ვაჟა-ფშაველასაც კი (ტ. ტაბიძე). ასევე იქცევიან ისტორიკოს-მკვლევარები სხვა მწერლების მიმართ. მაგალითების გამრავლება ამ მხრივ საგრძნობათ შეიძლება, მაგრამ ჩვენ გვგონია საერთო ტენდენცია და მდგომარეობა საკმაოდ ნათელია მოყვანილი მაგალითების მიხედვითაც.

ქართული მხატვრული მწერლობის ის უდიდესი ნაწილი, რომელიც ოქტომბრის რევოლიუციამდე შექმნილა კლასობრივად მოწინააღმდეგე იდეოლოგიის ხელშია. ჩვენი წერილის ამოცანაც იმაში მდგომარეობდა, რომ ფაქტებით ხელში ნათელგვეყო ეს მდგომარეობა. ჩვენ გვინდა პროლეტარული საზოგადოებრიობის და კერძოთ პარტიის ყურადღება მხატვრული მწერლების ამ მივიწყებულ ფრონტს მივაქციოთ. კლასიკური მწერლობა დღევანდელ პირობებში როდესაც მისი კრიტიკა და ისტორია სხვას ხელშია -- ჩვენს წინააღმდეგ არის მომართული. მაგრამ შესაძლებელია და საჭიროა საჭეების კომუნისტური მობრუნება. საჭიროა კომუნისტური ლიტერატურული კრიტიკის გაძლიერებული ცეცხლი, რათა კლასიციზმი ჩვენ სასარგებლოთ იქნეს ამეტყველებული.

1931 წლის შენიშვნა: სამი წლის წინად დასტამბისას (ე. „მნათობი“, 1929 წელი, № 5 — 6) დაშვებული ცალკე არასწორი ფორმულირობები ავტორის მიერ ეხლა სათანადოთ შესწორებულია, რის გამო პირველი ვარიანტი არ შეიძლება ჩაითვალოს უფლებამკონე ტექსტად.

დიალექტიური მატერიალიზმი თუ ეკლექტიური იდეალიზმი

დიალექტიური მატერიალიზმი, როგორც მუშათა კლასის შემეცნების მეთოდი უკანასკნელ ხანებში შეიჭრა მეცნიერების ყველა დარგში და კაცობრიობის ისტორიული გზის მაჩვენებელი და ხელმძღვანელი გახდა.

დღეს აშკარაა, რომ მხოლოდ დიალექტიურ მატერიალიზმს შეუძლია მოვლენათა სწორი ანალიზი, მისი აუცილებლობისა და განვითარების შესაძლებლობათა ახსნა. მაგრამ არიან ადამიანები, რომელთა მსოფლმხედველობა შემოზღუდულია „კაბინეტური იდეალიზმით“. ისინი ცდილობენ ათასგვარ ოთახურ „თეორიების“ გამოგონებას და კატეგორიული იმპერატივების გამომუშავებას, მაგრამ ასეთი ხალხი ერთხელაც არ დაფიქრებულა და არ შეკითხებია საკუთარ თავს — ეთანხმებიან თუ არა ეს „თეორიები“ ობიექტიურ სინამდვილეს.

ასეთი ადამიანების შესახებ ნეკრასოვი ამბობდა:

Что ему книжка последняя скажет,
То на душе его сверху и ляжет.

უკანასკნელ წიგნში ამოკითხული — მთელი სიმწვავეით გამოაშკარავებულია მთელ რიგ ქართული ლიტერატურის

მკვლევართა შრომებში, რომლებიც ხშირად ეკლექტიზმის სამოსში არიან გახვეულნი და რომელთა ავტორები გვევლინებიან როგორც მარქსიზმის რევიზორები.

ამ უკანასკნელის საუკეთესო ნიმუშია — კონ. კაპანელიის წიგნი „ქართული ლიტერატურის სოციალური გენეზისი“. აღნიშნული შრომა, როგორც ლიტერატურულ-დოკუმენტი — წარმოადგენს იდეალიზმის ერთ-ერთ სახეს, რომლის წინააღმდეგ მარქსისტულ კრიტიკას ჯერ კიდევ არ აუმაღლებია ხმა. მდგომარეობა მით უფრო სამწუხაროა, რომ კ. კაპანელის ეს იდეალისტური წიგნი განათლების კომისარიატის მარკით მიდის საბჭოთა სკოლებში, როგორც დამხმარე სახელმძღვანელო. ამ იდეალისტურ წყაროდან იწყებს მოსწავლე ახალგაზრდობა მსოფლმხედველობის შემუშავებას. აქედან ითვისებენ ისიხი იდეალისტურ აზრებს ლიტერატურის საკითხებზე.

ჩვენ მიზნად არ დაგვისახავს კ. კაპანელის ორგანოტროპიზმის „თეორიის“ მეთოდოლოგიური მხარის მეცნიერული ანალიზი, (თუმცა მეცნიერული ამ წიგნში ძლიერ ნაკლებია), რომლის მიხედვითაც დაწერილია „ქართული ლიტერატურის სოციალური გენეზისი“. ჩვენ გვინტერესებს დასახელებული შრომის ის ადგილები, რომლებიც სრულიად ეწინააღმდეგებიან ქეშმარიტების ელემენტარულ კანონებსაც კი.

ჯერ კიდევ წინად კ. კაპანელი დიდი პრეტენზიით აცხადებდა, რომ მისი შრომა სავსებით დაყრდნობილია მარქსიზმზე, რომ ორგანოტროპიზმის „თეორია“ უკანასკნელი სიტყვაა მეცნიერების და ხევა. ამ პრეტენზიის უსაფუძვლობა მკითხველისათვის რომ ნათელი გახდეს, ჩვენ შევეცდებით კ. კაპანელის იდეალისტური ეკლექტიზმის მზის სინათლეზე გამოტანას.

კ. კაპანელი წიგნის შესავალში სწერს:

„ლიტერატურული ფაქტი უწინარეს ყოვლისა ფაქტია ბიოსფერიული და მხოლოდ შემდეგ ამისა იგი ემორჩილება ეპოქის საერთო მიმდინარეობას *) (ხაზი-ჩვენებით დ. ბ.).

ლიტერატურული ფაქტის ასეთი ახსნა — სავსებით ეწინააღმდეგება ობიექტიურ ჭეშმარიტებას. აქ მთლიანად გამოტოვებულია სოციალური არე, რომლის საფუძველზე იქმნება ეს ლიტერატურა. მარქსიზმისათვის ლიტერატურული ფაქტი უპირველესად სოციალური პროდუქტია. ლიტერატურული დოკუმენტი წარმოადგენს კლასიური ურთიერთობის ფაქტორს. აქ კაპანელი შეგნებულად გაურბის ფაქტის ჭეშმარიტ მხარეს და ამ ნიჟარაზე ბიოლოგიაში გადააქვს საკითხის ცენტრალური სიმძიმე.

კ. კაპანელი ამით არ კმაყოფილდება: „იდეოლოგია ღამყაროს ორგანტროპიული ფაქტია, სწერს იგი. იდეოლოგიური განვითარება ყველა ხალხის ცხოვრებაში მიმდინარეობს ბიოსფერიულად; ქრონოლოგიური თანდათანობა იმდენად შეიცავს შემოქმედებითი ევოლიუციის საერთო სახეს, რამდენათაც ცხოვრება წარმოადგენს სოციალურ არეების შეფარდებას ერთმანეთთან. ისტორია არ არის სწორი ხაზობრივი დენა. ცივილიზაციის თვითეული პერიოდი წარმოადგენს ერთდაგვარ წრეწირს: **) (ხაზი ყველგან ჩვენია. დ. ბ.).

უკანასკნელი სტრიქონები წარმოადგენენ იმ იდეალისტურ შეხედულებათა ფოკუსს, რომელსაც კ. კაპანელი

*) იხ. „ქარ. ლიტ. სოციალური გენეზისი“ გვ. 6.

**) იხ. ქარ. ლიტ. სოციალური გენეზისი“ გვ. 25.

ანვითარებდა „სული და იდეა“-ში. მტკიცება იმის, რომ ეკონომიკის და ცივილიზაციის დენა წარმოადგენს წრეწირს, ნიშნავს ისტორიული პროგრესის უარყოფას. კაპანელისათვის ხომ კაცობრიობის ისტორია „კომპლექსური შემთხვევების და ამორალური გლეჯის ისტორიაა“. აქედან არ არის გასაკვირი, თუ წიგნის ავტორი მისცემს უფლებას საკუთარ თავს ამტკიცოს ისტორიის შემთხვევითობა და რეგრესიული ხასიათი. ისტორიის „წრეწირისებური“ წარმოდგენა გვასწავლის, რომ არსებობს, როგორც განვითარების, ისე უკანდახევის პერიოდები. მაგრამ საბოლოოდ მაინც სჭარბობს უკანდახევის პერიოდები, რომლებიც გვევლინებიან კატასტროფების სახით. დაბოლოს ეს მოძღვრება უარყოფს ყოველგვარ პროგრესს და ისტორიას უყურებს, როგორც ერთდამიჯნე ადგილზე ტკეპნას. ეს უკვე აშკარა ფატალიზმი და მისტიციზმია, რომელსაც არავითარი საერთო არა აქვს ქვეშაირთ მენციერებასთან ე. ი. დიალექტიურ მატერიალიზმთან.

კაპანელს არ ესმის, რომ მიუხედავად მრავალგვარი კატასტროფებისა საბოლოოდ მაინც პროგრესი ხდება.

ჯერ კიდევ ჰეგელი ამტკიცებდა ამ ფაქტის აუცილებლობას. ამის შესახებ ფ. ენგელსი სწერს: „ამ გვარად, ხელახლად წინ წარმოსდგა ჰეგელის ფილოსოფიის რევოლუციონური მხარე, განთავისუფლებული იდეალისტური სამოსელისაგან, რომელიც ჰეგელის ნაწარმოებში ხელს უშლიდა მის თანამიმდევრობითი გატარებას. ერთი დიადი ძირითადი აზრი ჰეგელის შემდეგ ისე შევიდა საერთო აზროვნებაში, რომ მის ზოგად ფორმას დღეს ვერავინ უარყოფს: ეს აზრია, რომ ქვეყანა მზამზარეული, დამთავრებული საგნებისაგან როდის შეხდგება, არამედ პროცესის ურთიერთობას წარმოადგენს, სადაც გარეგნული, თითქოს

უცვლელი საგნები და ტვინის მიერ აღბეჭდილი სახეები ანუ ცნებები, მუდმივ ცვალებადობას განიცდიან. ე. ი. ხან აღმოცენდებიან, ხან განადგურდებიან, ასე, რომ მთავრებითი შემთხვევებისა და დროებით უკანდახვევის მიუხედავად — ბოლოს მაინც პროგრესიული განვითარება ხდება“ *).

ამრიგად, ის რასაც ზემოდ კ. კაპანელი (შპენგლერის და სხვათა გავლენით) ამტკიცებდა, წარმოადგენს კონტრასტს ფ. ენგელსის მიერ ისტორიულ პროცესების შეფასებისას. მტკიცება იმის, რომ ცივილიზაციის პერიოდები ერთგვარ, უცვლელ წრე-წირს წარმოადგენენ, მეტაფიზიკური ახსნაა მოვლენების. უარყოფა ისტორიული პროგრესის და ზედნაშენების ურთიერთ მოქმედების — აშკარა ბრძოლაა დიალექტიური მატერიალიზმის წინააღმდეგ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კ. კაპანელის ეს აზრი არ არის ახალი და ორიგინალური, იგი ერთ-ერთ თავის საწყის მე-18 საუკუნის მექანიკურ სულელურ მატერიალიზმიდან (ლენინი) იღებს. ეს მატერიალიზმი საგნებსა და მოვლენებს არ უყურებდა ისე, როგორც პროცესს, როგორც ნივთიერებას, რომელიც შეუწყვეტელ განვითარებაში იყოფება.

ფ. ენგელსი მექანიკური მატერიალიზმის ამ ნაკლს ხსნიდა იმ დროინდელი ბუნებათმეტყველების განვითარების დაბალი დონით და მასთან შეკავშირებულ ფილოსოფიურ აზროვნების მეტაფიზიკურ, ე. ი. ანტიდიალექტიურ მეთოდით, რომლითაც ხელმძღვანელობდა აღნიშნული მეცნიერება.

*) იხ. ფ. ენგელსი — „ლუდვიგ ფიფერბახი“, გვ. 85.

მე-18 საუკუნის მექანიკური მატერიალიზმის შესახებ ფ. ენგელსი სწერს: „ბუნება, რომ მუდმივ მოძრაობაშია, ეს მაშინაც იცოდენ, მაგრამ მაშინდელი წარმოდგენით, ეს მუდმივი მოძრაობა ერთ უცვლელ წრეში სწარმოებდა (როგორც კ. კაპანელი ფიქრობს, დ. ბ.); ამგვარად, არსებითად ერთ ადგილზე რჩებოდა; იგი ყოველთვის ერთსა და იმავე შედეგებამდე მიდიოდა *).

თუ მე-18 საუკუნის მექანიკური მატერიალიზმს საგნებისა და მოვლნების ქეშმარიტ შემეცნებაში ხელს უშლიდა იმ დროინდელი ბუნებისმეტყველობის განვითარების დაბალი დონე, დღეს ხომ ამ მეცნიერებამ საგრძნობლად წინ წაიწია. მაშინ რა საჭიროა კ. კაპანელმა „ორგანოტროპიულად“ გვეძახოს უკან — მე-18 საუკუნის მეტაფიზიკისაკენ, როდესაც დიალექტიური მატერიალიზმი იძლევა მოვლენათა სწორ ახსნას.

სასტიკად ცდება კ. კაპანელი, როდესაც იდეოლოგიას აცხადებს სამყაროს ორგანოტროპიულ ფაქტად, **) მარქსიზმისათვის იდეოლოგია კლასიური განცდების, მისწრაფების და მიზნების გამოთქმის გამოხატვის ფორმაა, რომელსაც საბოლოოდ საფუძვლად ეკონომიური ურთიერთობა უდევს; ამიტომ ადამიანთა მოქმედების ამ მხარეს გამოცხადება ორგანოტროპიულ ფორმად, ყოველად დაუშვებელი და გაუშარტლებელია; რადგანაც ორგანოტროპიზმს (თუ მექანოტროპიზმს!) არ გააჩნია, სისტემათა ერთიანობა, თანმიმდევრობითი, მწყობრი გაგების უნარი — ისტორიული მოვლენებისა.

*) იხ. ფ. ენგელსი — „ლუდვიგ ფეიერბახი“ გვ. 86.

**) იხ. „ქარ. ლიტ. სოც. გენეზისი“. გვ. 25.

სადაც საჭიროა ფაქტის კლასიური სიმახვილით ახს-
ნა — იქ კაპანელი ბიოსფერიულ კოორდინატებით ცდი-
ლობს საკითხის გადაწყვეტას, სადაც საჭიროა დიბოლექტორულ
წინააღმდეგობათა მთლიანობის დაცვა — იქ კაპანელი
დუალიზმს იმარჯვებს.

მაგრამ ყველაზე სასაცილოა, როდესაც კ. კაპანელი
იდეოლოგიის წარმომშობას საფუძვლად უდებს „გეოგრა-
ფიულ-ტერიტორიულ“ ფაქტორებს. იგი სწერს: თითოეუ-
ლი იდეოლოგიური ფორმა გამომდინარეობს ადგილობ-
რივ ტერიტორიალურ-ისტორიულ და გეოგრაფიულ-სო-
ციალურ თავისებურებიდან. თვითნაირი იდეოლოგიური
სახეობა თითქოს სიგნალია მიღებული ადამიანთა შორის
ბიოსფერიულ საჭიროებათა მიმდინარეობაში^{*)}. (ხაზი
ჩვენია. დ. ბ.).

ეს არის წმინდა წყლის იდეალიზმი, რომელსაც არავი-
თარი საერთო არა აქვს ჭეშმარიტებასთან. აქ მთლიანად
დავიწყებულია იდეოლოგიის წარმომშობი ფაქტორი —
ეკონომიკის სახით რომელიც მულავენდება კლასიურ ბრძო-
ლაში. იდეოლოგიის შემოზღუდვა ტერიტორიით — ნიშ-
ნავს მარქსიზმის ელემენტარული კანონების უკუგდებას.
კაპანელის გაგებით გამოდის, რომ იმდენი იდეოლოგია და
კლასი არსებობს, რამდენიც ტერიტორიალური შემოზღუ-
დვა. ეს მექანიკური აზრი ძლიერ ჩამოგავს იმ ფეოდალის
აზროვნებას, რომელიც შემოზღუდულია მხოლოდ თავისი
ციხე-კოშკით.

შეორე ადგილას კი კაპანელი „ქართული ლიტერატუ-
რის სოციალურ გენეზისი“-ში სწერს: ბიოსფერომ წარ-

^{*)} იხ. „ქართული ლიტ. სოც. გენეზისი“, გვ. 23;

მოშვა სოციალურ განცდათა სხვადასხვაობა ერთსა და იმავე ისტორიულ პერიოდში^{*)}.

აქაც იდეალისტურ ახსნასთან გვაქვს საქმე, სოციალურ განცდათა სხვადასხვაობა დამოკიდებულია, ერთა, ბიოლოგიურ ფაქტორზე, არამედ ეკონომიურ და კლასიურ ურთიერთობაზე. კაპანელი რატომღაც გაურბის მოვლენათა საფუძვლებს და ამ ნიადაგზე სრულიად უმოტივოდ და უპასუხისმგებლად საკითხების სიმძიმე გადააქვს ბიოსფეროლოგიაში. ჩვენ არ უარვყოფთ ბიოსფეროს თავისებურ მნიშვნელობას; მაგრამ ეს მხოლოდ საკითხის ერთი ელემენტია და არა მიზეზთა ფოკუსი. აქ პირველადი ფაქტორი კაპანელის მიერ სრულიად უმოტივოთაა გამოტოვებული. ამ ნიადაგზე იგი ცდილობს ეკლექტიზმით მარქსიზმის რევიზიას. მას სურს შეაერთოს მარქსიზმი და ორგანოტროპიზმის „თეორია“, რადგანაც კაპანელის აზრით მარქსიზმი ორგანოტროპიზმის გარეშე — სქოლასტიკაა^{**)}. აი სადამდე მიდის ეკლექტიკის მეთოდოლოგიური დაბნეულობა!

კ. კაპანელი „თანმიმდევრობითი“, „მწყობრი“ მსოფლმხედველობის შემუშავების ვარჯიშობით ცდილობს შექმნას, განსაკუთრებული სისტემა კატეგორიული იმპერატივის სახით. აქ კი კ. კაპანელი თავს ვალდებულად სთვლის — იდეალისტური დებულებების მომარჯვებით — ებრძოლოს მარქსიზმს; კაპანელს შესწევს გამბედაობა ამტკიცოს, რომ „მეცნიერული ანალიზი, შესწავლა მოვლენებისა ისტორიაში, ლიტერატურაში — შეიძლება მხო-

*) იხ. „ქართული ლიტ. სოც. გენეზისი“, გვ. 27.

***) იგივე წიგნი

ლოდ (მხოლოდ!! დ. ბ.) ორგანოტროპიზმისა და გენეზისის წესით*).

გამოდის რომ, თურმე მხოლოდ ორგანოტროპიზმითაა შესაძლებელი ამა თუ იმ მოვლენის მეცნიერული ანალიზი. რატომ ვერ ხედავს კაპანელი ნამდვილ დიალექტიურ მატერიალიზმს, მარქსიზმს, რომელთანაც ხშირად უყვარს მას „არშიყობა“. სად არის აქ მარქსისტული სოციოლოგია, რომლისათვისაც თავდადებით იბრძვის ლენინიზმი და ბოლშევიზმი საერთოდ.

კაპანელის მთელი წიგნი ერთგვარი უარყოფაა დიალექტიური მატერიალიზმის: სოციალური და ლიტერატურული პრობლემების დამუშავება ორგანოტროპიზმით მარქსიზმთან ბრძოლაა. კაპანელი ცდილობს მარქსიზმისა და ორგანოტროპიზმის, ამ ორ შეურიგებელ მსოფლმხედველობის გაერთიანებას. ცხადია, აქ კაპანელისათვის მარქსიზმი — შირმაა, რომლის საშუალებით ანაღდება იდეალისტურ შრომებს. ამ იდეალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა მარქსისტული კრიტიკის მთავარი ამოცანაა.

დღეს კლასიური ბრძოლა უკანასკნელ გამძაფრებამდე დავიდა. ეს ბრძოლა იდეოლოგიურ სფეროშიაც მძაფრია და თავისებურ გამოხატულებას პოულობს იქ. ჩვენთვის საჭიროა ამ საშიშროების ცოცხალი ანალიზი — რომ კლასიური მტრის სახე — იდეოლოგიაში უფრო ნათლად გამოიქვლიან.

ამ პირობებში კ. კაპანელის აღნიშნული შრომა ასრულებს კლასიური მტრის დაკვეთას.

ლიტერატურაში კ. კაპანელის სახით შემოდის მარქსიზმის ეკლექტიური რევიზორი, რომელიც შეგნებულად

* იხ. „ჭარ. ლიტ. სოც. გენეზისი“, გვ. 40.

ცდილობს მარქსიზმის რევოლუციონური მეთოდის დახურდავებას და ორგანოტროპიზმის ეკლექტიურ „თეორიაზე მის მორგებას“. ეს მოვლენა მით უფრო სამწუხაროა, რომ აღნიშნულ შრომას განათლების კომისარიატი ყოველგვარ შენიშვნების გარეშე სახელმძღვანელოდ აწვდის მოსწავლე ახალგაზრდობას და ამით იდეალისტურ გესლს ანთხევს მათ ჯანსაღ ფსიქიკაში.

1930 წ. გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“ № 278.

1931 წლის შენიშვნა: ამ წერილის დაბეჭდვის შემდეგ კ. კაპანელმა ხელმოკრედ გამოსცა „ქართული ლიტერატურის სოციალური გენეზისი“, რომელშიაც შეუტანია ზოგიერთი ცვლილებები, მაგრამ ის რაც ჩვენი თავდასხმის ცენტრს (ე. ი. მეთოდოლოგია) წარმოადგენდა, კ. კაპანელს ოდნავ არ უცდია მისი რევიზია.

ამიტომ ჩვენი წერილების საფუძვლები ძალაში რჩება.

ფილოსოფიური სოციალტიკის და ლიტერატურული მისტიციზმის წინააღმდეგ

ლიტერატურის მეცნიერების პრობლემებმა უკანასკნელ ხანებში მიიპყრო არა მარტო მკვლევართა ყურადღება, არამედ საბჭოთა საზოგადოებრივი აზრიც. ამ სფეროში დასმული პრობლემების მარქსისტული-ლენინური გაშუქება მოითხოვს საკუთარ ძალთა გონებრივი შესაძლებლობის მაქსიმალურ დაჭიმვას, რომ საკითხთა რთულ გაღერებაში შევიდეს რევოლუციონური აზროვნების კურსი.

ლიტერატურის მეცნიერების დარგში უეჭველად მოხდა გარდატეხა: თუ დღემდე აზროვნების ამ ფრონტის თეორიული საჭე ჩვენი მოწინააღმდეგეების ხელში იყო, თუ კი უკანასკნელ დრომდე იდეალისტური და ნაციონალისტური სალიტერატურო მეცნიერება დაუსჯელი რჩებოდა, დღეს უკვე რადიკალურად შეიცვალა არა მარტო მოწინააღმდეგე ძალთა რეალური შესაძლებლობა, არამედ მოხდა ძირითადი გარდატეხა თეორიული აზროვნების სფეროში. დღეს ამ ფრონტზე წამყვან როლს მარქსისტული-ლენინური მეთოდოლოგია ასრულებს; ამ უკანასკნელმა უკვე დაიკავა მბრძანებელი სიმაღლეები და შეუწელებელი ენერგიით ებრძვის არა მარ-

ტო კლასიურ მტრებს, არამედ ჩვენ საკუთარ რიგებშიც ახდენს დაზვერვას — საკუთარი თეორიული ძალების იდეოლოგიური და თეორიული სიმტკიცის გააღების თვალსაზრისით.

მიუხედავად ამისა გულუბრყვილობა იქნება — გვეფიქრა, თითქოს სალიტერატურო მეცნიერების დარგში ყველაფერი რიგზეა. კლასიური ბრძოლების გამძაფრების ეპოქაში ასეთი თვითკმაყოფილება — მხოლოდ ჩვენს მტერს უწყობს ხელს — საკუთარ პრახიციების გამაგრებაში. მტერს ჯერ კიდევ საკმაო სიძლიერე ახასიათებს. იგი თავდაცვიდან შეტევაზე გადმოდის და ხშირად ძალთა ხელახალ გადაჯგუფებას ახდენს; რაც მარქსიზმის და ლენინიზმის მიერ წინა კარებიდან იდევნება, ხშირად მათ მიერ უკანა კარებიდან შედის და ძირითად პრობლემების იდეალისტურად გადამუშავებას იწვევს. კერძოთ არ შეიძლება ითქვას რომ ლიტერატურის ისტორიის ფრონტზე ჩვენ ისეთივე ძალები მოგვეპოება, როგორც სალიტერატურო კრიტიკის ფრონტზე. ამ ფაქტის კლასიკურ დოკუმენტს პროფ. ხერგი დანელიას შრომა „ვაჟა-ფშაველა და ქართველი ერი“ წარმოადგენს. ჩვენ ამ წიგნზე არაფერს არ ვიტყოდით, რომ მასში აგრე მკვეთრად არ იყოს მოცემული მარქსიზმისა და ლენინიზმის გაბიაბრუების ცდები. საკმაოდ მოზრდილ წიგნის მთელ მანძილზე — ხ. დანელია პროფესორული ოინბაზობით დიალექტიური მატერიალიზმის უგულვებელყოფას და იგნორიზაციას ეწევა. აღმაშფოთებელი ის არის, რომ დანელია საკითხების განხილვის დროს მარქსიზმს მარლატანურად უარყოფს, ხოლო მარქსისტებს „უნიჭო დიალექტიკოსებს“ უწოდებს. სამწუხაროა, რომ მთავლიტის მარკით — ეს არხირეაქციონური

შრომა მიდის საბჭოთა მკითხველთან და ამ ნიადაგზე მკვდარი ფილოსოფია ცოცხალ თავებს აფუჭებს.

ს. დანელიას შრომა მიზნად ისახავს ვაჟა-ფშაველას მხატვრული შემოქმედების „საიდუმლოების“ ამოცნობას, იმ ძირითადი იდეის გაგებას, რომელიც ვაჟას პოეზიის ღერძად გახდა.

თემა უეჭველად საყურადღებოა, რადგანაც ისეთი დიდი მწერლის პოეტური ბუნების გამორკვევა, როგორც ვაჟა იყო — ფრიად ძნელი საქმეა. და ცდა ამ სიძნელის გადალახვისა — მისასალმებელი მოვლენაა. მაგრამ სერგი დანელიას აღნიშნული შრომა არამც თუ ხსნის სიძნელეს, არამედ ისედაც ბუნდოვან კითხვას გაურკვეველობის ბურუსში ახვევს. დანელიას ხელში ვაჟა-ფშაველას მხატვრული შემოქმედება ნილაბად იქცა, რომლის საშუალებით ის ანაღლებს საკუთარ რეაქციონურ მიზნებს; ვაჟა მისთვის კვლევის ძირითადი მასალა კი არ არის, არამედ უბრალო დამხმარე საშუალებაა მარქსიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ჩვენთვის ამ ბრძოლის ორი მომენტია საყურადღებო: ფილოსოფიური და ლიტერატურული. თვითეული მათგანი ერთი-მეორეს ავსებს და ასაბუთებს. ამიტომ ჩვენ მათ მთლიანობაში განვიხილავთ.

ცნობილია, რომ ყოველი იდეალისტი თავის ფილოსოფიურ კარიერას პრაქტიკის კრიტიკრიუმის წინააღმდეგ ბრძოლით იწყებს. ამ გზას არ ღალატობს პროფ. სერგი დანელიაც. ნაწვალები პროფესორული იდეალიზმის წყალობით — ს. დანელია პრაქტიკის კრიტიკრიუმს სინამდვილეს სთიშავს და შემეცნების საზღვრების მიღმა გადააქვს საკითხების არსებითი მხარე. დანელიასათვის პრაქტიკა მოვლენათა ახსნის საფუძველი კი არ არის, არამედ პირიქით, თურმე „პრაქტიკული ცხოვრება არ გვაძლევს სა-

შეაღებას, უფრო კარგად დავაკვირდეთ საგანს, უფრო ღრმად შევიჭრათ მის არსებაში, თორემ ჩვეულებრივ შიშაკვდავსაც ყოველი საგანი სიცოცხლის სავსე არსებად წარმოუდგებოდა“ *).

დანელიას ეს სიტყვები პირველ რიგში პლაგიატია პლატონის ფილოსოფიური ტრაქტატებში მრავალჯერ გამოთქმული აზრის და ამავე დროს სიტყვა-სიტყვით განმეორებაა კანტის „წმინდა გონების კრიტიკა“-ს პირველი თავის რამოდენიმე აბზაცისა.

როგორც პლატონი, ისე კანტი თავიანთ ფილოსოფიურ სისტემებიდან სდევნიდნენ პრაქტიკას, რადგანაც ამით გზა ეხსნებოდა იდეალურ არსს — თავისთავად, რომლის შემეცნება შეიძლება მხოლოდ (?) „გრძნობითი ექსტაზით“. კანტი აბსოლიუტურად ამცირებდა პრაქტიკის როლს, მსოფლიოს მთლიან სისტემის შემეცნების დროს, ამ საფუძვლებზე ზრდიდა პრაქტიკიდან გამოთიშულ აზროვნების მნიშვნელობას. კანტმა მთელი თავისი გენიალობა შესწირა იმ აზრის დამტკიცებას, რომ მოვლენათა შიღმა მყოფ აზროვნებას, ან უკეთ: პრაქტიკიდან გამოთიშულ აზროვნებას უფრო მეტი მნიშვნელობა და ძალა აქვს გარემყარის შემეცნებაში, ვიდრე სინამდვილისადმი, პრაქტიკისადმი შეფარდებაში მყოფ გონებას. კანტის მიერ პრაქტიკის ამგვარ უგულვებელყოფის წინააღმდეგ პირველად ლუდვიგ ფეიერბახმა აღიმადლა ხმა და დაამტკიცა, რომ „პრაქტიკა „ადამინური გამოცდილების“ ფორმა კი არ არის, არამედ ის არსებობს მისდა დამოუკიდებლად და შეადგენს მის საფუძველს“.

*) ს. დანელია „ვაჟა ფშაველა და ქართველი ერი“ გვ. 2.

ფეიერბახი მართალი იყო, როდესაც სწერდა: „რატომ კანტს ეჩვენებოდა სულიერ, არა მატერიალურ აქტად, თავისთავად, ობიექტიურად ის არის მატერიალური, ცნობიერი და ხელშესახები. ამ აქტების კრიტერიუმი ცნობების ცოცხალი პრაქტიკაა“. „საკითხი იმის შესახებ, სწერდა მარქსი, შეუძლია თუ არა ადამიანურ აზროვნებას საგნობრივ კეშმარიტების შეცნობა, სრულიად თეორეტიული საკითხი კი არ არის, არამედ პრაქტიკული. ადამიანმა კეშმარიტება პრაქტიკით უნდა დაამტკიცოს, ე. ი. მან უნდა დაამტკიცოს, რომ მას სინამდვილე და ძალა აქვს და მისი აზროვნება მოვლენათა მიღმა არ სდგას. ხოლო კამათი პრაქტიკიდან გამოთიშულ აზროვნების სისწორის ან უსწორობის შესახებ წმინდა სქოლასტიური საკითხია“ *).

ლენინი „მატერიალიზმში და ემპრიოკრიტიციზმში“ მთელი სისასტიკით თავს ესხმის ემპრიოკრიტიციზმს — მახს, რომელმაც უარყო პრაქტიკული სინამდვილე შემეცნების მთლიან სისტემაში. მახი პირდაპირ აცხადებდა, რომ „პრაქტიკა გამოყოფილი უნდა იქნეს შემეცნების პროცესიდან, რადგანაც ეს უკანასკნელი არ ექვემდებარება გნოსეოლოგიურ განხილვას“. ასეთი განცხადებით მახი — თავის ფილოსოფიურ მსოფლმხედველობაში ფართო ადგილს უთმობდა აგნოსტიციზმს და იდეალიზმს.

„მატერიალისტის შეხედულებით, ამბობს ლენინი, ადამიანის პრაქტიკის „წარმატება“ ამტკიცებს, რომ ჩვენი წარმოდგენანი შეეფარდებიან იმ საგნების ობიექტიურ

*) კ. მარქსი „თეზისები ფეიერბახის შესახებ“.

ბუნებას, რომელთაც ჩვენ ავითვისებთ“ *). სხვა ადგილზე ლენინი სწერდა: „ცხოვრებისა და პრაქტიკის თვალსაზრისი შემეცნების თეორიის ძირითად და უპირველეს თვალსაზრისად უნდა იქცეს და მას აუცილებლად მატერიალიზმთან მივყევართ, იგი იმთავითვე უკუ აგდება პროფესორული სქოლასტიკის დაუსრულებელ სპეკულიაციებს“ **).

როდესაც ფეიერბახი საგნების ჭეშმარიტი აზრის კრიტერიუმად პრაქტიკას ხმარობს, მარქსი კი პრაქტიკიდან გამოთიშულ აზროვნებას სქოლასტიკას უწოდებს, ხოლო ლენინი იბრძვის იმისათვის, რომ ცხოვრება და პრაქტიკა ძირითად და უპირველეს თვალსაზრისად გადააქციოს, მაშინ სერგი დანელია — ეს დიპლომაინი არამცოდნე — მკითხველს ნაწვალები იდეალიზმით ასულელებს და ეპიური სიდინჯით უმტკიცებს მას, რომ „პრაქტიკული ცხოვრება არ გვაძლევს საშუალებას უფრო კარგად დავაკვირდეთ საგანს. უფრო ღრმად შევიჭრათ მის არსებაში“...

არსებითად დანელია ამით ახალს არაფერს არ ამბობს, იმეორებს სუბიექტიური იდეალიზმის ძველ ზღაპარს, რომლის სიშიშველე იფარება სიტყვიერი ოინბაზობით. დანელიამ ეს ეკლექტიური მათხოვრული შექამადი იგივე ძველ დაფლეთილ სამოსში გაახვია, მხოლოდ პლაკატი (გარეკანი) შეუცვალა; ამით მან ძლიერ ბევრი წააგო, რადგანაც თავისი იერიში მატერიალიზმის იმ პუნქტზე მიიტანა, რომელიც ძლიერ საბედისწერო აღმოჩნდა თავდამსხმელისათვის.

*) ვ. ლენინი „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“, ტ. 13. გვ. 142.

***) იგივე წიგნი — გვ. 145.

პრაქტიკის კრიტერიუმი რომ მოვლენათა ქეშმარიტების საფუძველია, რომ ის გვეხმარება ქეშმარიტების გაგებაში — მარქსისტულ ფილოსოფიაში ეს საკითხი კამათს არ იწვევს და დავა მის შესახებ დიდი ხანია მოიხსნა; მაგრამ დღეს თუ დიპლომაინი მცოდნენი კიდევ ბუქნაობენ ამ კითხვაზე, ეს მათი პროფესორული სქოლასტიზმით და რეგენული რეტროგრადაობით აიხსნება. სქოლასტიკით და რეტროგრადაობით კი წინსვლა შეუძლებელია.

აზროვნების განვითარების გრძელ მანძილზე ერთ-ერთ ძირითად სადავო პრობლემას ადამიანთა ისტორიის განვითარების შინაარსის გაგება შეადგენდა. ამ საკითხის მთელი საიდუმლოება ამოიცნო მარქსმა „პოლიტიკურ ეკონომიის კრიტიკა“-ში, ხოლო ენგელსმა იგი ბრწყინვალედ დაასაბუთა „ანტი-დიურინგში“ და „ლუდვიგ ფეიერბახში“, მაგრამ როგორც სჩანს ეს საკითხი კიდევ აწვალებს მკვლევარებს და თავიანთ ფილოსოფიურ შრომებში საკმაოდ მოზრდილ ადგილს უთმობენ ამ საკითხის გაშუქებას. მან ქართველი მკვლევარების ყურადღებაც მიიქცია და სპეციალურ კვლევის საგნად იქცა, მაგრამ ეს უკანასკნელი ძლიერ ყალბ პრიზმაში ტარდება და საბოლოოდ იგი მახინჯად იქნა გადაწვეტილი.

მკვლევართა მთელი რიგი, რომლებიც მეოცე საუკუნის მესამე ათეული წლების მიჯნაზე უგემურად ცოხნიან, ისედაც ნაცოხნ იდეალისტურ ეკლექტიზმს, იმ აზრს იცავენ, რომ ადამიანთა ისტორია, ბუნების ვითარება — გავს უცვლელ წრე-წირს და ერთი და იგივე სახე მეორდება ბუნების დაუსრულებელ ვითარებაში. ამ ნიადაგზე ისინი უარყოფენ პროგრესს და ადამიანთა ისტორიას უყურებენ, როგორც მუდმივ აღდგენას და მუდმივ დარღვევას. თუ არ ვცდები ეს აზრი ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში

პირველად კონსტანტინე კაპანელმა დააყენა თავის „წვ-
ლება და შემოქმედებაში“ („სტრადანიე ი ტვორჩესტვო“).

კ. კაპანელის აზრით, ადამიანთა ისტორია წარმოად-
გენს ერთ უცვლელ წრე-წირს. ამ ნიადაგზე მან „სული
და იდეა“-ში აბსოლიუტურად უარპყო პროგრესის ცნება
და ისტორია შეაფასა, როგორც „ამორალური გლეჯა“
(გასაოცარი ტერმინია!). ჩვენ თავის დროზე პრესის ფურ-
ცლებზე აღვნიშნავდით, რომ კ. კაპანელმა ეს აზრი სრუ-
ლიად უცვლელად გამოიტანა მე-18-~~ს~~საუკუნის ფრან-
გულ-მექანიკურ მატერიალიზმიდან და ამ საფუძვლებზე
იგი მოკლებულია მეცნიერულ ღირებულებას. მაგრამ სამ-
წუხაროდ ეპიგონურმა აზრმა რატომღაც მოქალაქეობრი-
ვი უფლება მოიპოვა! (?). კაპანელი თუ ადამიანთა ისტო-
რიულ განვითარებას ერთ — უცვლელ წრეში აქცევს, სა-
მაგიეროთ ს. დანელია უფრო შორს მიდის და ამგვარ
უცვლელ წრეში ათავსებს ბუნების მთელ სისტემას. „ბუ-
ნების ცვლილება, სწერს დანელია, მარადიულ წრეში
ტრიალებს. ბუნების ვითარება ციკლიურად სწარმოებს
და არა სწორხაზობრივად. ვინაიდან შესაძლებელი რიც-
ხვი სახეებისა ბუნებაში არ არის უსაზღვრო, ამიტომ ერ-
თი და იგივე სახე მეორდება ბუნების დაუსრულებელ
ცხოვრებაში. „ვინც ამ აზრს ბოლომდის განავითარებდა,
ის მივიდოდა მსოფლიოს პერიოდების პალინგენეზიის
აღიარებამდის.

რომ ერთხელ მოცემული სახე კვლავ უნდა გან-
მეორდეს...

კვლავ უნდა იშვას ვაჟა, კვლავ უნდა მან დასწეროს
„გველის მკამელი“, კვლავ უნდა გამოსცადოს ყველაფერი
ის, რაც ერთხელ განუცდია ამ ქვეყნად მოვლენისას, ასე-
თია ბუნების გრანდიოზული კონცეპცია, რომელიც პო-

ტენციონალურად მოცემულია ვაჟას პოეზიაში და რომელიც აახლოვებს მას უდიდეს მოაზროვნეებთან ძველ საბერძნეთისა (ემპედოკლე, სტოელები)*).

ამ სტრიქონებში მოცემულია მთელი ფილოსოფიური კონცეპცია-მოკლებული ორიგინალობას. ამ კონცეპციის სიყალბე იწყება შესავალი ნაწილის მესამე სტრიქონიდან, სადაც ლაპარაკია სახეთა მარადიულობის შესახებ. დანელიას ეს მტკიცება ძლიერ ახლოა კიუვეს კატასტროფების თეორიასთან ბუნების მეტყველებაში; ე. ი. იმ თეორიასთან, რომელიც სახეთა წარმოშობას უზენაეს ძალას (ღმერთს) აწერდა. ამ თეორიის აზრით — ეს სახეები მუდმივ უცვლელია. „რამდენიც გააჩინა უზენაესმა — იმდენი სახე ცოცხლობს მხოლოდ“, მათი მოსპობა კატასტროფის ნიადაგზე უნდა მოხდეს, რომლის შემდეგ კვლავ მსგავსი სახეები წარმოიშვებიან. ამ მეტაფიზიკური — რელიგიური თეორიის წინააღმდეგ პირველად **ლამარკმა** აღიმალა ხმა, ხოლო გენიალურმა ბუნებისმეტყველმა **ჩარლზ დარვინმა** ბრწყინვალედ დაამტკიცა კატასტროფების თეორიის უნიადაგობა; დარვინმა დაამტკიცა, რომ ბუნებაში სახეები დაუსრულებლივ ვითარდებიან, დაბოლოს იცვლებიან. დარვინმა რევოლიუციონურად გამოორიცხა უზენაესის (ღმერთის) როლი სახეთა წარმოშობის თეორიაში, ამ ნიადაგზე ფარდა აეხადა კიუვეს ყალბ თეორიას... აი ამ ყალბ თეორიას გვაჩვენებს დღეს სერგი დანელია. ორტოდოქსალურად იცავს სახეთა მარადისობას, მაგრამ სცხვენია, რომ ამ მარადისობის იდეურ მესაჭედ უზენაესი გამოაცხადოს.

*) დანელია, — „ვაჟა ფშაველა და ქართველი ერი“, გვ. 13.

დანელია უარყოფს პროგრესის ცნებას და ბუნების
ვითარებას უყურებს, როგორც მუდმივ აღდგენისა და და-
შლის პროცესს. ამით დანელია ჩქმალავს მრველენათა დია-
ლექტიურ აზრს და მეტაფიზიკით ცდარობს კითხვის
ახსნას. ამგვარი მეტაფიზიკა ტიტანიურად დაამსხვრია
ჰეგელმა თავის „ნაუჭა ლოგიკა“-ში. ჰეგელმა პროგრესის
ცნებას გამოაცალა დოგმატიური საფუძველი, იგი აიყვა-
ნა თავის სრულყოფილ სიმაღლემდე და დიალექტიური
პრინციპებით მოძებნა შესაფერი ახსნა.

ცხადია, დიალექტიკას (მით უმეტეს მატერიალისტურ
დიალექტიკას) ვერ მოვთხოვთ იმ ადამიანს (ს. დანელიას),
რომელიც ბუნებაში აღიარებს მარადიულ სახის არსებო-
ბას. მაგრამ ჩვენი სურვილია, რომ დანელია — ეს დიპ-
ლომიანი არა მკოდნე ანტიური ფილოსოფიისა. საბჭოთა
მკითხველს არ ასულელებდეს ნაწევლები იდეალიზმით და
ამ ნიადაგზე ნილაბ ქვეშ არ ეწეოდეს მარქსისტულ-ლენი-
ნური მეთოდოლოგიასთან ბრძოლას. თავის ფილოსოფიურ
შრომებში, რომ მკვდარი თეოლოგიური მოძღვრებით არ
ავსებდეს „ცოცხალ თავებს“.

* *

ს. დანელია თავის შრომის ფილოსოფიურ ნაწილში
საკმაოდ დიდ ადგილს უთმობს ქრისტიანულ დოგმატიზმს.
ამ დოგმატიზმით იბრძვის, როგორც ჰეგელის, ისე მარქსის
წინააღმდეგ. ს. დანელიამ მარქსის რევოლიუციონურ მე-
თოდოლოგიას ქრისტიანული მისტიციზმი დაუპირისპირა,
ზოგადი და კერძო (კონკრეტული) ცნებების ნაცვლად
გააბატონა რელიგიური სქემები, იდეის განხორციელება

ასწაულად მიიჩნია და არსებულის პოზიტიური გაგება, როგორც შემეცნების რევოლუციონური მხარე, განდევნა თავის ფილოსოფიური მსჯელობის არენიდან.

„ჰეგელის მემარცხენე მიმდევრები, — სწერს დანელია, ამბობენ, რომ ისტორია არის იდეის განხორციელების პროცესი. ქრისტიანობას ეს შეხედულება შემცდარად მიიჩნია. მისი (ქრისტიანობის) აზრით იდეის განხორციელება არის სასწაული... იდეის განხორციელება მართლაც სასწაულია და პოზიტიურად მისი განაზრება შეიძლება როგორც დაუსრულებელი პროცესისა მხოლოდ. ვერც პლატონი, ვერც კანტი ვერ ხსნიან როგორ ხდება ზოგადი ცნებების (იდეის, კატეგორიის) ვაკონკრეტება ემპირიაში, მართლაც ზოგადსა და კონკრეტ შორის უნდა იყოს სქემა, რომლის საშუალებით ხორციელდება კონკრეტის ზოგადისათვის მორიგება... მაგრამ სქემა თვითონ ზოგადობაა კონკრეტი წარმოდგენის მიმართ და კონკრეტობაა ზოგადი კატეგორიის მიმართ. ამრიგად იმის მაგივრად, რომ პრობლემა კონკრეტისა ზოგადობისათვის მორიგებისა გადაწყვეტილი იქნეს სქემის დაშვებით პრობლემა მხოლოდ რთულდება და მრავლდება; ერთი პრობლემა ორ ბლემად იქცევა, ე. ი. უნდა ახსნილი იქნეს ჯერ როგორც არის შესაძლებელი სქემისათვის კონკრეტი წარმოდგენის მორიგება. ამის ასახსნელად საჭირო ხდება ორი ახალი სქემის დაშვება, შემდეგ ოთხი, ახალის, შემდეგ რვა ახალის და ასე დაუსრულებლად. ეს იმას ნიშნავს, რომ იდეის განხორციელება ან ვაკრტრება დაუძლეველი პრობლემაა აზროვნებისათვის, და ინდივიდუაცია გაუგებარია პოზიტიური შემეცნებისათვის“ *).

*) დანელია „ვაჟა ფშაველა და ქართველი ერი“, გვ. 68.

ამ ფილოსოფიურ მსჯელობაში საინტერესოა იმ მე-
მარცხენე ჰეგელიანელის ამოცნობა, რომლის წინააღმდეგ
რელიგიოზური იერიშები მიაქვს ს. დანელიას. დანელიას
საპირდაპირო დებულებების თანახმად შეიძლება ითქვას,
რომ აქ დანელია მარქსს გულისხმობდა, რომელმაც მაშინ,
როცა ჰეგელის დიალექტიკის რევოლუციონურ მხარეს
უნიჭო ეპიგონები ტალახში სვრიდენ, ამ დიდებული მას-
წავლებელის მოწაფედ გამოაცხადა თავი.

შენიშვნის სახით უნდა განვაცხადოთ, რომ დანელიას
ძლიერ ყალბად ესმის იდეის ცნება. იდეის ქვეშ ის გუ-
ლისხმობს იდეალიზმს, რაც აბსოლიუტურად შემცდარია.
ფ. ენგელსი ფილოსოფოსს დიურინგს მიუთითებდა, რომ
მან თავის ფილოსოფიურ დასკვნებში გააიგივევა იდეა-
ლური და იდეალისტური. დიურინგმა იდეა მიიღო, არა
როგორც ადამიანის თავში გადამუშავებული მატერია-
ლური რამ. არამედ იდეის მიმართება მოლუნა — იდეა-
ლიზმისაკენ და ამით „დაამტკიცა“, რომ იდეის მიღებას
ჩვენ მივყევართ იდეალიზმისაკენ. ენგელსი იდეის ამგვარ
გაგებას „ეკლექტიურ მათხოვრულ შეჭამადს“ უწოდებდა.
რომელსაც მხოლოდ დიურინგისთანა პროფესორული
სქოლასტიკოსები ამზადებდენ.

დანელიას ასევე ყალბად ესმის ზოგადისა და კონკრეტ
(კერძო) ცნებების რაობის საკითხი. ამ ორი ცნების ერთი-
მეორის მიმართებაში კონტრასტის ელემენტები აღმოაჩი-
ნა. ასეთი ყალბი გაგების შედეგად დანელიამ ერთი-მეო-
რეს დაუბირისპირა ზოგადი და კონკრეტი და მათ შორის
ჰარმონიის დასამყარებლად დაუშვა რელიგიური ექსტა-
ზით შესუდრული სქემა; მაგრამ პირობითად დაშვებული
სქემა უძლური აღმოჩნდა საკითხების ქეშმარიტ გადაწ-
ყვეტაში.

ყოვლად დაუშვებელია ზოგადისა და კონკრეტ ცნებების დაპირისპირება, რადგანაც მაშინ შეუძლებელი ვახდებოდა კონკრეტის განზოგადოება და განზოგადოებულის ვაკონკრეტულობა. ზოგადი და კერძო ცნებები ერთმანეთს კი არ უპირისპირდებიან, არამედ ერთი-მეორეს ავსებენ განსახლვრულ დროში და სივრცეში. ამასთან ერთად კონკრეტის განზოგადოების პროცესი — მექანიკური, სასწაულებრივი პროცესი კი არ არის, როგორც ამას დანელია ფიქრობს, არამედ ის გამომდინარეობს მათ დიალექტიურ ბუნებიდან. ბუნებრივია, რომ ამ საკითხის გადაწყვეტა ვერ შესძლო — ვერც პლატონმა და ვერც კანტმა, რადგანაც ისინი იდეის განხორციელების პროცესს, კონკრეტულ-პრაქტიკულ ცხოვრებაში კი არ ეძიებდნენ, არამედ იდეალურ არსში ნახულობდნენ გამოსავალ წერტილს, ისინი იდეალურს — მატერიალურში კი არ ნახულობდნენ, არამედ პირიქით, მატერიის დემიურგად (შემქმნელად) იდეას აცხადებდნენ.

ზოგადი და კონკრეტ ცნებების გარკვევის დროს სერგი დანელია ერთი-მეორეში ურევს გნოსოლოგიურ კატეგორიას და მატერიის აღნაგობის ამა თუ იმ თვისებას, ნამდვილად კი „სრულიად მიუღებელია მატერიის ამა თუ იმ აღნაგობის (სტროენიე), და გნოსელოგიური კატეგორიის ერთმანეთში არევა“ (ლენინი). რადგანაც ასეთი არევა გზას იკაფავს იდეალისტურ ფილოსოფიისაკენ.

მაგრამ ყველაზე სასაცილო ის არის, რომ დანელიამ იდეის განხორციელების საკითხი გადასწყვიტა ქრისტიანიზმის თვალსაზრისით. „იდეის განხორციელება მართლაც არის სასწაული“ სწერს დანელია და ამის მტკიცება სჭირდება იმ აზრის ნათელსაყოფად, რომელიც მთელი საუკუნეების მანძილზე იერიქონის საყვირით გაკიოდა.

„იდეა, რომელიც სასწაულით ხორციელდება დემოკრატია (შემომქმედია) სინამდვილის“.

მარქსი პირიქით ამბობდა:

„ჰეგელისათვის აზროვნების პროცესი რომელსაც იგი დამოუკიდებელ სუბიექტათაც კი აქცევს, შემომქმედია სინამდვილისა, რომელიც მხოლოდ მის გარეგან გამოაშკარავებას წარმოადგენს, ჩემთვის კი პირიქით, იდეალური სხვა არ არის რა, გარდა მატერიალური მხოლოდ ადამიანის თავში გადატანილი და გადამუშავებული“ *).

ნათელია, რომ დანელიას სწორედ მარქსი ყავდა მხედველობაში, როდესაც წინააღმდეგ მემარცხენე ჰეგელიანელებისა, უარყოფდა იდეის განხორციელების პროცესს მატერიალურ ქვეყანაში, მაგრამ ამით არ კმაყოფილდება პროფ. ს. დანელია, იგი მატერიალისტურ დიალექტიკას უკანა კარებიდან უვლის და წინა კარებიდან საქვეყნოდ თავს ესხმის არსებულის პოზიტიურ გაგებას. შენიშვნის სახით უნდა განვაცხადოთ, ამგვარ ლაშქრობას ჩვენი ამხანაგებიც ეწევიან, და ამით ანტიმარქსისტულ, ანტილენინურ პოზიციებზე სდგებიან; მარქსი კი ამტკიცებდა, რომ „არსებულის პოზიტიური გაგება იმავე დროს შეიცავს მისი ნეგაციის (მისი უარყოფის) და მისი აუცილებლობის მოსპობის გაგებას, ყოველ შექმნილ ფორმას განიხილავს მოძრაობაში, ე. ი. წარმავლობის მხრივ. არავის წინაშე ქედს არ იხრის და კრიტიკული და რევოლუციონურია **).

თავის შრომის ფილოსოფიურ ნაწილში დანელიას აბსოლიუტურად ყალბად აქვს გაგებული კაცობრიობის ის-

*) კ. მარქსი — „კაპიტალი“, ტ. 1, გვ. LXIII.

***) იგივე წიგნი, გვ. LXIV.

ტორიის განვითარების პროცესი. „მთელი ისტორიული პროცესი — სწორს დანელია, რომლის შინაარსს ადამიანის ბუნებისაგან განაპირების ცდა შეადგენს და რომელსაც კულტურულ განვითარებას ეძახიან, არის ადამიანის დაკნინების, მისი დაშლის და მოსპობის პროცესი. ისტორიული კაცობრიობა მინდობასავით ფიქრობს, რომ ის ღვთაებრივ სიმაღლეს უახლოვდება, ნამდვილად კი ზევით როდი მიდის, რადგანაც ზევით არააზობაა, არამედ მინდასავით კვდება, რათა მისი სხეულის ელემენტებისაგან კუბი გაჩნდენ. ამ ჭიების განვითარების გზა კვლავ ჰაღწევს ერთ დროს ადამიანებამდის, ეს ადამიანი კვლავ მოიხლომება კულტურის შექმნას, ადამიანებიდან განდგომას და კვლავ დაიშლება, რათა კვლავ მის სხეულიდან ჭიები აღმოცენდენ, ასეთია მარადიული წრე, სადაც ბრუნავს მსოფლიო სიკოცხლე, რომელსაც არ აქვს არც დასაწყისი და არც დასასრული“.

ამ ციტატაში მხოლოდ ოთხი მომენტია კრიტიკის ყურადღების ღირსი: პირველი, მტკიცება იმის, თითქოს კაცობრიობა იბრძვის ბუნებისაგან განაპირებისათვის; მეორე, მტკიცება, რასაც ჩვენ კულტურას ვეძახით არის სიყალბე, ნამდვილად კულტურა მეტი არაფერია, ვარდა ადამიანის დაკნინებისა, მისი დაშლისა და მოსპობის; მესამე, თითქოს კაცობრიობა მინდობასავით ფიქრობს, რომ ის ღვთაებრივ სიმაღლეს უახლოვდება და მეოთხე, ყველა ეს ერთ უცვლელ წრეში სწარმოებს.

ეს კითხვები ყურადღების ღირსია, რადგანაც მათი არსებითი გადაწყვეტა მზის სინათლეზე გამოიტანს ს. დანელიას პესიმიზტური, არსებითად დოგმატიურ-რელიგიოზური ფილოსოფიის სილატაკეს. აღნიშნული დასმული კითხვები ახალი არ არის და დანელიაც ორიგინალობის

პრეტენზიით ვერ დაიტრაბახებს, იგი ჯერ კიდევ ბევრმა ბერძნებმა დააყენეს. ძველი ბერძნების გენიალური აზროვნება შეეჭიდა ამ პრობლემატიურ კითხვებს, მაგრამ მათი ამოხსნა ვერ შესძლეს, რადგანაც ამ საქმეს ხელს უშეწავლიდა მაშინდელი ფილოსოფიის და კერძოდ საბუნებისმეტყველო მეცნიერების განვითარების დაბალი დონე.

კ. მარქსმა, თავის ერთ-ერთ შესანიშნავ შრომაში *) ეს კითხვები გაკვრივთ გაარჩია, რომელიც შემდეგ საფუძვლად დაედგა „პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკას“. მარქსმა გენიალურად დაამტკიცა, რომ კაცობრიობის ისტორია — ბუნებისაგან განაპირების ისტორია კი არ არის, არამედ კლასთა ბრძოლის ისტორიაა, რომ კულტურა კაცობრიობისა — ადამიანის დაკნინების, მისი დაშლის და მოსპობის პროცესი კი არ არის, არამედ კულტურა არის ორგანიული მთლიანობა ცოდნისა და გამოყენების, რომელიც ახასიათებს რომელიმე კლასს ან და მის მართველ პარტიას. კაცობრიობა მინდობისათვის კი არ ფიქრობს და ამ ნიადაგზე ღვთაებრივ სიმაღლეს კი არ უახლოვდება, არამედ თავის არსებობის შენარჩუნებისათვის გრანდიოზულად იბრძვის ბუნების დამორჩილებისათვის, მისი გამოყენებისათვის. ადამიანთა ისტორია ერთ უცვლელ წრეში კი არ ხდება, არამედ ეს განვითარება წარმოადგენს — პროგრესის ერთ განუწყვეტელ დიალექტიურ ჯაჭვს, რომელთა რგოლები ერთი-მეორის უბრალო განმეორება კი არ არის, არამედ განსხვავდებიან, როგორც მასით, ისე ამ მასის თვისებით. და განა ამის შემდეგ, კიდევ რჩება რაიმე ადგილი დანეღიას პესიმისტური რელიგიოზური ფილოსო-

---

*) К. Маркс — „Различие между натурфилософией Демокрита и натурфилософией Эпикура“.

ფიქსაციის, რომელიც კაცობრიობის ისტორიის ნათელი გონებით კი არ ზომავს, არამედ მინდიას გულუბრყვილობით ცდილობს არსებულის ახსნას! ცხადია არა.

ს. დანელიას ასევე ყალბად აქვს გაგებული მშვენიერების პრობლემა, სილამაზის ცნება. ამ ცნებას დანელია ანიჭებს აბსოლიუტურ-განყენებულ მნიშვნელობას. „ბუნებაში — სწერს დანელია, განხორციელებულია აბსოლიუტური მშვენიერება... აბსოლიუტური მშვენიერება მარადიული არის და მას არ შეიძლება რაიმე მოაკლდეს, ან მიემატოს“.

სილამაზის, მშვენიერების ამგვარი განმარტება იდეალისტურია და არსებითად ვერ ხსნის საკითხს. აქ ახსნილი ისევ ასახსნელი ხდება. ამავე დროს დანელიას ინდეფერენტულად აქვს გაგებული სილამაზის წარმოშობის რაობა იგი მას მხოლოდ ბუნების ნაწილად სთვლის და კაცობრიობაზე ერთიანად ავრცელებს. ნამდვილად კი: „სილამაზის იდეალი, რომელიც მეფობს ამა თუ იმ დროს, ამა თუ იმ საზოგადოებრივ კლასში, წარმოსდგება კაცობრიობის განვითარების ბიოლოგიურ პირობებისაგან, ფეხს იკიდებს ამ პირობებში, აქედანვეა სხვათა შორის რასიული თვისებები. მეორეს მხრივ სილამაზის იდეალი ფეხს იკიდებს ამა თუ იმ საზოგადოების, თუ კლასის წარმოშობის და არსებობის ისტორიულ პირობებში. და სწორედ შემდეგ ეძლევა ამ იდეალს სრულიად განსაზღვრული და არა აბსოლუტური. არა განყენებული მნიშვნელობა“ *).

ს. დანელია ეთაყვანება „წმინდა სილამაზეს“, მაგრამ ვერ ამჩნევს (!), რომ ამით „ეს სრულიადაც არ ხდება და-

*) პლენანოვი. „Эстетическая теория Н. Г. Чернышевского“, том 6.

მოუკიდებელი ამა თუ იმ საზოგადოებრივ-ისტორიული და ბიოლოგიურ პირობებისაგან, მისი ესთეტიური გემოვნება მაინც ამ პირობების ნაყოფია“, და თუ დროებით თვალს არიდებს ამ პირობებს, ეს მხოლოდ დროებითაა, რომლის ნიღაბ ქვეშ იმალება საკუთარი კლასის იდეოლოგიური მავნებლობა.

სილამაზის და მშვენიერების ცნებების კატეგორია ისეთივე კონკრეტულია, როგორც კლასის წარმოშობა და მისი არსებობის ისტორიული პირობები. აბსოლიუტურა მშვენიერება, როგორც უცვლელი რამ—ბუნებაში არ არსებობს, რადგანაც მისი ლოგიური სისტემა ეწინააღმდეგება სილამაზის აბსოლიუტურობას. ეს უკანასკნელი პირობითაც რომ დაუშვათ, მაშინ სილამაზის ცნებიდან უნდა გამოვრიცხოთ მისი უტილიტარული მნიშვნელობა, ეს კი შეუძლებელი შესაძლებლობაა.

მაგრამ დანელია ამ წინააღმდეგობას წინააღმდეგ გვერდს უვლის უტილიტარიზმის უარყოფით. დანელიას სძაგს უტილიტარულ ღირებულებაზე საუბარი. ამ ნიადაგზე მან — ეს უკანასკნელი გამოორიცხა მომქმედ არენიდან. „უტილიტარიზმზე — სწერს დანელია, მალა სდგას უდიდესი ეროვნული კონცეპცია ბერძნებისა. პლატონისში. მსოფლიო აზრი პლატონისათვის იყო სიკეთე. პლატონი ფიქრობდა, რომ სიკეთე არის უმაღლესი კატეგორია, რომლის ქვეშ უნდა განიხილოს სამყარო. ვინაიდან მისი შეხედულებით სიკეთე არის ის, რისთვისაც შექმნილია ყველაფერი. სიკეთე არის ერთად-ერთი რეალობა, რომლის გარეშე იმყოფება მხოლოდ არარაობა, შინაარსისაგან დაცლილი სივრცე, ანუ ქაოსი. ერთი სიკეთე იშლება მრავალ კატეგორიებად, რათა ჩასწვდეს ამ უსაზღვროდ განფენილ

ქაოსის უფსკრულს, "შეიპყროს იგი და დაუქვემდებაროს საკუთარ არსს" *).

პლატონის ეს არხიდეალისტური ეთიციზმი საკმაოდ სიძლიერით გააკრიტიკა არისტოტელემ. პლატონისათვის თუ ადამიანური სიკეთე ერთად-ერთი რეალობა იყო, რომლის გარეშე იმყოფებოდა მხოლოდ არარაობა, სამაგიეროდ არისტოტელისათვის სიკეთე მხოლოდ ერთი მხარეა სამყაროსი და ადამიანური ცხოვრების, და არა მისი შემოქმედი. ამით არისტოტელემ რამოდენიმე ნაბიჯი გადადგა წინ — მატერიალიზმისაკენ, თუმცა ეს გენიალური მოაზროვნე ვერ ამალღდა მატერიალიზმის იმ სიმაღლემდე, საიდანაც იწყებოდა წყალვარდნილი იდეალიზმსა და მატერიალიზმს შორის.

"ფილოსოფოსი" დანელია იმდენად გაარხირეაქციონერდა, რომ მეოცე საუკუნის მესამე ათეული წლების მიჯნაზე — არისტოტელეს გაგებიდან — რამდენიმე მანძილით დაიხია უკან და პირდაპირ ჩავარდა პლატონის იდეალიზმში.

რატომ მოხდა, რომ პლატონის ეთიციზმი უცვლელად მიიღო ს. დანელიამ?

გამოჩენილი დეკარტე ამბობდა: „პლატონის მიმბაძველებს შორის — ყველაზე უფრო თავი ისახელეს უნიჭობა“-ო. ჩვენ დანელიას უნიჭობას ვერ დავწამებთ, მაგრამ ნათელია, რომ ამ ნიჭს ფლობს არა დანელია, არამედ პლატონის რელიგიური ფილოსოფია.

არისტოტელეს შემდეგ, პლატონის ეთიციზმი ყველაზე ოსტატური თანმიმდევრობით მატერიალისტმა ბარუხ

---

*) დანელია, — „ვაფა ფშაველა და ქართველი ერი“, გვ. 16. ხაზი ჩვენია — დ. ბ.

სპინოზამ გააკრიტიკა, მაგრამ აღმაშფოთებელი ის არის, რომ დანელია — სპინოზას ამ გამოსვლას პლატონის წინააღმდეგ — მის ფილოსოფიურ მსოფლმხედველობაში კი არ ნახულობს, არამედ მას ხსნის სპინოზას ებრაული ბუნებით. ეს არის ყველაზე საძაგელი ხერხი — მატერიალიზმთან ბრძოლისა, რომლის ნიღაბქვეშ იმალება დანელიას ანტისემიტური ბუნება.

უდავოა, რომ ლიტერატურული დებულებები მით უფრო მტკიცეა, რამდენადაც ისინი დასაბუთებული იქნებიან ფილოსოფიის უკანასკნელი მიღწევებით. დანელიაც ამ განხრით იწყებს ლაშქრობას „უნიკო დიალექტიკოსების“ წინააღმდეგ, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ ის თავის სიმართლეს ფილოსოფიის უკანასკნელ მიღწევებით კი არ ასაბუთებს, არამედ უკვე მოძველებულ სქოლასტიკით ცდილობს რთული პრობლემების გადაწყვეტას; ამ ნიადაგზე დანელიას ლიტერატურული დასკვნები ვერ უძლებენ ვერაფრითარ კრიტიკას.

დღეს ყოველ ფილისტერს ჩვეულებად გადაექცა რომელიმე გამოჩენილი ხელოვანის აპოლიტიკურად გამოცხადება. დანელიაც თავის ლიტერატურული კარიერის წმინდა მოვალეობად სთვლის ამ ძვირფას „ტიტულის“ ორტოდოქსლურად დაცვას და ქრისტიანული პათოსით აცხადებს: ვაჟას პოეზია აპოლიტიკურია და ეს გარემოება ვიწროდ არის დაკავშირებული ვაჟას მსოფლმხედველობასთან. *) პირდაპირ ევგენი დვალის „ფილოსო-

*) დანელია, — „ვაჟა ფშაველა და ქართველი ერი“, გვ. 16.

ფიაა; გამოდის, რომ ვაჟას მსოფლმხედველობაც კიონდა და იმავე დროს კი აპოლიტიკური იყო.

ჯერ კიდევ არისტოტელემ იცოდა, რომ მსოფლმხედველობა გააჩნია, ის არ შეიძლება აპოლიტიკური იყოს. მარქსმა ჩამოაყალიბა და მოგვცა მწყობრი შეხედულება ამ საკითხზე; ამიტომ დღეს დავა დანელიასთან ვაჟას პოლიტიკურობის თუ აპოლიტიკურობის შესახებ ჩვენ ზედმეტად მიგვაჩნია. მწერლის მსოფლმხედველობის საკითხი მარქსიზმის-ლენინიზმის მიერ უკვე გადაწყვეტილია. მაგრამ თუ დოგმატიურობით დაავადებული ტვინის პატრონები გადაწყვეტილი საკითხის გადაუწყვეტლობის რესტავრაციას ახდენენ, ეს აიხსნება მათი გონებრივი სილატაკით, რომელიც საკუთარ კლასთან ერთად დღითიდღე იფიტება.

დანელია კიბა აბაშიძეს „თავს ესხმის“ მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს უკანასკნელი პოლიტიკურ იდეას ეძებდა ვაჟას მხატვრულ შემოქმედებაში. ამ საფუძვლებზე დანელია აბსოლიუტურად უარყოფს ვაჟას ლექსების პატრიოტულ მოტივს და მხოლოდ წარმართულ ეთიკაში ეძიებს მისი პოეზიის პანთეისტურ ბუნებას. თუ ამ აზრს შეგნებულად (და არა განგებ!) ამტკიცებს დანელია, მაშინ გაბედულად შეიძლება ითქვას, რომ ის ან აბსოლიუტურად ვერ იცნობს ვაჟას მხატვრულ შემოქმედებას, ან და არ აქვს ვაჟას პოეზიის ვაგების უნარი. ვაჟა-ფშაველა კი თავის ერთ-ერთ საუკეთესო წერილში *) ხაზს უსვამს თავის

*) ვაჟა-ფშაველა — „პოემები“ ტომი III. წერილი „პასუხად იპ. ვართაგავას“.

ლექსების პატრიოტულ მოტივს. ერთ-ერთ ფშაველის შეკითხვაზე — თუ რას გულისხმობდა იგი ლუხუმში, ვაჟა უპასუხებს: „საქართველოს“. ასეთია ფაქტების ენა... და ამ შემთხვევაში ვაჟას უფრო მეტს დაუჯერებთ, ვიდრე მის მოცენატ მკვლევარს — ს. დანელიას.

მაგრამ ამით არ სწყდება საკითხების ცენტრალური სიმძიმე. დანელიასათვის ვაჟას აპოლიტიურობის მტკიცება მხოლოდ შესავალი ნაწილი იყო — მარქსიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის. დანელიას მთელ თავის შრომაში არსად ისე პირდაპირ და შარლატანურად არ გაულაშქრებია მარქსიზმის წინააღმდეგ, როგორც ლიტერატურულ სტილთა წარმოშობის საკითხში. დანელია სწერს: „ხელოვნების დიალექტიკურს (თუ დიალექტიკურ — დ. ბ.) ვითარებაში დასავლეთ ქვეყანათა სიმბოლიზმი იყო ნატურალიზმის ანტითეზისი. მისი (ე. ი. სიმბოლიზმის — დ. ბ.) წარმოშობა გამოწვეული იყო არა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მომხდარი ცვლილებებით, როგორც ამას ამტკიცებენ ტენდენციოზობით გატაცებული უნიჭო და ვულგარული დიალექტიკოსები, არამედ დასაბუთებული იყო თვით ხელოვნებაში მოცემული იმანეტურ ძალთა ლოგიკით“ *).

რომელი „უნიჭო დიალექტიკოსები“ ყავს მხედველობაში ს. დანელიას — ამ რელიგიოზური ფილოსოფიის დაღაი-ღამას? ვის უწოდებს იგი ვულგარიზატორებს? ჩვენთვის ნათელია, რომ დანელიას ქრისტიანული „რისხვა“ მიმართულია მარქსიზმის და მარქსისტების წინააღმდეგ.

*) ს. დანელია „ვაჟა-ფშაველა და საქართველო“ გვ. 25. ხაზი ჩვენია — დ. ბ.

რომლებსათვისაც „ლიტერატურაში სტილთა ბრძოლა“ კლასთა ბრძოლის ერთ-ერთი სახეა“ *)).

დანელიას აზრით — საზოგადოებაში მომხდარი ცვლილებები არავითარ გავლენას არ ახდენენ სტილთა ცვლაზე, ეს ცვლილებები თუ ხდება, მხოლოდ ხელოვნებაში მოცემული იმანენტურ ძალთა ლოგიკის შემწეობით. რამდენად რეტროგრადული რეგენობით უნდა იყოს დაავადებული კაცი, რომ ასე ატლეთიურად ისროდეს დაუსაბუთებელ, უსაფუძვლო ფრაზებს! განა რომანტიზმი, სიმბოლიზმი, ნატურალიზმი და რეალიზმი — სხვადასხვა კლასთა ფსიქო-იდეოლოგიური მხარის გამოთქმის და გამოხატვის ფორმა არ არის! განა თვითვე ლიტერატურულ სტილს — საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მომხდარი ცვლილებები არ უმზადებდა არსებობისათვის ნოყიერ ნიადაგს! ასე იყო ისტორიულად, ასეა დღესაც. ჯერ კიდევ გასული საუკუნის ორმოციან წლებში გენიალური ბელინსკი სწერდა: „შეგნება ყოფნის... დიდებული სინამდვილის გამონაკრთობია.. სწორედ ეს შეგნება არის შინაარსი ხელოვნებისა“ (**). ამავე საკითხზე რუსეთის გამოჩენილი მოაზროვნე — ჩერნიშევსკი თავის შესანიშნავ წერილში „ხელოვნების ესტეტიური დამოკიდებულება სინამდვილისადმი“, სწერდა: „ცხოვრება ყველაზე უფრო ლამაზია და იგი საფუძვლად ედება ხელოვნებას“. „ადამიანი, ბუნება, ქვეყანა, მსოფლიო — ამბობდა დიდი მხატვრული მოაზროვნე ილია ჭავჭავაძე, ერთი დიდებული წიგნია... მეცნიერება აშას სთარგმნის უხატებო უსურათო სიტყვებით, პოეზია კი...

*) И. Маца — „Искусство эпохи зрелого капитализма на Западе“, гл. 23.

***) В. Белинский — „Сочинения“, том 1, стр. 419.

სურათებით... თუ პოეტი მეცნიერებას არ მოიწვევს, მარტო ცარიელი ნიჭი ვერ უთარგმნის ამ წიგნსა*).

როგორც მკითხველი ხედავს სამი დიდი მოაზროვნე აღიარებს პრაქტიკული ცხოვრების და სინამდვილის პრიმატს ხელოვნების იმანენტურ ბუნებაში. კიდევ მეტი: ისინი „მღელვარე და მუდამ მოძრავ საზოგადოებრივ ცხოვრებას“ საფუძვლად უდებენ ხელოვნებას; დანელია კი — ეს გაუსწორებელი იდეალისტი ხელოვნებას სთიშავს სინამდვილეს, რეალობას და არსებულის იქით ეძიებს მისი განვითარების საფუძვლებს. აბსოლიუტურად მართალი იყო ვ. ლენინი, როდესაც თავის „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“-ში სწერდა: „ფილოსოფიური იდეალიზმი ეს არის გზა ხუცობისაკენ“. სწორედ ამ გზას დაადგა დანელია და მას ის ლა აკლია, როგორც ზოგიერთ სხვა ქართველ პროფესორს, საეკლესიო საბჭოს წევრად გახდეს და შესაფერისი გაცრეცილი ანაფორაც წამოიხუროს. რთული პრობლემების განხილვის დროს იგი პირველ რიგში ხუცესია და შემდეგ კი მოაზროვნე. დანელიას იმორჩილებს მკვდარი რელიგიოზური ფილოსოფია. აქ არის მისი დამარცხების საფუძვლებიც.

ლიტერატურული სტილი (რომანტიზმი, სიმბოლიზმი, ნატურალიზმი, რეალიზმი, ფუტურიზმი) როგორც მხატვრული ნაწარმოების ყველა ელემენტია. მონოლიტური მთლანობა, ფეხს იკიდებს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. კლასთა ურთიერთდამოკიდებულების საფუძვლებზე იგი ვითარდება და ამავე საფუძვლებზე ისპობა. ლიტერატურული სტილი იდეების მხატვრული სისტემაა; ან უკეთ:

*) ი. ჰავჭავაძე „ნაწერების სრული კრებული“ ტომი V, გვ. 256.

სტილი წარმოადგენს იდეების სინთეზს და ამ სინთეზის მხატვრულ ასპექტს მთლიანობაში.

რომანტიზმი, როგორც დაცემული კლასის ადვოკატი გიური მხარეს გამოთქმის და გამოხატვის ერთ-ერთი ფორმა — შეიძლება წარმოშობილიყო მხოლოდ ფეოდალიზმისა და კაპიტალიზმის შეჯახების ფონზე. სიმბოლიზმი კი კაპიტალიზმის და კომუნისმის დაპირისპირების, მათ შორის ბრძოლის ნიადაგზე. ამიტომ ამ ორ სტილ შორის არის განსხვავება. სცდებიან მკვლევარები (ხშირად ჩვენი ამხანაგებიც), როდესაც სიმბოლიზმს ნეორომანტიზმს უწოდებენ. ამგვარი გაიგივება ვერ ხსნის საკითხს, პირიქით — კიდევ უფრო აბუნდოვანებს და გაურკვევლობის სალტეებში აქცევს საკითხთა მთელ რგოლს. სიმბოლიზმი, როგორც ლიტერატურული სტილი სავსებით განსხვავდება რომანტიზმისაგან. სპეციფიკა ამ ორი სტილისა სხვადასხვა დროში და სივრცეში იღებს განმასხვავებელ თვისებებს და ამავე პირობებით კანონდება იგი. მათ შორის მსგავსება მხოლოდ იმაშია, რომ ორივე წარმოიშვა კლასის დაცემის საფეხურზე, მაგრამ როგორც ამ დაცემის შინაარსი, ისე მისი ფორმა სხვადასხვაა, თუმცა ისინი ერთ მთლიან ჯაჭვშია მოქცეული. რომანტიზმი იბრძოდა ცრუკლასიციზმის დოგმატური ნორმების წინააღმდეგ და ამ ნიადაგზე ის პროგრესიული იყო (თუმცა იგი — სხვა საკითხებში ბოლომდე რეაქციონური დარჩა), ხოლო სიმბოლიზმი რეაქციაა რეალიზმის მიმართ; ამდენად ის — დაცემის, დაკნინების, ე. ი. დეკადენტური საფეხურია ხელოვნების განვითარებაში.

აი ამას ვერ ამჩნევს (უკეთ არ უნდა რომ შეამჩნიოს) ჩვენი დროის დაღაილამა (ს. დანელია) და დონკიხოტური გამბედაობით თავს ესხმის თითქოს „უნიკო დიალექტიკოსებს“ ანუ მარქსისტებს. მაგრამ ვერ გრძნობს (?), რომ ამ-

გვარ უნიკობას საკითხების განხილვის დროს თვითონ იჩენს და ამ უნიკობის განაჩენზე ხელს თვითონ აწერს.

ს. დანელია თავის შემდგომ მსჯელობაში როგორც ხელოვნების ისტორიულ გზას — წინა კარებიდან საქვეწმოდ სდევნის და უკანა კარებიდან შემოყავს მისტიური-დეკადენტური ლიტერატურული სტილი სიმბოლიზმის სახით. ამ ტრაგი-კომედიის დროს დანელია მხატვრული ნაწარმოების იდეური მხარის იგნორიზაციას ეწევა და დომინანტის როლს ფორმას ანიჭებს. „რეალისტურმა წრუნვამ — სწერს დანელია, იდეის გამოხახვაზე ბუნების კანონების შესაფერისად ისეთ უკიდურეს წერტილს მიაღწია, რომლის იქით ხელოვნებისათვის გზა უკვე აღარ იყო დარჩენილი; ხელოვნება ან უნდა მომკვდარიყო (ნუთუ?! — დ. ბ.) ან უნდა ახალი გზა მოენახა. ეს გზა იყო სწორედ ის, რომელზედაც შესდგა სიმბოლიზმი“ *). სხვა ადგილს დანელია სწერს: „სიმბოლიზმი იყო დიდი განმანთავისუფლებელი მოძრაობა დასავლეთ ქვეყნების ლიტერატურაში, რომელიც უბრუნებდა მხატვარს იმას, რაც მას უსამართლოდ წაართვა ნატურალიზმმა“ **).

როგორც ხედავთ — დანელია რეალიზმში ხელოვნების სიკვდილს გრძნობს და ამ უკანასკნელის გადასარჩენად, თავისი ხუცური ხელით რეალიზმი გადაისროლა „მატერიალისტურ ნაგავში“.

ს. დანელიას საყვარელმა (?) ბელინსკიმ მენცელთან ***) კამათის დროს რეალისტური ხელოვნების ასეთ აბსოლიუტურ უარმყოფელებს „დურაკები“ უწოდა და

*) ს. დანელია „ვაჟა-ფშაველა და ქართველი ერი“ გვ. 25.

***) იგივე წიგნი — გვ. 26.

***) გოეტეს გამოჩენილი კრიტიკოსი.

სიბრაზისაგან ხელის ჩაქნევით შენიშვნებში სწერდა: „კლ-
ზიანს მხოლოდ სამარე გაასწორებსო“. მე და მკითხველი
ამ გენიალური კრიტიკოსის შეფასებას ვაძლევთ ხმას და
ნუ იქნება საწყენი, თუ ბელინსკის მიერ განსჯილად
მიანთა რიცხვში — ს. დანელიასაც შევიტანთ.

ადამიანები, რომლებიც ყოველგვარ რეალისტურ ხე-
ლოვნებას უარყოფენ და ამავე დროს სიმბოლიზმის პრო-
გრესიულობას და რევოლიუციონერობას ამტკიცებენ,
ისეთივე რეაქციონერები არიან როგორც თვითონ სიმბო-
ლიზმის ბუნება. სიმბოლიზმი ხელოვნების განვითარებაში
იყო დეკადენტური საფეხური. ეს უკანასკნელი გამოიწვია
კაპიტალიზმის მომწიფების და დაცემის აუცილებლობის
შეგნებამ. სიმბოლისტურმა ხელოვნებამ „დაკარგა“ შე-
მოქმედების ძირითადი ღვრი, ისე როგორც ბურჟუაზიამ
დაკარგა არსებულის რეალისტური გაგების უნარი. დღეს,
მიუხედავად იმისა, რომ ტენიკის სფეროში კიდევ ახერხებენ
წინსვლას, იდეოლოგიის სფეროში იგი ვაკოტრდა და გა-
მოიფიტა. ამ საფუძვლებზე სრულიად კანონზომიერია, თუ
ვიტყვი, რომ სიმბოლიზმი და ფუტურიზმი უკანასკნელი
სიტყვაა ბურჟუაზიული ხელოვნების, ამის იქით წასვლა
მისთვის შეუძლებელია.

ს. დანელია არჩევს რა სიმბოლიზმის ესტეტიურ ბუნე-
ბას, მის გნოსეოლოგიურ მხარეს, ამ გარჩევის ყოველ დე-
ტალში იგი შეგნებულად გაუბრბის არსებულის პოზიტიურ
გაგებას და მეტაფიზიკური, დამშვიდებით ცოხნის პოლო-
ძოიზმის ძველ ძონძებში გამოხვეულ დოგმატიურ ფილო-
სოფიას. ამიტომ არის, რომ დანელიას ვერ გაუგია მისტი-

ციზმის შინაგანი წარმოშობისა და მისი რაობის საკითხი; მისტიციზმის ბუნების გასაგებად სოციალურ ცხოვრებაში კი არ იხედება; არამედ ნაციონალისტურ და გეოგრაფიულ ფაქტორებში ნახულობს (?) გამოსავალ წერტილს.

„არც პესიმიზმისათვის და არც მისტიური ექსტაზისათვის — სწერს დანელია, ვაჟას პოეზიაში ადგილი არ რჩება, სად საქართველო და სად მისტიციზმი? განა საქართველოს მზის სხივებს მისტიციზმი გაუძლებდა? განა ისეთი ფიზიკურად საღი კაცი „როგორც ვაჟა იყო მისტიციზმს დანებდებოდა? არახოდეს“ *).

ეს პასუხი არსებითად არაფერს ხსნის, რადგანაც ახსნილი კვლავ ასახსნელი რჩება; მაგრამ მოყვანილი ციტატა ერთხელ კიდევ ზედმეტად ააშკარავებს დანელიას მსოფლმხედველობის სიბუცეს. რა უნდა ეწოდოს იმ ადამიანს, თუ არა ფილისტერი, რომელიც უზარმაზარ სოციალურ მოვლენას საქართველოს მზის სხივებით ხსნის და იმეორებს გეოგრაფიული სკოლის ძველ ცოდვებს. ამით ს. დანელიას გონებრივი პორიზონტი ვერ სცილდება ნაციონალისტურ შარლატანობის ვიწრო ნაჭუქს და ამ ნიადაგზე დოგმატიურ ფილოსოფიის მკვდარ წერტილზეა მიჯაჭვული.

ცნობილია, რომ სიმბოლისტები, რომლებიც ნამდვილ ქვეყანაში მისტიკოსებად რჩებიან, უარყოფენ სამყაროს საიდუმლოების ამოცნობას შემეცნების პოზიტიური ხერხებით. რომელიც თვითონ გულისხმობს მიზეზობრიობის მტკიცე საფუძველს, და ამ მოტივით სიმბოლისტები ცდილობენ — სამყაროს დაფარულ საიდუმლოებას მისწვდენ მისტიკური ექსტაზის საშუალებით, მაგრამ სიმბოლიზმის ამ დამახასიათებელ ტენდენციას ბიძგა აძლევს არა რომე-

*) ს. დანელია „ვაჟა-ფშაველა და ქართველი ერი“ გვ. 33.

ლიმე ერის მხურვალე მზის სხივები და თვითონ მწერლის ფიზიკური მდგომარეობა, რადგანაც ყველა ეს მთელი სისტემის მხოლოდ ერთი მხარეა, არამედ **სოციალური** გამოცდის მო, კლასობრივი ურთიერთობა და კლასიური ფსიქოლოგია. კლასიურ დეტერმინიზმის საზღვრების გადალახვა — როგორც საერთოდ, ისე მხატვრულ შემოქმედებაში შეუძლებელია. ჩვენ არ ვიზიარებთ პერვერზივისებურ დეტერმინიზმს, რომელმაც ეს საკითხი მეტის-მეტი ცალმხრივობით კარიკატურამდე დაიყვანა, მაგრამ ეს მაინც არ იხსნის დანელიას. მწერლის ნებისყოფა — მოწყვეტილი კი არ არის სოციალურ გარემოს, არამედ მასში ყალიბდება და საბოლოოდ ამავე ფაქტორით კანონდება.

პირობითად დაუშვათ, რომ ამ საკითხში დანელია „მართალია“, რომ მისტიციზმი უცხოა საქართველოს მზის სხივებისთვის და ვაჟას ფიზიკური ჯანმრთელობისათვის. მაშინ ეს კანონი უნდა ვრცელდებოდეს არა მარტო ვაჟაზე, არამედ ბაირონზე, გოეტზე, ლაფორგზე, ვერლენზე, რემბოზე, ბოდლერზე და სხვა მისტიკოს-რომანტიკოსებზე, რადგანაც მათი ქვეყნების მზის სხივების სიძლიერე არ ჩამოუვარდება საქართველოს და ამავე დროს თვითელი მათგანი ჯანმრთელობით ვაჟაზე ნაკლები არ ყოფილა. მაშასადამე ეს კანონი ზოგადი არ არის და მისი გამოჭრა მხოლოდ საქართველოსათვის შეიძლება „გამართლებული“ იქნეს ნაციონალისტური შარლატანობით, მაგრამ შარლატანობას ნამდვილ ქვეყანაში ხეირიანი ჯერ არაფერი არ გაუკეთებია.

ს. დანელია განაგრძობს: „მისტიკოსი ემიჯნება მთელ ხილულ ბუნებას, სხვათა შორის მთელ კაცობრიობასაც და იძირება საკუთარ თავში, რათა თავის სულის ფსკერში იპოვოს აბსოლიუტური და ნეტარებით შეერთოს მას.

სწორედ ამ საკუთარი ნეტარებისათვის მიაჩნდა მას საჭი-
როდ გაემიჯნოს საკუთარ ბუნებას, განთავისუფლდეს გა-
რეგნული შთაბეჭდილებისაგან. რომელიც აწვალა მას:
დაიხშოს ყურთა სმენა, თვალთა ხედვა, თითთა შეხება, და
მთელი თავისი გულისყური მიაპყროს საკუთარ „მე“-ს ში-
ნაგან განცდას“.

მისტიკოსის დამახასიათებელ მხარეების ამგვარ გან-
მარტებას არავითარი საერთო არ აქვს ფაქტის ქეშმარიტ
მხარესთან. ისტორიის გრძელ მანძილზე, რომანტიკოსები
და მისტიკოსები მიუხედავად იმისა, რომ მკითხველ საზო-
ხოვადობას მრავალჯერ დაპირდნენ, — ქვეყნის გამიჯვ-
ნას, თურმე ნამდვილად ეს შეუძლებელი აღმოჩნდა. რო-
მანტიკოსები და მისტიკოსები უარყოფდნენ „პოზიტიურ
ქვეყანას“ და ამავ დროს ყელამდე ჩაფლულნი იყვნენ გა-
ბატონებული კლასის (ბურჟუაზიის) მეშჩანურად აშშორე-
ბულ ყოფა-ცხოვრებაში, რომანტიკოსები და მისტიკოსე-
ბი ყოველ მხატვრულ ფაქტში მკითხველს პირდებოდნენ
თვითმკვლელობას, მაგრამ სიკვდილის ყველას ეშინოდა.
შოპენჰაუერს — ამ პესიმისტურ ფილოსოფიის მონურ
მორჩილს სძაგდა ქვეყანა; მაგრამ არა ნაკლებ უყვარდა სი-
ცოცხლე. მისტიკოსები პროტესტს აცხადებდნენ ბურჟუა-
ზიულ კაფე-შანტანების გარყვნილების წინააღმდეგ, მაგ-
რამ ამ გარყვნილებას ისინი გახელებით ეძლეოდნენ. ასე
რომ მისტიკოსი და რომანტიკოსი ნამდვილად როდი ემიჯ-
ნება ხილულ ქვეყანას, და თუ ზოგჯერ პროტესტს აცხა-
დებდნენ ამ ქვეყნიური ცხოვრების მიმართ, ეს მხოლოდ
რეაქციონური რევერანსია, რომელიც საკუთარ „მე“-ში
ატარებს კლასის გახრწნისა და გადაგვარების შხამიან ელე-
მენტებს.

ბურჟუაზიული მისტიკოსები ნილაბაფარებული რეა-
ლისტები არიან, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ პირველი
უფრო ობიექტიურად გამოხატავს საკუთარი კლასის და-
ცემისა და დაკნინების ფაქტს, მაშინ როდესაც მეორენი
ფილისტერულად ფარავენ დაცემის ღრმა სოციალურ სა-
ფუძვლებს.

დანელიას სრულიად ყალბად ესმის ხელოვნების რაო-
ბის და დანიშნულების საკითხი. იგი იმეორებს უკვე მო-
ძველებულ ბუალოს დებულებას, თითქოს ხელოვნება იყოფ
მიბაძვა. დანელია სწერს: „ხელოვნების დანიშნულება სი-
ნამდვილის განმეორება კი არ არის, არამედ სინამდვილი-
სადმი მხოლოდ მიბაძვა“. „ხელოვნებამ უნდა მიმართოს
შთაგონებას, თუ მას სურს არ უღალატოს თავის დანიშ-
ნულებას“. „ხელოვნება კი არ გამოხატავს, კი არ ხატავს,
არამედ ის ანიშნებს მხოლოდ“.

სამივე დებულებას ერთი აზრი აქვს. გამოთაშოს ხე-
ლოვნება სინამდვილიდან და კლასიურ ურთიერთობიდან.
ამ ნიადაგზე ხელოვნების იდეოლოგიური ზედმოქმედების
როლი აქ მინიმუმამდეა დაყვანილი. ვინც ამტკიცებს, რომ
„ხელოვნება მიბაძვა“, „თამაშია“, მას არ ესმის ხელოვნ-
ების უტილიტარული ღირებულების საკითხი. ხელოვნე-
ბის გრანდიოზულობა წაბაძვაში კი არაა, არამედ სინამ-
დვილის აქტიურ მხატვრულ გამოსახვაში. ხელოვნება
კვრეტის ფორმა კი არ არის, არამედ კლასიური განცდების,
მისწრაფების და მიზნების გამოთქმის და გამოხატვის ფორ-
მაა, ხელოვნება იდეების მხატვრული სისტემაა.

დანელიას არხიდეალისტურად აქვს განმარტებული
მხატვრული სახის ცნება, „მხატვრული სახეები, სწერს და-
ნელია, დროისა და სივრცის პირობებით დამძიმებულ ტი-
პის ფარგლებს სცილდებიან და უნივერსალური სიმბოლოს

ზოგადობას აღწევენ“ *); თუ ამ ფაქტს მიუმატებთ დანუ-
ლიას ბრალდებას, თითქოს „ქართველ ხალხს“ არ ჰქონდეს
სინდისი, რომელიც თურმე „არის დულაბი ურომლისოდ
კოშკი არ შენდება“ მაშინ ჩვენ საქმე გვაქვს მართლაც
რომ „უსინდისო“ იდეალიზმის „სინდისიერ“ დამცველთან.

ს. დანელია თავის შრომას შემდეგი სიტყვებით ამთავ-
რებს: „ვაჟა იყო წარმართი, წარმართს რომაელები უწო-
დებდნენ „პაგანუს“-ს, „პაგუს“ ნიშნავს სოფელს, კუთ-
ხეს; პაგანუს არის „სოფლის მცხოვრები“, „სოფლელი“.
როცა ქრისტიანობამ გაიმარჯვა მიყრუებულ კუთხეებში
და სოფელში დარჩა კიდევ წარმართობა, და ამიტომ
„სოფლელი“ შეიქმნა რომაელთათვის წარმართის აღმნიშ-
ვნელ სიტყვად. ვაჟა მგოხანი იყო პაგანუს, წარმართი (ან
თუ გნებავთ უკულმართი) რადგან ის იყო სოფლელი. ვაჟა
მოგვაგონებს ფენიმორ კუპერის კომანჩებს და მოგიკანებს,
რომელიც გასწყვიტეს ამერიკელ პურიტანებმა“ **).

ეს არის რელიგიური ბოდვა.

სიტყვა „პაგანუსში“ წარმართობის შინაარს სდებს; ნამ-
დვილად კი რომაელები „პაგანუს“-ს ხმარობენ „სოფლე-
ლის“ აღსანიშნავად, იქმნება ის წარმართი, უკულმართი
თუ ქრისტიანი, ასე რომ სიტყვის „პაგუს“ მნიშვნელობა
დაკავშირებულია არა წარმართობასთან, არამედ სოფელ-
თან; და უნდა ვიცოდეთ, რომ ყველა სოფლელი წარმართი
არ არის.

მაინც რატომ დასჭირდა დანელიას ვაჟას წარმართო-
ბაზე ლაპარაკი, როდესაც მის მხატვრულ შემოქმედებაში

*) ს. დანელია „ვაჟა-ფშაველა და ქართველი ერი“ გვ. 42. ხაზი
ჩვენია — დ. ბ.

**) ს. დანელია „ვაჟა-ფშაველა და ქართველი ერი“ გვ. 87.

დომინანტის როლს ქრისტიანიზმი ასრულებს? მტკიცების მიზანი ერთია. ვაჟა იყო უკულტურო ადამიანი. მაგრამ ასეთი უკულტურობა დანელიასათვის დამცირება რადიო, რადგანაც მისთვის კულტურა არის ადამიანი და შლის და გადაგვარების პროცესი, რასაც ჩვენ კულტურას ვეძახით, დანელია მას სიყალბეს, თაღლითობას და სივერაგეს უწოდებს. ამიტომია, რომ დანელიასათვის ვაჟას უკულტურობის მტკიცება — ერთი საუკეთესო მუხლია თავის ყალბ „თეორიის“ დასამტკიცებლად. ამგვარ თვალსაზრისზე სდგას გერონტი ქიქოძეც, და სამწუხაროდ ამ შეხედულებამ ჩვენში მოქალაქეობრივი უფლება მოიპოვა.

დანელიას შრომის ფილოსოფიურ და ლიტერატურულ ნაწილში არის მთელი რიგი არხირეაქციონური აღგილები, მაგრამ საგაზეთო წერილში მათი კრიტიკა წერილის ფორმას გაზრდიდა და ტექნიკური მიზეზებზე ბორკილად შეიქმნებოდა მისთვის, ამიტომ ჩვენ მათ დროებით „უყურადღებოდ“ დავტოვებთ. საბოლოოდ კი უნდა ითქვას, რომ დანელიას აქვს რეტროგრადული პრეტენზია მატერიალიზმზე მაღლა დგომისა, მაგრამ ვერ გრძნობს, რომ ის ორივე ფეხით მკვდარი ფილოსოფიის ქაობში სდგას და ამ რიგად ჯერ კიდევ „სოცხალი“ ბურჟუაზიული-კულაკური და ფეოდალური ინტელიგენციის „სოციალურ დაკვეთას“ ასრულებს.

ს. დანელიას „შეუდრეკელი“ ბრძოლა მატერიალიზმის (კერძოდ კი დიალექტიური მატერიალიზმის) წინააღმდეგ პროფესორულ ოინებად რჩება. ამ ოინებაზობის როლი იმაში მდგომარეობს, რომ მან გზა გაუკაფოს ჰოლძოიზმის ძველ ძონძებში გამოხვეულ მათხოვრულ-რეაქციონურ ფილოსოფიას, ჩვენი საბრძოლო ამოცანა კი იმაში მდგო-

მარეობს, რომ „სამზარეულო“ სადაც მზადდება ეს ფრუ-
სოფია შეუდრეკელ იდეური ბრძოლით უნდა დაიკეტოს;
ამით ჩვენ არაფერს წავაგებთ, მოგებით კი ძლიერ ბევრს
მოვიგებთ.

გაზეთი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ №№ 161, 162, 166, 167.
1931 წლისა.

შენიშვნა: ამ წერილის პირველი დასტამბვისას ავტორი აკა-
კის და ვაჟას მხატვრული შემოქმედების არა სწორ შედარებას
ახდენდა.

გოლშევიზმი თუ სოციალ- ფედერალიზმი?

ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80—90-იან წლებში დიდი დავა იყო იმის შესახებ, იყვნენ თუ არა მე-60-ცე წლების მოღვაწენი ბატონყმობის წინააღმდეგნი. მარქსისტები თავიდან ამ აზრს იცავდნენ, რომ თერგდალეულები არ ებრძოდნენ ბატონყმობას, ხოლო „ხალხოსნები“ მაიაშვილის მეთაურობით პირიქით, ამტკიცებდნენ, რომ პირველად ბატონყმობის სისაძაგლის წინააღმდეგ თერგდალეულებმა დაიწყეს ბრძოლა.

ეს საკითხი დიდი პოლიტიკური ბრძოლის საგანია. საკითხი ეხებოდა რევოლიუციონურ მოძრაობაში ამა თუ იმ კლასის ან პარტიის მიერ ჰეგემონიის დაბყრობას. თუ ლიბერალური ინტელიგენცია იმ თავითვე სოციალისტური რევოლიუციონური მოძრაობის მესვეურად იქნებოდა მიჩნეული, მაშინ ბუნებრივად სწყდებოდა საკითხი ფედერალისტურ-ნაციონალისტური ინტელიგენციის სასარგებლოდ, რაიც პოლიტიკურ ენაზე რევოლიუციონურ მოძრაობაში ბურჟუაზიის ჰეგემონიას მოასწავებდა, ვინაიდან ბურჟუაზიული თავისი შინაარსით ფედერალიზმი უშუალოდ უკავშირდებოდა ფეოდალურ (და ამნაირად ილია ჭავჭავაძის) ლიბერალიზმს.

ისტორიულად სადავო საკითხები გადასწყდა მარქსიზმის და მუშათა მოძრაობის სასარგებლოდ. დოკუმენტალურად იქმნა დამტკიცებული ის ფაქტი, რომ მესამოცეანები არამც თუ ილაშქრებდნენ ბატონყმობის სისტემის წინააღმდეგ, არამედ ცდილობდნენ მის გაუმჯობესებას. ფეოდალურ ლიბერალების „რევოლიუციონურობა“ იმაში მდგომარეობდა, რომ ისინი ფეოდალიზმის, ფეოდალური კლასის და მისი ინტელიგენციის გადარჩენის მიზნით ფეოდალიზმის და კაპიტალიზმის „შეგუებას“ ცდილობდნენ (სხვათა შორის ილია ჭავჭავაძის პოლიტიკური პრაქტიკა სათავადაზნაურო ბანკის შექმნის სახით სწორედ ამ „შეგუებას“ საუკეთესო ილიუსტრაციას წარმოადგენს). ჭვეყნის ასეთი განვითარების გზას ლენინი ბურჟუაზიული განვითარების „პრუსიულ“ გზას უწოდებდა.

ლენინიზმის თანახმად არსებობს ორი ტიპი ჭვეყნის ბურჟუაზიული განვითარებისა: პირველი მათ შორის არის ბურჟუაზიული განვითარების ამერიკული გზა, როდესაც ხდება პირდაპირი პლებეურ-გლეხური ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული სისხლისმღვრელი რევოლიუცია. მეორე გზა კი ფეოდალიზმისა და კაპიტალიზმის „შეთანხმებაში“ მდგომარეობს. ასეთი „განვითარების“ დროს თვით ფეოდალებიც იღებენ ინიციატივას რეფორმისტულ-შემთანხმებელ გზით კაპიტალიზმში კუს ნაბიჯით გადასვლის, ან უკეთ გადახიზვის საქმეში. კაპიტალიზმის ასეთი „განვითარებას“ პრუსიაში (გერმანია) ჰქონდა ადგილი. ილია ჭავჭავაძის არჩილიც („ოთარაანთ ქვრივიდან“) ფეოდალური კლასის გადარჩენის მიზნით სწორედ ამ პრუსიულ გზით განვითარებისაკენ მოუწოდებდა თავისივე „მოყვარეებს“, ვინაიდან, ილიასი არ იყვეს, არჩილიც „მოყვარეს“ (ესე იგი ფეოდალებს) პირში უძრახოდა.

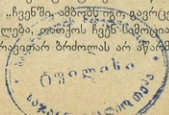
მუშათა მოძრაობამ და მარქსიზმმა საქართველოში საბოლოოდ ახადა ნიღაბი ლიბერალების „რევოლუციონურობას“.

მაგრამ მარქსიზმის ასეთი ისტორიული გამოჯვება არ ასვენებდა ქართველ ნაციონალისტურ-რევოლუციონურ ინტელიგენციას და 1903 წელში სოციალ-ფედერალისტების მიერ კვლავ აღიძრა მესამოციანი წლების მოღვაწეთა საკითხი. სოციალ-ფედერალისტებმა არჩილ ჯორჯაძის სახით გვერდიდან შემოუარეს ისტორიულ სინამდვილეს და საჯაროთ დაიწყეს მტკიცება თითქოს თერგდალეულები არა მარტო ბატონყმობის წინააღმდეგნი იყვნენ, არამედ მათ გარკვეულად წამოაყენეს სოციალიზმის პროგრამა.

ფედერალისტების მიერ ისტორიული სინამდვილის დამახინჯების წინააღმდეგ პირველად ხმა აღიმალა ამხ. ფ. მახარაძემ და დოკუმენტალურად დაამტკიცა, რომ ნაციონალისტური ინტელიგენცია ამახინჯებს სინამდვილეს. უკანასკნელ ხანებში გამოქვეყნებულმა დოკუმენტებმა ერთხელ კიდევ დაასაბუთეს მარქსისტების სწორი შეხედულება თერგდალეულებზე, მაგრამ გაუსწორებელმა ძველმა ინტელიგენციამ კვლავ სცადა გადაწყვეტილი საკითხის რესტავრაცია და კიდევ ერთხელ დაიწყო თერგდალეულთა სოციალისტური ხასიათის მტკიცება. ვახტანგ კოტეტიშვილი, კაპანელი და კამპანია საბჭოთა მკითხველს ერთგულად უმტკიცებენ სოციალ-ფედერალისტების ამ უკვე მოძველებულ აზრს, კიდევ მეტი, სოციალ-ფედერალისტების ამ შეხედულებებს სამწუხაროდ ჩვენი პარტიის რიგებშიაც აღმოაჩნდნენ ერთგული დამცველები. ეს ხალხი საქართველოს კულტურულ და ეკონომიურ განვითარებას დაწყებული ორმოციანი წლებიდან დღევანდლამდე, იმავე საზომით და მიდგომით იხილავენ, რომელიც დიდი ხანია

შემუშავდა არჩილ ჯორჯაძის და საერთოდ ნაციონალისტური ინტელიგენციის ლაბორატორიაში, კიდეც მეტი: ისინი პარტიის შიგნიდან მტრის საქმეს აკეთებენ და მარქსიზმის მიერ დიდი ბრძოლების შედეგათ მიღებულ ქვეშაპრიტებებს აშკარა რევიზიას უკეთებენ. ისინი უკვე გადაჭრილი საკითხების ირგვლივ ბრძოლის, ასე ვთქვათ, „მესამე ტურს“ იწყებენ. მათ მიერ ხელახლა აბუჩად აგდებულია მარქსიზმისა და მუშათა მოძრაობის მიერ შემუშავებული შეხედულებანი. ისევ და ისევ მეორდება ქართული შოვინისტური ინტელიგენციის ცდა თავისი ისტორიული რეაბელიტაციით რევოლუციონური მოძრაობის ისტორიულ პევემონიად დამტკიცებისა. ძველი ინტელიგენციის აი ამ განწყობილებათა გამოძახილს აქა-იქ ვხვდებით ჩვენ, პარტიის შიგნიდან. ასეთი გამოძახილის კლასიკურ ნიმუშს წარმოადგენს სიმონ ხუნდაძე, რომლის მთელი რიგი ისტორიულ ლიტერატურული შრომები წარმოადგენენ თანამედროვე პირობებში იმ პროგრამის გამოძახილს, ისტორიისა და ლიტერატურის საკითხებში, რომელიც წამოაყენა ნაციონალისტ „ხალხოსნებმა“ და ბოლოს სოციალ-ფედერალისტებმა. ამგვარი მოვლენა თავის-თავად სამწუხაროა, რადგანაც ეს ხდება კომუნისტური პარტიის შიგნიდან და მკითხველ საზოგადოებაში ანტიმარქსისტული და ანტიბოლშევიკური აზრი მარქსიზმ-ლენინიზმით სალდება.

სიმონ ხუნდაძე პირველ რიგში მკაცრ პროტესტს აცხადებს იმ „უსამართლობის“ წინააღმდეგ რომლის მიხედვით ჩვენში ქაეკავაძე და საერთოდ თერგდალეულები არ იყვნენ ცნობილნი, როგორც ბატონყმობის წინააღმდეგ მებრძოლი ჯგუფი: „ჩვენში, ამბობს იგი, გავრცელებული არის ყალბი შეხედულება, თითქოს ჩვენ სამოციანი წლების ინტელიგენცია არავითარ ბრძოლას არ აწარმოებდა ბატონ-

ყმური წყობილების წინააღმდეგ, რომ ისინი ბატონყმობას მოსპობას კი არ მოითხოვდენ, არამედ შეეკეთებას და სხვა. უნდა ვსთქვა, რომ ასეთი შეხედულება გაუგებრობაზე არის აღმოცენებული; იგი საკითხების უცოდინარობის ნაყოფი უფრო არი, ვინემ ობიექტიური მსჯელობის *).

რომელ „ყალბ“ შეხედულებაზე ლაპარაკობს ხუნდაძე? ვის აზრს უწოდებს ავტორი სიყალბეს, გაუგებრობისა და უცოდინარობის ნაყოფს, ვისზე მიაქვს იერიშები? ჩვენთვის ნათელია რომ ეს რისხვა მიმართულია მარქსიზმის და ბოლშევიკების წინააღმდეგ! ასეთი იერიში მარქსისტების მისამართით გამოხმაურებაა ჯორჯაძის შეტყეებისა. არჩ. ჯორჯაძე ჯერ კიდევ 1903 წელში მარქსისტების წინააღმდეგ ამტკიცებდა, რომ „პირველი ხანა ამ ჯგუფის (თერგდალეულების) მოღვაწეობისა დახასიათდება აზროვნების ფარგლებში სხოლასტიური აზროვნების წინააღმდეგ გალაშქრებაში. მხოლოდ სოციალურ-საკითხთა ფარგლებში ბატონყმურ საქართველოს უარყოფაში“ **).

მეორე ფედერალისტმა მაიაშვილმა არჩილ ჯორჯაძეზე უფრო ადრე შეიმუშავა ის აზრი, რომ ბატონყმობის წინააღმდეგ პირველად თერგდალეულებმა დაიწყეს გადამწყვეტი ბრძოლა.

ეხება რა მათ მნიშვნელოვან როლს, ის ხაზგასმით ლაპარაკობს: „აი თურმე ვინ აღიმალა ხმა დაჩაგრული გლეხკაცობის სასარგებლოდ, ვინ ცდილობდა აღედგინა ფეხქვეშ გათელილი სახელი ადამიანისა... აი ვინ მიიტანა იერიში თავადაზნაურობისა და მისი უფლება-უპირატესობის წინააღმდეგ“ ***).

*) ეურნ. „მნათობი“, 1930 წ. № 2-3, გვ. 155.

**) არჩ. ჯორჯაძე, — წიგნი მეხუთე, გვ. 192.

***) მოგვყავს ფ. მახარაძის მიხედვით.

ამასვე იმეორებდა კოტეტიშვილი „ფეოდალური საქართველო ჯერ არ მომკვდარა, მაგრამ სიკვდილმა კი ჩამოდა“^{*)} და თვით თავადიშვილთა წრეში გაისმა „კოტეტიშვილის ხმა“-ო.

ყველა ამ „თეორიების“ აზრით ბატონყმობის წინააღმდეგ პირველად თვით თავად აზნაურობამ და მისმა ინტელიგენციამ გაილაშქრა. მაგრამ ეს არის ნაციონალისტურ-ფედერალისტური ლაყბობა. ბატონ-ყმობის წინააღმდეგ პირველად ხმა აღიმალლა არა თავდაზნაურულმა ინტელიგენციამ, არამედ ჩვენმა წინაპარმა დანიელ კონკაძემ. ამას ანგარიშს არ უწევს ერთის მხრივ ფედერალისტ-რეაქციონერი არჩილ ჯორჯაძე და ფედერალისტთა ბელადი მაიაშვილი და მეორეს მხრივ რეაქციონერი ნაციონალისტი ვ. კოტეტიშვილი. სამწუხაროდ ასევე იქცევა „კომუნისტი“ ს. ხუნდაძეც.

„ძველი სოციალური წყობილების (ბატონყმობის) წინააღმდეგ ბრძოლაში, სწერს იგი, მეთაურობა უცილოდ ილია ქავჭავაძეს ეკუთვნის, რომელმაც გამანადგურებელი მანვილი ჩასცა ძველ საზოგადოებას“^{*)} მაგრამ ამას არ ჯერდება ს. ხუნდაძე. გამარჯვების წყურვილით გატაცებული საჯაროთ ამტკიცებს: „ილია ქავჭავაძის ნაწერებში ჩვენ ვხვდებით სოციალისტური აზროვნების ელემენტებს“-ო^{**)}.

*) „სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში“ ტ. 2, გვ. 77.

**) ს. ხუნდაძე. „სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში“. გვ. 66, ტ. 2.

ეს უკვე შეგნებული ბრძოლაა მარქსიზმის წინააღმდეგ და ისტორიული სინამდვილის ასევე შეგნებული დამახინჯება.

როგორია ამ საკითხზე მარქსისტულ-ლენინური აზრი? ჯერ კიდევ 1902 წელს იმ აშხ. ფ. მახარაძე მაიაშვილთან კამათის დროს სწერდა: „საზოგადოდ ჰგონიათ, რომ როგორც ილია ჭავჭავაძე, ისე იმ ახალგაზრდობის გუნდი, რომლებსაც მესამოცე წლების მოღვაწეებს უწოდებენ საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოსვლისთანავე ქუხდებ და სქექდენ ბატონ-ყმობის წინააღმდეგ, მით უფრო გასაკვირველი აქ კიდევ ის გარემოებაა, რომ ყველა ეს მოღვაწენი თავადაზნაურები, განთქმული ოჯახის შვილები იყვნენ და აი თურმე პირველად ვის „აუმაღლებია ხმა დაჩაგრული, გლენკაცობის სასარგებლოდ, ვინ ცდილობდა აღედგინა ფეხქვეშ გათელილი სახელი ადამიანისა“. აი თურმე ვინ „შიიტანა იერიში თავად აზნაურების და მის უფლება უპირატესობის წინააღმდეგ“. საიდან, განაგრძობს აშხ. ფ. მახარაძე, ან როდის გავრცელდა მესამოცე წლების მოღვაწეებზე ასეთი აზრი? როდის იყო, რომ „თავადაზნაურებს და განთქმულ ოჯახის შვილებს“ ოდესმე ჩვენში ბრძოლა აეტეხათ ბატონ-ყმობის წინააღმდეგ? ჩვენ განვიხილეთ ამ მხრით მესამოცე წლების მწერლობა და არაფერი ამის მზგავსი არ დაგვინახავს“ *).

აშხ. ფ. მახარაძის აზრი, რომ აბსოლუტურად პართალია ამას თვითონ ილია ჭავჭავაძე ამტკიცებს. „ცხოვრება და კანონში“, იგი სწერს: „ჩვენს ცხოვრებაში დასდასად (კლასებად), დაყოფა ერებისა არ არსებობდა... ჩვენში თავ-

*) ფ. მახარაძე. „დ. კონჭაძე და მისი დრო“, გვ. 95.

ვადანაურობას დღევანდლამდის თითქმის მარტო ის უპირატესობა ქონდა რომ მოკითხვის წიგნში ბრწყინვალედ იხსენიებოდა და გლენი კი არა...

მართალია აქა-იქ ჩვენშიაც არსებობდა წოდებათა შორის განხეთქილება, მაგრამ აქ მიზეზი იგივეა, რაც კაცთა შორის ავი გული, ხარბი თვალი, გრძელი ხელი და ნამუსის ქუდის ახდა“-ო. ვფიქრობთ ჩვენი აზრის ნათელსაყოფად ხუნდაძესთან არ დაგვჭირდება მეფეთა კანონმდებლობის და განსაკუთრებით ვახტანგ მეექვსის კანონების გადაშლა, რომლის მუხლები აცამტვერებს ილია ჭავჭავაძის „რევოლიუციონერობას“. მაშინ რატომ მოხდა რომ ხუნდაძეს იგი ბატონყმობის წინააღმდეგ მებრძოლ ჯგუფის მებაირახტრეთ გამოჰყავს? კიდევ მეტი, მან ილიას შემოქმედებაში აღმოაჩინა სოციალისტური აზროვნების ელემენტები! მოუთმენელია მარქსიზმისა და ლენინიზმის ასეთი გაყალბება.

ხუნდაძე სრულიად ყალბად აფასებს მესამოცე წლების ქართული პრესის სოციალურ მნიშვნელობას. მარქსიზმის დამახინჯების საქმეში ს. ხუნდაძეს იმდენად დაეკარგა ისტორიული მოვლენების გაგების ალლო, რომ ილია ჭავჭავაძეს ორგანო „საქართველოს მოამბის“ შეფასებაში არჩილ ჯორჯაძეზე მარჯვნივ იხევს და მაიაშვილის თვალეზით ზომავს მის მნიშვნელობას.

ისტორიულად ცნობილია, რომ, როდესაც ქართულ მშრომელ გლეხობას აღრჩობდა ბატონ-ყმობის ველური სისასტიკე, მაშინ „საქართველოს მოამბე“-ს არც ერთ ნომერში სიტყვაც არ უთქვამს ბატონყმობის შესახებ, ეს მაშინ, როდესაც ბატონყმობა ცენტრალური პრობლემა იყო მაშინდელი ეპოქის. ამიტომ სრულიად სამართლიანად ამხ.

ფ. მახარაძე საქართველოს მოამბეს მკვლარ თრგანობს უწოდებდა *).

არჩილ ჯორჯაძე მარქსისტებს ეთანხმება იმაში, რომ „საქართველოს მოამბეს“ მართლაც ხმა არ ამოუღია ბატონყმობის საკითხებზე. მაგრამ დანაშაულის შესარბილებლად ამას ჯორჯაძე ხსნის არა ჟურნალის უმოქმედობით, არამედ ცენზურის სისასტიკით. მოუხმინოთ ჯორჯაძეს: „თუ ეს არ მივიღეთ მხედველობაში (ლაპარაკია ცენზურაზე) უცნაურად გვეჩვენება ის გარემოება, რომ საპროგრამო წერილში ბატონყმობის საკითხი არ არის ნახსენები, არამც თუ საპროგრამო წერილში არ ვპოვებთ ამ მთავარ საგანს, ჟურნალის სხვა წიგნებშიაც არ არის არც ერთი სიტყვა რომელიც პირდაპირ ეხებოდეს ამ საგანს. ეს იყო სასტიკ ცენზურის ნაყოფი“ **). ჯორჯაძეს სურს, რომ სამარცხვინო ლაქა, რომელიც გადაკრული ქონდა „საქართველოს მოამბეს“, არსებული ობიექტური პირობებით ახსნას, რათა ამით გზა გაუკაფოს იმ აზრის განმტკიცებას, რომ საქართველოში სოციალიზმის პირველი მოციქული სამოციანი წლების ინტელიგენცია იყო, ხუნდაძე არა მარტო სამარცხვინო ლაქის მოცილებას სცდილობს, არამედ „საქართველოს მოამბეს“ აწერს ბატონყმობის წინააღმდეგ მებრძოლ რაზმის მებაირახტრის როლს. ხუნდაძე „საქართველოს მოამბის“ შესახებ სწერს: „ილაშქრებდა რა სქოლასტიურ-რელიგიურ აზროვნების წინააღმდეგ ჟურნალი ამასთანავე გარკვევით ქადაგებდა დემოკრატიზმს. (მიუხედავად სასტიკი ცენზურული პირობებისა ილაშქრებდა ბატონყმობის წინააღმდეგ“ ***). რამდენად უნდა დაკარგოს

*) ფ. მახარაძე. „ეგ. ნინოშვილი“, — გვ. 12.

***) არჩ. ჯორჯაძე — წიგნი 5. გვ. 75.

***) ს. ხუნდაძე. „ნ. ჩერნიშევსკი“, გვ. 180.

კომუნისტმა კლასობრივი ალლო, რომ რეაქციონერ არჩილ ჯორჯაძეზე მარჯვნივ წავიდეს და იმ მიზნით, რომ ილია ქავკავაძე სოციალიზმის უმწიკვლო მოციქულად გამოეყვანოს. შეუწყნარებლად ამახინჯოს ისტორიული სინამდვილე.

რეაქციონერ ფედერალისტი ჯორჯაძე არ უარყოფს იმ გარემოებას, რომ „საქართველოს მოამბე“ დუმლით შეხვდა ბატონყმობის გარშემო წამოჭრილ მწვავე საკითხებს; საიდან გამოყავს სიმონ ხუნდაძეს თავისი ანტიმარქსისტული დასკვნა „საქართველოს მოამბის“ შესახებ მაგრამ ჩვენს მიერ მოყვანილ ციტატაში ხუნდაძე უფრო შორს მიდის და გაზ. „დროება“ ბატონყმობის წინააღმდეგ შებრძოლ გაზეთად მიაჩნია. კიდევ მეტი თურმე ამ გაზეთმა ნაუყარა საფუძველი სოციალისტურ მიმდინარეობას საქართველოში. ეს აზრიც ფედერალისტური სიყალბეა და ჯორჯაძის მოჭორილი ამბავი.

როგორი აზრია შემუშავებული „დროებას“ შესახებ მარქსისტულ ლიტერატურაში. „დროებას“ რედაქციისათვის არ ყოფილა გარჩევა ბატონის და გლეხს შორის... არსებითად „დროება“ იცავდა მემამულეებს“ — ამბობს აშხ. ფ. მანარაძე *) ხუნდაძეს კი თავისი წიგნ „სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში“ ცალკე თავი შეაქვს მყვირალა სათაურით—გაზ. „დროებას“ სოციალისტური ტენდენციები“. მაგრამ არც ჯორჯაძეს და არც ხუნდაძეს ფაქტები ხელს არ უწყობს. ნამდვილად საქმე სულ სხვაგვარად იყო. გაზეთი „დროება“ ერთ-ერთ თავის მოწინავეში (№ 22) არჩევს რა თავადაზნაურების და ღარიბ გლეხობის საკითხს, ღარიბებს ასე მიმართავს: „ღარიბები

*) „მც. ნინოშვილი“. გვ. 13-14.

იმიტომ ხართ რომ ჭკუას არ ხმარობთ და ჭკუით არ ცხოვრობთ“-ო.

ამ რეაქციონური ფრაზებით ცდილობს გაზიარება თავის მისიის შესრულებას, და ასეთ ორგანოს ხუნდაძე სოციალისტური ტენდენციების მატარებელ გაზეთს უწოდებს.

ხუნდაძე ზღაპრულად აღიღებს „ხალხოსნური“ ინტელიგენციის როლს ქართულ საზოგადოებრივ აზროვნების განვითარების ისტორიაში, და საბოლოოდ ლოლიკურად მიდის იმ დასკვნამდე, რომ ბოლშევიზმი გაგრძელება ნაციონალისტ „ხალხოსნების“ და შემდეგ კი ფედერალისტების. ამ მიზნით ხუნდაძე სცდილობს გააამშვენიეროს და გაასპექტაკოს ქართველი ხალხოსნების ბელადები და მკითხველის წინაშე დააყენოს როგორც ორტოდოქსალური სოციალისტები. ყველაფერი ეს წინასწარ გზების გაწმენდა იმ აზრის ნათელსაყოფად, რომელსაც არჩილ ჯორჯაძე დიდხანს გაჰკიოდა, რომ სოციალიზმისათვის ბრძოლა ამ ნაციონალისტურ-ლიბერალურ ინტელიგენციამ დაიწყო და არა მუშებმა და მარქსისტებმაო, რომ თითქოს მაიაშვილი სოციალიზმისათვის პირველი თავდადებული მებრძოლი იყო. არჩილ ჯორჯაძის გაკაფულ გზას არ დაღლატობს ხუნდაძე და „დამაჯერებელი“ ტონით სწერს „მკითხველმა არ უნდა დაივიწყოს რომ პრინციპიალურად და სიტყვიერად გ. მაიაშვილი არასოდეს არ დაშორებია სოციალიზმის ნიადაგს, თეორიაში იგი დარჩა სოციალისტი“.

„მე-19 საუკუნის დასაწყისში (?) მან მხურვალე მონაწილეობა მიიღო სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის ჩამოყალიბებაში და მისი ერთად-ერთი ლიდერი გახდა *).

*) ს. ხუნდაძე. „სოც. ისტ. საქართველოში“ გვ. 163.

ერთი სიტყვით ხუნდაძის აზრით მაიაშვილი სოციალისტი ყოფილა, მხოლოდ იმიტომ რომ ის ფედერალისტთა ბელადი იყო. აქედან დღევანდელი ხუნდაძის აზრით ფედერალისტური პარტია სოციალისტური ყოფილა, გამოდის აგრეთვე ისიც, რომ ბოლშევიზმს ტყუილად უბრალოდ უბრძოლია ფედერალიზმის წინააღმდეგ, თუ კი ის სოციალისტური პარტია იყო.

კერძოდ მაიაშვილის „რევოლიუციონერობის“ შესახებ ფ. მახარაძე სწერს: „კატორიდან დაბრუნების შემდეგ, 1882 წელს, იგი (მაიაშვილი) „ივერიაში“ ათავსებს წერილს სათაურით „წერილი ქართულ საზოგადოების მიმართ“. რომელიც თავდებოდა, იმით, რომ იგი ურჩევდა მაშინდელ საზოგადოებას ე. ი. თავადაზნაურობას და ქალაქის თვითმართველობას, შეეგროვებიათ სტატისტიკური მასალები ხალხის ეკონომიური ცხოვრების შესასწავლად. ეს წერილი მოწმობდა მხოლოდ იმას, რომ მისი ავტორი სწყვეტდა ყოველგვარ კავშირს თავის რევოლიუციონურ წარსულთან. მას რევოლიუციის აღარაფერი შერჩენოდა“ *).

როგორც ხედავთ ს. ხუნდაძის აზრი კატეგორიულადაა დაპირისპირებული ფ. მახარაძის მტკიცებასთან. ასეთი კონტრასტი არ არის შემთხვევითი, რადგანაც აქ ერთი მეორეს უპირისპირდება მარქსისტული და ფედერალისტური აზროვნება. ტყუილად სცდილობს სიმ. ხუნდაძე ფედერალისტების ბელადს მაიაშვილს მისცეს ორტოდოქსალური სოციალისტის მანდატი, მხოლოდ იმ მოტივით, რომ ის ბელადი გახდა ფედერალიზმისა (იხ. ზემოთ მოყვანილი ციტატა). ქართული აზროვნების ისტორია სულ საწინააღმდეგო საბუთებს იძლევა, არ შეეცდებით თუ ვიტყვით,

*) ფ. მახარაძე. „გნ. ნინოშვილი“.

რომ მაიაშვილი იმ „სოციალისტების“ რიცხვს ეკუთვნოდა, რომლებსაც მარქსმა „კომ. მანიფესტში“ რეაქციონური სოციალისტები (ფეოდალური სოციალისტები) უწოდა, რა ახასიათებდათ რეაქციონურ სოციალისტებს? „ფეოდალური სოციალიზმი არის სანახევროდ ჩივილი, სანახევროდ პასკვილი, სანახევროდ ამოძახილი წარსულისა, სანახევროდ მუქარა მომავლისა, ხანდიხან შიგ გულში დამქრელი ბურჟუაზიისა თავის მწვავე, მახვილი და განმანადგურებელი მსჯელობით, მაგრამ კომიკური შთაბეჭდილების მომხდენი მით, რომ სავსებით მოკლებულია უნარს გაიგოს თანამედროვე ისტორიის მსვლელობა.

პროლეტარიატის სამათხოვრო აბგას ეს ბატონები დროშად აფრიალებენ, რომ თავის გარშემო ხალხი შემოეკრიბათ, მაგრამ როგორც კი ხალხი მათ გაჰყვებოდა, ის შათ ზურგზე ამჩნევდა ძველ ფეოდალურ ღერბებს და უკან გარბოდა ხმა მალალი და უპატივცემულო ხარხარით*).

საქართველოში აი ასეთი „რეაქციონური სოციალიზმის“ მამამთავარი იყო გ. მაიაშვილი, რომელმაც თავის მოღვაწეობის პირველ პერიოდში პროლეტარიატის და დაჩაგრული ხალხის სამათხოვრო აბგა დროშად ააფრიალა, რათა თავის გარშემო ხალხი შემოეკრიბა, მაგრამ როდესაც დაჩაგრული ხალხი მას არ გაჰყვა, მან ზურგი შეაქცია მასებს და უპატივცემულო ხარხარით გაიქცა რეაქციონურ ჟურნალ „ივერიისაკენ“.

ეს ღრმა მნიშვნელოვანი ფაქტი არ უნდა გაიგოს ს. ხუნდაძემ: „ისტორიული ფაქტია — სწერს ხუნდაძე, რომ 1872 წელს საქართველოს ნაროდნიკულ ინტელიგენციამ

*) კ. მარქსი და ფ. ენგელსი. „კომუნისტური მანიფესტი“ გვ. 51.

დაარსა პირველი რევოლუციონური პარტია საქართველოში... ან. ფურცელაძე ერთ-ერთი აქტიური წევრი და დამაარსებელია ამ საქართველოს ნიადაგზე აღმოცენებულ პირველ სოციალისტური პარტიისა *).

ამხ. ფ. მახარაძე ამის საწინააღმდეგოდ სწერდა: „უწინარეს ყოვლისა შემცდარია ამხ. ს. ხუნდაძე, როცა გადაირით გვეუბნება, რომ 1872 წელს ნაროდნ. ინტელიგენციამ დაარსა საქართველოში „პირველი რევოლუციონური პარტია“, „ასეთი პარტია, სწერს ამხ. ფ. მახარაძე, ჩვენმა ისტორიამ არ იცის“, კიდევ მეტი ქართული ნაროდნიკები „საქართველოში დაბრუნებისთანავე სრულებით ივიწყებენ ამ შეხედულებებს. (ლაპარაკია უტოპიურ სოციალისტურ შეხედულებებზე) და არსებითად ხდებოდენ — თავდაზნაურობის... მომხრეებად **).

ს. ხუნდაძეს ასევე ყალბად აქვს ახსნილი ქართული ინტელიგენციის აზროვნების განვითარების სხვადასხვა დატეხი და კერძოდ კი სოციალისტური აზროვნების განვითარების საფეხურები.

ხუნდაძის აზრით, სოციალისტურ აზროვნებას საქართველოში საფუძველი ჩაეყარა 60 წლებში ილ. ჯავახიშვილის მეთაურობით. „უმთავრესად, სწერს იგი, 60-იანი წლების დასასრულს და 70-იან პირველ წლებში ქართული საზოგადოებრივი აზროვნება განაყოფიერებული იქნა ორი მეტად მნიშვნელოვანი მომენტით: ა) კაპიტალისტურ ურთიერთობის კრიტიკით და ბ) სოციალისტური დოქტრინის წამოყენებით“ ***).

*) ეურნ. „ქართული მწერლობა“ 1930 წ.

***) ფ. მახარაძე. ეგ. ნინოშვილი, გვ. 10.

***) სიმ. ხუნდაძე. „სოც. ისტორ. საქართველოში“, გვ. 69. ტ. 1.

„60-იანი და 70-იანი წლების ინტელიგენციაში თავმოყრილია, როგორც დემოკრატიული რევოლუციონერი და ლიბერალური, პროგრესიული, ისე სოციალისტური სისტემების ფორმულები... ილია ჭავჭავაძის ნაწერებში ჩვენ ვნახულობთ სოციალისტური აზროვნების ელემენტებს*).

ასეთი ტენდენციური დამახინჯება ისტორიული ფაქტების შეუწყნარებელია. პირველი იმიტომ, რომ სოციალისტური აზროვნების დატა წინ გადაწეულია რამდენიმე ათეული წლებით და მეორე იმიტომ, რომ ს. ხუნდაძემ, ისე როგორც ამას არ. ჯორჯაძე აკეთებდა, ილია ჭავჭავაძეს მიაკრა სოციალისტობის იარლიკი.

სიმ. ხუნდაძემ განგებ გადაწია წინ სოციალისტ. აზროვნების განვითარების დატა საქართველოში, ამ გადაწყვეტის მიზანი მხოლოდ ერთია; სიმ. ხუნდაძეს უნდა დაამტკიცოს, რომ საქართველოში სოციალიზმის წინამორბედნი იყვნენ, არა მარქსისტები ე. წ. „მესამე დასელები“, არაქედ თერგდალეულნი და მათ შორის ილია ჭავჭავაძე.

აი სადამდე მიდის კლასიური ალლოს დაკარგვა. ყოველ შემთხვევაში ხუნდაძე აქ აზროვნებს არჩ. ჯორჯაძის თავით. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ხუნდაძე თითქმის ყველა შრომებში, სადაც ლაპარაკია სოციალისტური აზროვნების განვითარების შესახებ არ არჩევს ერთი მეორისაგან სოციალიზმის სხვადასხვა სახეს. იგი ყველგან მხოლოდ „სოციალიზმს“ სწერს.

აქვე უნდა განვაცხადოთ, რომ ჯორჯაძე შედარებით ხუნდაძესთან უფრო ობიექტიურობას იჩენს და სოციალისტურ აზროვნების დატას უკავშირებს 90-იან წლების მეო-

*) იგივე წიგნი გვ. 66.

რე ნახევარს. ე. ი. „მესამე დასელების“ გამოსვლას. მაგრამ მკითხველი შეცდება, სწერდა ჯორჯაძე თუ იფიქრებს, რომ სოციალიზმი მესამოცე წლებიდან იკეთებს ფესვს ჩვენს მწერლობაში. ნამდვილად კი სოციალისტურმა აზროვნება და მიმართულება ჩვენს მწერლობაში 90-იან წლებამდე ანგარიშში ჩასათვლელ შოვლენად არ ჩაითვლება. არც ნიკოლაძე და არც ვინმე სხვა ამ მიმართულების ბელადად არ გამხდარა *).

რატომ მოხდა რომ სიმ. ხუნდაძე სოციალისტური აზროვნების დამწყებად საქართველოში სთვლის მესამოცე წლების მოღვაწეებს, კერძოდ კი „ხალხოსნებს“, რომლებმაც თურმე ჩამოაყალიბეს „პირველი სოციალისტური პარტია“, მაშინ როდესაც არ. ჯორჯაძემ ეს უკანასკნელი ანგარიში დასათვლელად არ მიიჩნია. ეს არ არის შემთხვევითი მოვლენა, რადგანაც მასში მარხია მთელი საიდუმლოება. რაში მდგომარეობს ამ საიდუმლოების ნასკვი?

ხუნდაძე თავის ყველა შრომებში ანვითარებს ერთ მთავარ დამახასიათებელ ტენდენციას, რომლის აზრი სოციალ-ფედერალისტური პარტიისადმი და მისი წინაპართადმი განსაკუთრებულ გულთბილ დამოკიდებულებაში მდგომარეობს, ხუნდაძე ყოველ ნაშრომში აგინებს ნ. ჟორდანიას, ზოგჯერ არ ეთანხმება ფ. მახარაძეს, მაგრამ არც ერთგან არ არის გაკიცხვა ჯორჯაძის და ფედერალისტური პარტიის, კიდევ მეტი. ზოგიერთ ადგილებში ხუნდაძე თავის აზრის დასამტკიცებლად არ. ჯორჯაძის ავტორიტეტს მიმართავს. რა თქმა უნდა აუცილებლად საჭიროა ნ. ჟორდანიას რეაქციონური ბუნების კიდევ და კიდევ გამოაშკარავება, მაგრამ არა ნაკლებ საჭიროა არ. ჯორჯა-

*) არჩ. ჯორჯაძე. „თხზულება“, ტ. 5, გვ. 180.

ძის რეაქციონურ, ფეოდალური და ნაციონალისტური სა-
ხის მხილება, ეს იქნებოდა ბოლშევიკური კრიტიკა; მაგრამ
ხუნდაძე ასეთ დანიშნულებას განგებ უხვევს გვერდს და
ნამდვილად არ. ჯორჯაძის აზრების რესტავრატორად გა-
მოდის. ასეთ პირობებში ნ. ჟორდანიას წინააღმდეგ ბრძო-
ლა მისთვის საფრად ხდება.

ხუნდაძეს არ შეუძლია ბოლშევიზმის პოზიციიდან —
როგორც ჟორდანიას, ისე ჯორჯაძის გაკრიტიკება, ამი-
ტომ საბოლოოდ ხუნდაძის ბრძოლა უფრო მოგვაგონებს
ფედერალისტების მიერ მარქსიზმთან — ძველი ანგარიშე-
ბის გასწორებას საქართველოში რევოლუციონური მოძ-
რაობის საკითხში, ვიდრე ბოლშევიზმს.

ამას მოითხოვს ფედერალიზმის ინტერესები, რომლი-
თაც დამძიმებულია ხუნდაძე, ხალხოსნებს, რომლებიც სა-
ქართველოში „რეაქციონური სოციალისტები“ იყვნენ სიმ.
ხუნდაძე უწოდებს „პირველ სოციალისტურ პარტიას“. ეს
შტკიცება წინასწარი გასაღები იყო ფედერალიზმის დიდი
რევოლუციონური წარსულის დასამტკიცებლად, რადგა-
ნაც ჩვენში ხალხოსნები, რომლებზედაც ხუნდაძე ლაპარა-
კობს, ფაქტიურად ფედერალისტების წინაპრები იყვნენ.
„ჩვენთვის უდავო ფაქტია, — სწერს ხუნდაძე, რომ სოცი-
ალიზმ-ფედერალიზმი როგორც თავის იდეოლოგიით, ისე
თავისი მეთაურებით, თავის შემადგენლობით იყო ახალი
ფორმით თავისებური განმეორება ნაროდნიკების მოღვა-
წეობისა და იდეოლოგიის. ამას არც არჩილ ჯორჯაძე უარ-
ყოფდა *) აი, სწორედ ამ აზრის დასამტკიცებლად დას-
ჭირდა ერთის მხრივ მაიაშვილის ორტოდოქსალურ სოცია-

*) ს. ხუნდაძე. „სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში“,
გვ. 163, ტ. 2.

ლისტად მონათვლა და მეორეს მხრით ასეთ ხალხოსნების გამოყვანა პირველ სოც. პარტიათ, მაშინ, როდესაც როგორც მაიაშვილი, ისე ხალხოსნები ოთხმოციან წლების შემდეგ რეაქციონურ როლს თამაშობდნენ საქართველოში. ამის დავიწყება კომუნისტი მკვლევარისათვის მიუტოვებელი დანაშაულია.

მაგრამ ყველაზე მოუთმენელია, როდესაც ხუნდაძე ამტკიცებს თითქოს ბოლშევიზმი ნაციონალურ საკითხში ქართველ ხალხოსნებს დაუახლოვდნენ და მათი გზა განაგრძესო. „ეროვნულ საკითხის მოწესრიგებაში — სწერს ხუნდაძე, ნაროდნიკულმა ინტელიგენციამ საღი ინტერნაციონალური პრინციპი შეითვისა და ამასთანავე ეროვნული მომენტი დაუმორჩილა სოციალურ მომენტს; უკეთ: ერთა განთავისუფლების საქმე სოციალურ რევოლიუციის გამარჯვების საქმეს დაუკავშირა; თანამედროვე ბოლშევიზმმა განაგრძო ეს ინტერნაციონალიზმის პრინციპი და ეს ინტერნაციონალური პოლიტიკა რევოლიუციონურ პროლეტარიატის სოლიდარობაზე გააშენა“ *). ამ მტკიცებაში რაღაც სხვანაირი მუსიკაა, რომელიც ძლიერ გვაგონებს მეშარცხენე სოციალ-ფედერალისტების ბექვდიით ორგანო „ტრიბუნა“-ში (№ 608, 1923 წ.) შოთავსებულ ს. ხ. (უნდაძე) რეაქციონური, ანტი-ბოლშევიკურ წერილს.

ს. ხ. (უნდაძე?) გაზ. „ტრიბუნა“-ში სწერდა: „მაგრამ ის რაც ჩვენ (ე. ი. ფედერალისტებსა და ბოლშევიკებს) გვაახლოვებს და ერთ სახეობას გვაძლევს, ეს არის სოციალიზმის განხორციელების პროგრამა, გზა, საშუალება, თანამედროვე ვითარებაში კომპარტიამ და მთელმა კო-

*) ს. ხუნდაძე. „სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში“, გვ. 183, ტ. 2.

მინტერნმა ისეთი პლატფორმა, ისეთი გეზი მოქმედებისა აიღო და შეითვისა, რომელმაც არსებითად წაშალა ჩვენს შორის წინეთ არსებული წინააღმდეგობა და სხვადასხვაობა“ (ხაზი ჩვენია).

ეს სტრიქონები იწერებოდა 1923 წელში, ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც ხუნდაძე ფედერალისტი იყო. ეს მტკიცება ჩვენ მისთვის კი არ მოვიყვანეთ, რომ რამენაირად ძველი ანგარიში გაგვესწორებია და მკითხველებისთვის სიმ. ხუნდაძის ყოფილი ფედერალისტების ბელადობა მოგვეგონებინა. ბოლშევიკები მხოლოდ მაშინ მოიგონებენ ხოლმე რომელიმე პარტიის წევრის „ყოფილობას“, თუ კი ის რაიმე ფორმაში გაიმეორებს იმ რეაქციონურ იდეებს, ან საქმეებს, რომლის დამცველი ის იყო სხვა პარტიაში ყოფნისა და მუშაობის დროს. გამოდის რომ ხუნდაძე იმ თავითვე, იმ რწმენით მიდიოდა პარტიაში, რომ ბოლშევიზმი საერთოდ და კერძოდ ნაციონალურ საკითხში მათ (ე. ი. ფედერალისტების) პოზიციაზე დადგა. ეს რეაქციონური აზრი ს. ხ. (უნდაძე) გამოსთქვა ჩვენს პარტიაში შემოსვლის წინ. მიუხედავად იმისა, რომ ეს აზრი შემცდარია და რეაქციონური, აქ ჩვენ არ გავიხსენებდით მას, რომ ხუნდაძეს უკანასკნელ თავის შრომაში არ გაემეორებია ეს შემცდარი პოზიცია, გამოდის, რომ კომუნისტურ პარტიაში შესვლის წინ დასახული პროგრამა ბოლშევიზმის გაფედერალისტების დამტკიცებისა ჯერ არ მოხსნილა და მას „კომუნისტი“ ს. ხუნდაძე წიგნიდან წიგნში „ამტკიცებს“.

ხუნდაძის ტენდენცია ორ ფრაზაში შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ: ქართული ლიბერალური ინტელიგენციიდან მოდის ყოველივე, სოციალიზმიც და რევოლიუციაც. ამიტომ რევოლიუციის მონაპოვარის პატრონობის საქმეში ამ ლიბერალურ ინტელიგენციის შთამომავალთ (ე. ი. ფედერ-

რალისტებს) სათანადო წილი უნდა ქონდეთ და მართლაც შემოთმომყვანილ ციტატებში ჩვენ ვხედავთ, რომ თანამედროვე ხუნდაძე ამტკიცებს თითქოს ბოლშევიზში ნაციონალურ საკითხში ქართველ ნაციონალისტ „ხალხოსნების“ პოზიციაზე გადავიდა.

ამრიგად, უკეთებთ რა ჯამს ამ წინასწარ შენიშვნას ხუნდაძის შესახებ, ჩვენ პირდაპირ უნდა შევხედოთ სინამდვილეს თვალში და ვაღიაროთ, რომ სიმ. ხუნდაძის „თეორიის“ სახით ქართულ ისტორიულ მეცნიერებაში და ლიტერატურის ისტორიის ფრონტზე ჩვენ საქმე გვაქვს ფედერალიზმთან შემარिგებლობისა და მის რეციდივთან. ხუნდაძე აყალიბებს და ებრძვის ბოლშევიზმს და რევოლიუც. მარქსიზმს თავის მრავალრიცხოვან შრომებში. ამასთანავე ს. ხუნდაძე სრულიად არ იყენებს თავის კვლევითი მუშაობის დროს და არამც თუ იყენებს, დემონსტრატულად უკუ აგდებს, კვლევის ლენინურ მეთოდს.

ამიტომ სიმ. ხუნდაძის მუშაობა ლიტერატურის სფეროში ატარებს აშკარა უშუალო ოპორტუნისტულ ხასიათს, ვინაიდან ის აყალიბებს ჩვენში რევოლიუციონურ მოძრაობის ისტორიას. ამ რიგათ ეს საკითხი თითქოს შორეული ისტორიის სფეროდან აქტუალურ პოლიტიკურ საკითხად იქცევა და ისტორიის ასეთი გაყალბების წინააღმდეგ ბრძოლა ბოლშევიკურ თეორიული აზრის ერთერთ სერიოზულ ამოცანად ხდება.

გაზეთი „კომუნისტი“ 27 სექტემბერი 1931 წელი.

ფორმალური, ესთეტიკური და სოციალ-ფორ- მალური რეალიზაციის წინააღმდეგ

ქართული თეატრის წარსულზე, მის სადღეისო და მომავალ პერსპექტივებზე ჩვენში ორიოდ წიგნი თუ მოიძებნება. ხაზ გასმით შეიძლება აღინიშნოს, რომ ამ საკითხის ბოლშევიკური გაშუქება საგრძნობლად მოისუსტებს. ამიტომ ლენინურ თეორეტიულ ცდას თეატრების შესწავლის და მათი განვითარების გზების გათვალისწინების საქმეში — ჩვენ უთუოდ უნდა მივვსალმოთ. მაგრამ საქმე ისაა, თუ ვისგან ან როგორ შეიქმნება თეატრის ეს თეორია და ისტორია.

ამ შემთხვევაში ამხ. ამალლობელის ცდა ქართული თეატრზე მარქსისტული წიგნის დაწერისა საყურადღებოა, მაგრამ ამ ყურადღებას ის იქცევს თავისი არა დადებით, არამედ უარყოფითი მხარეებით. ამხანაგ ამალლობელმა უდავოთ შესძლო შეეგროვებია ზოგიერთი ფაქტები ქართული თეატრალური ცხოვრებიდან და რამოდენიმე მოახერხა მათი სისტემატიზაცია. მაგრამ უბედურება იმაშია, რომ ამალლობელისებურ „სისტემატიზაცია“ შენდება არა ბოლშევიკური მეთოდოლოგიის საფუძველზე.

ცხადია არ შეიძლება უარყოფა იმ ფაქტის, რომ ზოგიერთ ადგილებში ავტორი ცდილობს გადავიდეს ფედერალისტურ-ნაციონალისტურ და რეალისტურ პოზიციე-

ბიდან (რომელსაც ის ადგა 1924 წლამდე — „მემარცხენე“ ფედერალისტური პარტიის ერთ-ერთ პუბლიცისტის სახით), მარქსიზმ-ლენინიზმის თვალსაზრისზე, მაგრამ უდნა გვახსოვდეს, რომ ეს გადასვლა არც ისე ადვილი საქმეა, განსაკუთრებით იმათთვის, ვისაც ჯერ კიდევ არ აუფეთქებია ყველა ის შემაერთებელი ხიდები, რომელთაც უკან და პირდაპირ ფედერალისტურ იდეალიზმისაკენ მივყევართ. ამხ. ამალლობელის წიგნი სავსეა არა მარტო ცალკეულ შეცდომებით, არამედ ამ შეცდომების საფუძველზე სისტემა სდგება.

1. ფორმალიზმი და დებორინელობა

„ვ. ვსევოლსკი სთვლის, სწერს ამალლობელი, თეატრის ნამდვილი ისტერიოგრაფია თეატრალურ სტილთა და დარგების (სახეობების) ანალიტურ აღწერას წარმოადგენს, რომელიც (ბრძოლა) სოციალ-ეკონომიური გავლენით მიმდინარეობს“. რა თქმა უნდა, განაგრძობს ამალლობელი, ავტორი მართალია, — თეატრის მეცნიერული ისტორიის შექმნა სხვანაირად არც შეიძლება თუ სტილს გავიგებთ არა როგორც რაღაც თავისთავად მხატვრულ ფორმას, არამედ როგორც კლასის მსოფლშეგრძნობას მისი ესტეტიური იდეოლოგიის გამოხატვას. (ს. ამალლობელი — „ქართული თეატრი“, მოსკოვი, 1930 წელი გვ. 10-11).

თეატრის ისტორიოგრაფიის ასეთი განსაზღვრა ძირითადად ეწინააღმდეგება მარქსიზმ-ლენინიზმს. მოვლენების შემეცნება აღწერილობითი მიდგომის საფუძველზე და შემდეგ ძიების ძაფის გაწყვეტა — არის მეტაფიზიკური ფორმალ ლოდიკის ერთი დამახასიათებელი თვისე-

ბათაგანი. ანალიზის საჭიროებას ჩვენ არ უარყოფთ, მაგრამ ეს უკანასკნელი დიალექტიურ მატერიალიზმში, როგორც მისი ორგანიულად შემადგენელი ნაწილი მოხსნილი ფორმების სახით შედის. განცალკავებულად ანალიტიური მეთოდზე დაყრდნობა თეატრალური მოვლენების შესწავლისას, იმდენად უსუსური გზაა, რომ ის მეთოდოლოგიურ დასკვნების გამოკვეთამდე კი არ ყოფნის, არამედ საგნის უბრალო აღწერისთანავე ხელიდან გვისხლტება.

ცნობილია, რომ დებულება კლასთა ბრძოლის არსებობის შესახებ ბურჟუაზიულ ეკონომისტებმა აღმოაჩინეს, მაგრამ რადგანაც მათ ვერ შესძლეს ანალიტიურ მეთოდს გასცილებოდნენ, ამ ფაქტის აღმოჩენასთან ერთად გაიყინენ. მარქსმა გენიალურად მოიხმარა რა მატერიალისტური დიალექტიკა (რომელიც თავის თავში იტევს ანალიზისა და სინტეზის საფეხურებს) დაასაბუთა ის გარემოება, რომ ადამიანთა საზოგადოებაში არსებული კლასთა ანტაგონიზმი უნდა გადაიჭრას რევოლუციონური გზით — პროლეტარიატის, როგორც აღმავალი კლასის მიერ.

დაკმაყოფილება ანალიტიური მეთოდით და სინტეზის თავიდან აცილება გამომდინარეობს მხოლოდ მცოცავ ემპირიზმიდან, რომელიც პარტიის პოლიტიკურ ცხოვრებაში მკლავნდება შემარჯვენე გადახრისა და საქმოსნობის სახით. ამას ისიც უნდა დაემატოს, რომ მარტო ფაქტების უსიცოცხლო აღწერა მეცნიერება კი არაა, არამედ უბრალო ნომენკლატურა, უკანასკნელი კი ამხ. ამაღლობელს მარქსიზმის მეთოდოლოგიის ენაზე, რომ ვთქვათ ბურჟუაზიულ ობიექტივიზმიდან გადმოყვა.

განვაგრძოთ შემდეგ: მარქსისტისათვის სტილთა ბრძოლა არა თუ მიმდინარეობს „სოციალ-ეკონომიურ პირობების გავლენის ქვეშ“, არამედ საბოლოო ჯამში სწორედ ეს ბრძოლა ამ „პირობებით“ განისაზღვრება. მართალია ამალლობელის შენიშვნა, რომ სტილი უნდა გაგებულ იქნას როგორც იდეოლოგიის გამოხატულება, მაგრამ ეს შენიშვნა შენიშვნათ რჩება და თვითონ ავტორი კი თავდაყირა ეშვება ფორმალიზმის ჭაობში. ზემოდ მოყვანილ ციტატაში მის მიერ გათანაბრებულია სტილის პრობლემა თეატრის დარგების (სახეობების) პრობლემასთან. მაგრამ ვინაიდან თეატრის დარგებისა და სახეობების ბრძოლის საკითხი უფრო ახლოს სდგას ფორმის საკითხთან, ამიტომ გამოდის, რომ ამალლობელს სტილის მცნება ფორმალისტურად ესმის.

ნაღდ ფორმალიზმს და სტილის მცნების არ გაგებას ჩვენ ვაწყდებით უფრო რელიეფიურად ცალკე საკითხების გამორკვევის დროს „დრამატიული ნაწარმოების არსი, სწერს ამალლობელი, მდგომარეობს ეპოსისა და ლირიკის ელემენტების შეკავშირებაში, რომელიც მაყურებლის წინაშე სახავს სინამდვილიდან აღებულ მოვლენას (გვ. 15). არაა სწორი თითქოს ეპიური და ლირიკული ელემენტების შეერთება დამახასიათებელი იყოს მხოლოდ და მხოლოდ დრამისათვის. რატომ არ შეიძლება ასეთ შეკავშირებას ადგილი ქონდეს პოემაში, რომანში? თუნდაც რომ დაუშვას — დრამის დამახასიათებელი თვისება ნამდვილად არის ეპოსისა და ლირიკის ელემენტების შედუღება, მაშინ მივიღებთ, რომ ასეთი შეკავშირება არის სპეციფიური ნიშანი დრამისა და მეტი არაფერი. ამალლობელს კი საგნის ეს სპეციფიკა აყვანილი აქვს არსის ხარისხში. არსს თვითონ გააჩნია სპეციფიკა: არსი და სპეციფიკა

ერთი არაა. აი რა არ ესმის ფორმალიზმით განსწავლულ ადამიანს.

სხვა ადგილას (გვ. 16) ავტორი ეხება რა ზურჯუანიძის თეატრებს აცხადებს: „სტილი ამ თეატრისა ბრის რეალისტური“. აქვე ოთხიოდე სტრიქონის შემდეგ მუშათა თეატრზე იმავეს იმეორებს: „სტილი ამ თეატრის რეალისტურია“. კიდევ ამავე გვერდზე საბჭოთა თანამგზავრულ თეატრზე: „სტილი ამ თეატრის ძირითადში პირობით-რეალისტურია“. გამოდის, რომ ყველა თეატრების სტილი ერთი და იგივეა. აქ სტილი დაყვანილია შკოლურ გაგებამდე. მეორე მხრივ რეალიზმი ამალლობელისათვის (როგორც დებორინის მომენშევიკო იდეალიზმისათვის ფილოსოფიის ისეთი მოვლენები, როგორიცაა ემპირიზმი და სხვა, მუდმივ კატეგორიებად არის მიჩნეული) რაღაც უცვლელი მარადიული რამ ყოფილა, რომელიც დიამეტრალურად დაპირისპირებულ კლასების თეატრალურ ხელოვნებას ერთნაირად ახასიათებს.

ამალლობელი რეალიზმის გაგების საკითხში აშკარად ადგება ფორმალიზმის გზას: „ფორმალურ მხრივ ახლად ორგანიზაციამნილი თეატრი დარჩა რეალისტური მიმართულების ჩარჩოებში“ — ლაპარაკობს ის ერთ თეატრზე (გვ. 52). მაგრამ იგივე ამალლობელი ზევით მოყვანილ ციტატაში სტილისა და რეალიზმის ცნების გარკვევად დროს მივიდა მათი სრულ გაიგივებამდე. ეხლა კი მან გაათანაბრა არა თუ სტილი და თეატრალური სკოლა („რეალიზმი“), არამედ სტილი და ფორმაც (ფორმალური მხრივ ესა და ეს თეატრი რეალისტურიათ) ამდაგვარად თუ ავტორის აზრით თეატრების ისტორია თეატრალურ დარგების (სახეობების) და სტილთა ბრძოლის ისტორიას, მაშინ ჩვენ ვასკვნით, რომ ამალლობელის აზრით თეატრე-

ბის ისტორია თეატრალური ფორმების ბრძოლის ისტორია ყოფილა, ვინაიდან სტილის პრობლემა მას ფორმალისტურად აქვს გაგებული.

საქართველო
საბჭოთაო

2. ინტელიგენტურ-ესთეტიური თეატრის მოყვარულობა თუ მარქსისტული თეატრალური მიცნობა?

გამოდის, რა ამხ. ამაღლობელი თეატრალურ ხელოვნების ფორმალისტურ გაგებიდან, ის თავის შხრივ იმუშავებს შესაფერის „უპარტიო“-ესთეტიურ თეატრის მოყვარულ ინტელიგენტის მიდგომას. ერთ ადგილას ის მოითხოვს, რათა კრიტიკოსი არ მფარველობდეს ამა თუ იმ თანამგზავრულ თეატრს მეორე რომელიმე თეატრის ხარჯზე, მაგრამ ავტორი იმავე გვერდზე შენიშნავს, რომ „თითულ ჩვენთაგანს აქვს უფლება“ „პიროვნული ესთეტიური და ინდივიდუალური გემოვნება ქონდეს“. საკითხავია, რას მოგვეცემს ამ „თითული ჩვენთაგანის“ გემოვნების გამოყოფა და დაპირისპირება „არა თავისი“ გემოვნების მიმართ, თუ არა მეცნიერებისა და თეატრის მოყვარულთა წვრილ-ბურჟუაზიულ პრაქტიკას?!

მართლაც ამხ. ამაღლობელი მეცნიერული შეხედულებების მაგივრად იძლევა სპექტაკლების ინდივიდუალურ შერჩევის მაგალითებს. ის როგორც ესთეტი-მოყვარული და ფორმალისტი ყველაზე უფრო კმაყოფილდება „საკვირველი თავისებური“ და „მხიარული დადგმებით“.

ამხ. ამაღლობელისთვის ყოველი რეჟისორი, რომელიც კი ძველი თეატრის ფარგლებში ნოვატორად გამოდის —

რევოლიუციონერია. მაგალითად ამალლობელის გაგებით რეჟისორ მარჯანიშვილმა „სავსებით მოაბრუნა“ თეატრი. ჩვენ არ შეგვხვებით აქ მარჯანიშვილის უდაოდ დასახურებას და ნიჟს. ჩვენი მიზანია მხოლოდ ამალლობელის მეთოდოლოგიის გამომჟღავნება. ისმება კითხვა: როგორ ესმის ავტორს თეატრალური რევოლიუცია? ამალლობელს რევოლიუციასა და ნოვატორობას შორის იგივეობის ნიშანი აქვს დასმული; და ამის საფუძველზე მარჯანიშვილი როგორც რეჟისორი გამოცხადებულია სრულ რევოლიუციონერადაც და ნოვატორადაც, იმ დროს როდესაც თვით ამალლობელი სცნობს, რომ მარჯანიშვილი რჩება ნოვატორად ძველი თეატრის ჩარჩოებში. ამალლობელმა და საერთოთ სხვა თანამგზავრული თეატრების არა მკბთხე მეცენატებმა უნდა იცოდნენ, რომ ნოვატორობა ძველი თეატრის საფუძველზე, როდესაც უკანასკნელი არ ქმნის პრინციპიალურად (კლასობრივად) ახალ პროლეტარულ თეატრს — ნიშნავს მხოლოდ და მხოლოდ რეფორმას და არა რევოლიუციას. ეს დებულება სწორია ყველა თანამგზავრისათვის, რა გინდ ნიჭიერი და შემომქმედი არ იყოს ესა თუ ის რეჟისორი (ამ შემთხვევაში მარჯანიშვილი). ეს ასეა რადგან თანამგზავრი იმდენად რამდენადაც ის მხოლოდ თანამგზავრია, ჯერ ჯერობით ძველი თეატრის საფუძველზე სდგას. მარჯანიშვილი მიუხედავად იმისა, რომ ის სულ უფრო და უფრო გვიახლოვდება პროლეტარული თეატრი მას არ შეუქმნია და ამიტომ ყველა ასეთ რეჟისორებს, რომლებიც თანამგზავრებათ გვევლინებიან სრულ რევოლიუციონერებს ვერ ვუწოდებთ.

ამალლობელი რეჟისორ მარჯანიშვილს აცხადებს სრულ რევოლიუციონერად, იმ დროს, როდესაც სხვაგან შენი-

შნავს, რომ (გვ.91) მარჯანიშვილის თეატრს ახასიათებდა „ფორმალური გადახრა“. შეიძლება ავტორს უნდოდა ეთქვა „ფორმალისტური განხრა“, მაგრამ რადგინაც თვითონაა ამით დაავადებული, ამიტომ მარჯანიშვილის შემოქმედების წარსულში ასეთ გადახრას ვერ პოულობს. ამის შემდეგ გასაკვირი როდია თუ ამხ. ამალლობელი თეატრალური მოვლენების კლასობრივ შეფასებას ყოველნაბიჯზე გაუარბის. თეატრისა და მისი აუდიტორიის კლასობრივი შესწავლის მაგიერ ის ზოგიერთ ქართულ პოეტების დილექტანტურ ხმაურს იშველიებს „ანალიზის“ გასაღრმავებლად. „პოეტი ტიციან ტაბიძე სწერდა“. (70) „პოეტი შალვა აფხაიძე სწერდა“... (71), „პოეტი პაულო იაშვილი ამბობდა“... ამგვარად ეყრდნობა რა იმას, რასაც დეკადენტი პოეტები თავიანთ ლირიული ლაყბობით თხზავდნენ, ამხ. ამალლობელი განაგრძობს: „თეატრი ცდილობდა, სხვა და სხვა შემადგენლობის მაყურებელთა მოთხოვნილებანი დაეკმაყოფილებინა“. ვინ იყვნენ ეს მაყურებლები? პოეტი პაულო პლიუს ტიციან ტაბიძე, პლიუს კიდევ პაულო, და კიდევ ტიციანი — განა ესაა ქართული თეატრის საზოგადოებრივობა?! სადაა მეცნიერული კლასობრივი ანალიზი? ვისთვისაა საჭირო ასეთი „მაყურებლობის თამაში“.

ნუთუ ამხ. ამალლობელს არ ესმის, რომ ორიენტაცია მაყურებელ საზოგადოებაზე სრულებითაც არ ნიშნავს დეკადენტ პოეტების (რომელთაც თეატრს რომ თავი დავანებოთ, სხვა საკითხშიაც ხეირიანი არასოდეს არაფერი უთქვამთ) ყველაფერში დაუჯერო. წიგნი ამტკიცებს, რომ ავტორმა ლენინური მეთოდოლოგია ინტელიგენტურ ესთეტიურ განწყობილებებს ანაცვალა და ამდაგვარად გზა გაუხსნა ყოველგვარ ანტიმარქსისტულ შეხედულებას

თეატრალური პრობლემების გაშუქების დარგში. აქედან გამომდინარე ავტორმა დაივიწყა მარქსიზმისათვის ის ანბანური ქეშმარიტება, რომ მარტო თეატრში კი არა ქმნის აუდიტორიას, არსებითათ განსაზღვრული კლასობრივი საზოგადოებრივობა ქმნის თეატრს. „ქვრეტა პასიური ელემენტია, ამბობს ამალლობელი, ქვრეტა წარმოდგენის მხოლოდ ლოგიური დასასრულია. მისი ათვისებაა (11). თუ მაყურებელი პასიური მქვრეტელია, ამის შემდეგ გასაგებია ქართული თეატრის ამალლობელისებურ ისტორიაში რატომაა ეს ფაქტორი გარიყული და რატომ აქვთ დათმობილი მთელი ასპარეზი თეატრების გმირების თავგადასავალს. გმირი ქმნის თეატრს, უკანასკნელი მხოლოდ გენიალური პირების საქმეა. შესაბამისი საზოგადოებრიობა კი მხოლოდ პასიური მაყურებელია. ჩვენ კი ვფიქრობთ, თუ ეს ასეა, მაშინ ლოგიურობა მოითხოვს თეატრალურ შემოქმედების კრიტიკა და თეატრების ისტორია შეიცვალოს თეატრების გმირების ბიოგრაფიით.

ჩვენ არ უარყოფთ საზოგადოებრივად სასარგებლო პირთა ბიოგრაფიის შედგენის საჭიროებას, მაგრამ ბიოგრაფიებიც უნდა სდგებოდეს მეცნიერულად და არა ამა თუ იმ თეატრის მოყვარულის თვალთახედვით. მეორე მხრივ მეცნიერება თეატრალურ ხელოვნებაზე და კერძოდ თეატრალური კრიტიკა არაღვის არა აქვს უფლება შესცვალოს ბიოგრაფიით. პარტიის წევრებს, რომელნიც მუშაობენ თეატრალური ხელოვნების დარგში, კულში მაჩანჩალობის მაგივრად უნდა შეეძლოთ ბოლშევიკური ხელმძღვანელობის გაწევა თანამგზავრულ თეატრებზე. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება დაუშვათ პარტიის თეატრალური პოლიტიკის შეცვლა ამა თუ იმ თანამგზავრული თეატრის, ან თანამგზავრი რეჟისორის პოლი-

ტიკით. არიან ისეთი ამხანაგები, რომელნიც გულდასმით ცდილობენ თანამგზავრულ თეატრების „გარდაქმნას“ მისდამი მაჩანჩალობის გზით, მაგრამ სამწუხაროთ პირობით ხდება, თვითონ ეს ამხანაგები იქცევიან თანამგზავრებად და კარგავენ ბოლშევიკურ გამჭირახობას (თუ კი იყვენ როდისმე ასეთებად). ასეთი მეცენატობით თანამგზავრულ თეატრს ზედმეტი ტვირთი ემატება. ისინი თანამგზავრულ თეატრს კი არ შველიან მოკავშირედ გახდომის საქმეში, არამედ ეზიდება უკან წარსულისაკენ, ვინაიდან მონურად უდასტურებენ ყოველგვარ შეცდომებსაც კი.

მარჯანიშვილის ანალოგიურ მაჩანჩალა კრიტიკოს წარმოადგენს ამხ. ამალლობელი: „თუ კი მარჯანიშვილი პიესის გაცნობისას ისმენს გულცივად ეს ნიშნავს რომ მას არ მოსწონს იგი, თუ კი ისმენს სიხარულით“. (89). და ასე შემდეგ. ან: „კ. მარჯანიშვილმა პირველ მოქმედების დამთავრების შემდეგ ასწია პალტოს ყელსახვევი და“. (89). კი მაგრამ ვთქვათ, რომ მარჯანიშვილს დაავიწყდა პალტოს „ყელსახვევის აწევა“, რა დამოკიდებულება აქვს ასეთ წვრილმანებს თეატრალურ პრობლემების მეცნიერული კვლევა-ძიებისათვის. მარჯანიშვილის თეატრის წარსულის მოამბის როლში გამოსვლა ეს მეცნიერება კი არაა, არამედ ინტელიგენტური მეცენატობა. კიდევ მეტი: — ამალლობელის მხრივ ასეთი შინაურული მითქმა-მოთქმა მარქსისტული მეთოდოლოგიის მიტოვებას მოასწავებს. დრამატიული შემოქმედება კოტე მარჯანიშვილის პალტოს ფოლაქების ნერვიულობიდან არ მომდინარეობს. ამალლობელს უნდა ესმოდეს, რომ თეატრის ყოველ დადგმაში სოციალ - პოლიტიკური ცხოვრების ტალღა მძაფრად სცემს, რომელიც თავის მხრივ განსა-

ზღვრავს თეატრების ისტორიას და თეატრალური კრიტიკის განვითარების გზებს. ეს ძირითადი მსაზღვრავი ფაქტორი ავიწყდება ინტელიგენტურ ესთეტიურობით დაავადებულ მკვლევარს და საპატიო როლის შესრულებას ცდილობს ფოლაქებისა და ყელსახვევების ფსიქოლოგიური მდგომარეობის აღწერით. ეს მარქსისტული კრიტიკა კი არ არის, არამედ შინათეატრალური (при-театральное) ბიოგრაფიული შემოქმედება. და კრიტიკის ასეთ გაყალბებას ყოველნაირად უნდა ვებრძოლოთ, რომელი თეატრისა და რეჟისორის მიმართ არ უნდა იყვეს ის მიმართული.

3. იდეალისტური ინტუიტივიზმი

„ნამდვილი ტალანტები, სწერს ამალლობელი, ყოველგვარი კანონების გარეშე მყოფ ფორმებს ჰქმნიან. ისინი შემოქმედებითი ზეშთაგონებით (вдохновение) ქმნიან ახალს უჩვეულოს და სხვადასხვანაირ დადგმებს“ (81).

საქმე რა თქმა უნდა მხოლოდ იმაში კი არაა, რომ ამალლობელი ხმარობს სიტყვას „ზეშთაგონებას“, არამედ იმაშია, რომ ამალლობელი ინტუიციის წყალობით ხსნის თეატრის შემოქმედებით პროცესებს. მარჯანიშვილი, როგორც ბურჟუაზიული დეკადენტი ერთ დროს უახლოვდებოდა პრინციპიალურ ეკლექტიზმს; ახდენდა რა სხვადასხვა თეატრული ჟანრების აღრევას, ცდილობდა მოეცა წუთიერი და მახვილი ნერვების გამაღიზიანებელი ეფექტური სცენები. აქედანვე გამომდინარე მან გამოიძიშავა უსისტემოების სისტემა, უპრინციპობის პრინციპი, რამაც

მარჯანიშვილის თეატრი თავის დროზე მოამწყვდია თეატრალურ ოპერეტას საზღვრებში. აი სწორედ ამ ოპერეტულობას, ანარქიზმს და დეკადენტურ ავარდილობას ამალლობელი ყოველგვარი თეატრალური შემოქმედების კანონად აქცევს. ავტორს მოყავს რა მარჯანიშვილზე კრიტიკის შემდეგი შენიშვნა: „ეშმაკმა უწყის რაშია — ხაიდუმლოება. რალაც ინტუიტიური მონაცემია“ (92) თავის მხრივ უმოწმებს და განაგრძობს „ჩვენ უნდა გადამწყვეტი ბრძოლა ვაწარმოოთ უკულტურობისა და უცოდინარობის წინააღმდეგ, აღმოჩენებს (ყოველგვარს?) და ნოვატორობას (ყოველგვარს?) უნდა ვაფასებდეთ. ჩვენ უნდა შევესალმოთ და დავეხმაროთ ისეთ „უსისტემო რეჟისორებს“, რომელნიც აღმოაჩენენ ახალ გზებს თეატრალურ ხელოვნებაში (82).

კი მაგრამ უსისტემობა (თუ გინდ ბრჭყალებში აღებული) რატომ უნდა გადავაქციოთ კანონად? იმიტომ, რომ ამალლობელის აზრით ყოველივე თეატრში უსისტემობიდან მოდის. ანდა ეგებ იმიტომ, რომ ამალლობელის შეფრეყირმა ოდესღაც ოპერეტულ ანარქიზმში გაითქვა სახელი. კი მაგრამ ეს მხატვრული შემოქმედების პროცესის ინტუიტივისტური მისტიფიკაციაა?!

(აქვე შენიშვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ამალლობელის ზემოთ დახასიათებულ იდეალისტურ დებულებებიდან გამომდინარეობს ხელოვნების მხოლოდ ფსიხოლოგიის გამოსახვის საშუალებათ აღიარება — გვ. გვ. 15 33).

4. სოციალ-ფედერალიზმის რეციდივების

შესახებ

ძირითადი პოლიტიკური შეცდომები, რომლითაც სავსეა ამალლობელის წიგნი ნაციონალისტურ ხასიათს ატარებენ. ის ბევრს ლაპარაკობს „ნაციონალურ ფსიქოლოგიის“ შესახებ. მოყავს რა ამ ცნების ათიოდე განმარტება ვუნტტიდან, ფულედან, ოტო ბაუერიდან (!), კულიკოვიდან (!!)-დან და ასე შემდეგ, ამალლობელი ამდენი „მარქსისტების“ ჩამოსახელების შემდეგ, სჩივის, რომ მარქსიზმი არ იძლევა „ნაციონალურ ფსიქოლოგიის“ ცნების განმარტებას. აქ ამალლობელი სავსებით მართალია! მარქსიზმი მართლაც არ იძლევა ნაციონალურ ზეკლასიურ ფსიქოლოგიის განსაზღვრას, როგორც ამალლობელს სურს. არსებითად ზეკლასიურად ესმის ამალლობელს შაგალითად ნაციონალური კოლორიტი მუსიკაში: „ბიზესა და ვაგნერს შორის არსებობს კოლოსალური განსხვავება ნაციონალურ კოლორიტის თვალსაზრისით. პირველში ჩვენ ვამჩნევთ ფრანგულ სიმსუბუქეს და გრაციას, მეორეში გერმანულ სირთულეს და მონომენტალობას. ასეთივე განსხვავება არსებობს ერთის მხრივ კორნელისა, რასინისა, და მეორე მხრივ შექსპირსა და მარლოს შორის. პირველში თავდაკერილობა და შემარიგებლობა და მეორეში სიღრმე და ტრაგიულობა. იგივე მოვლენები მეორდება მხატვრობაშიაც. რაფაელი — მიწიანი იტალიაა. დიურერი — სიღრმე და მონუმენტალობა გერმანიისა“ (117 — 118). ბიზეს „სიმსუბუქისა და გრაციის ვაგნერის „მონუმენტალობის“, შექსპირის ტრაგიულობის და სხვა ასე შემდეგ მარტოდენ ნაციონალური ბუნების ახსნა მარქსიზმის აშკარა ნაციონალისტური გაყალბებაა. „ამიტომ, განა-

გრძობს ამაღლობელი, სინამდვილემ იცის გერმანული, ფრანგული, ინგლისური, რუსული, ქართული და არა მხოლოდ ან ევროპიული თეატრები“ (123). მაშასადამე ამაღლობელის თვალსაზრისით ჩვენ არ უნდა ვიხმაროთა „შემდეგი მცნებები: „დასავლეთ ევროპის ბურჟუაზიული თეატრი“ ან: „აღმოსავლეთის ამ და ამ ეპოქის ფეოდალური თეატრი“. ამაღლობელი აქ ეწევა სპეკულიაციას იმ დებულებისას, რომ სხვადასხვა ქვეყნების თეატრები საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების საფეხურებთან შესაბამისად ატარებენ ნაციონალურ-სპეციფურ ფორმას. ავტორისათვის ნაციონალური ნიშნები გადაქცეული არიან რაღაც დამოუკიდებელ მოვლენად და თავის მხრივ აყვანილი არის მთავარ ფაქტორის ხარისხში. განაკველადფერი ეს არ ნიშნავს დაბრუნებას ფედერალიზმის ქაობისაკენ?“ განსაზღვრული ისტორიული ეპოქები, განაკველადფერი იგი, ავსებენ ნაციონალურ კულტურას განსაზღვრულ სოციალურ-კულტურულ შინაარსით“ (119). ინტერნაციონალური პროლეტარული შინაარსი დაქვეითებულია ისეთ რაღაცათ, რომელიც სხვას „ავსებს“ სადამოიკითხა ავტორმა, თითქოს შინაარსი ავსებს რაღაცის მიღმა არსებულ ფორმას? ამაღლობელს შეეძლო წაეკითხა ენგელსის „ნატურდიალექტიკიდან“ საწინააღმდეგო აზრი, სადაც ნათქვამია, რომ ფორმა არის შინაარსის გამოვლინების საშუალება.

მეტად დამახასიათებელია აგრეთვე შემდეგი სტრიქონები: „პროლეტარულ კულტურაში, ინტერნაციონალურ კულტურაში რჩება ნაციონალური ფორმა“ (121). აქ ფორმის მუდმივ კატეგორიით გამოცხადებასთან გვაქვს საქმე. ეს ნაციონალური ფორმა ყოველი კლასობრივი შინაარსისთვის ერთი და იგივე რჩება და „ივსება“ ამა თუ

იმ კლასობრივი შინაარსით, ისე როგორც ქუჩულე
წყლით. აქ ავტორმა სტალინის ფორმულა სრულებით გა-
აყალბა და მისი გაგება სოციალ-ფედერალიზმის ფორმი-
ციებისაკენ გადაიყვანა.

ამაღლობელი სტალინის ფორმულის იმ ნაციონალის-
ტურ გაყალბებათა ტალღის გავლენის ქვეშ არის, რომელ-
მაც (ტალღამ) თითქმის ყველა რესპუბლიკებში ჩაიარა და
რომელიც კლასობრივი ბრძოლის ერთ-ერთი სახე იყო.
მაგალითად, ის წერს: „პროლეტარული კულტურა კლას-
ობრივი შინაარსით და ნაციონალური ფორმით (122).
ჯერ ისიც შეცდომა იყო, როდესაც, ამაღლობელმა სტა-
ლინის „პროლეტარული შინაარსით“ შესცვალა „ინტერ-
ნაციონალისტურით“. ვინაიდან ფორმალურად ინტერნა-
ციონალიზმს მენშევიზმიც კი ებლაუქება. მართალია ნამ-
დვილი ინტერნაციონალისტობა მხოლოდ რევოლუციონ-
ურ პროლეტარიატს შესწევს, მაგრამ საჭიროა ყოველ-
თვის ინტერნაციონალიზმის პროლეტარულობისათვის ხა-
ზის გასმა. მაგრამ მთავარი ისაა, რომ სტალინს არ დაუ-
პირდაპირებია „კლასობრივი შინაარსი“ და „ნაციონალუ-
რი ფორმა“, როგორც ამას ამაღლობელი სჩადის. კლას-
ობრივი შინაარსი ჯერ კიდევ არ ნიშნავს პროლეტარულს,
ვინაიდან სხვა კლასებიც ავრცელებენ. მეორე და
მთავარი კი ისაა, რომ თუ მხოლოდ შინაარსია კლასობ-
რივი და ფორმა კი რაღაც სხვა, მაშინ ამაღლობელის
ნაციონალურ ფორმას რაღაც ზეკლასიური ხასიათი ეძლე-
ვა, რაიც ამაღლობელის წიგნის სხვა ნაწილებშიაც
მკლავნდება (გავეხსენოთ ამაღლობელის მიერ ზემოთ ნა-
თქვამი თითქოს ფორმა ისეთი რამაა, რაც „რჩება“ ძველი
და რაც „ივსება“ ცვალებადი კლასობრივი შინაარსით).

5. ხუნდაძეშვიტინა და ამალლობელი ანუ თეატრის ფედერალისტური ისტორია

ამას წინვდ გაზეთ „კომუნისტ“-მა სასტიკად გააკრიტიკა ამხ. ხუნდაძის შიერ საქართველოს რევოლიუციონური მოძრაობის და ლიტერატურის ისტორიის ფედერალისტური გაყალბება. ასეთივე ხუნდაძისებურ დამახინჯებას მიმართავს ამალლობელიც და ის, რაც ლიტერატურის სფეროში „ხუნდაძეშვიტინად“ უნდა იქნას მონათლული, იმასვე ვხვდებით ჩვენ თეატრის სფეროში ამალლობელის სახით.

მაგალითად ამალლობელი სწერს: „...კლასობრივი ზავი გლეხობის და ქვეყნის ინტერესების დასაცავად და ასე შემდეგ — აი რომანტიულ-ნაციონალისტური პიესების თემები“ (150). ან და იქვე ისეთ აშკარა შოვინისტურ პიესებზე, როგორცაა სუმბათაშვილის „ლალატი“ და სხვა ასეთები, იგი სწერს თითქოს ისინი „აღვივებდენ ნაციონალურ თვითშეგნებას და არ აკლდათ (не клал) ნაციონალისტური ტენდენციებიც“ (48).

ამალლობელი ბევრს ლაპარაკობს ბურჟუაზიულ-რევოლიუციონურ თეატრზე, მაშინ როდესაც ბურჟუაზიულ-რევოლიუციონურ თეატრის არსებობა ისტორიულად ჯერ კიდევ გამოურკვეველია, ვინაიდან ჩვენში ხელოვნება ფრონტზე უმრავლეს შემთხვევებში ბურჟუაზიული ინტელიგენცია — ფეოდალურ ლიბერალებთან ხელი-ხელ ჩაკიდებული გამოდიოდა. ამ „ბლოკის“ მთავარი ცეცხლი მუშათა კლასისა და გლეხობის წინააღმდეგ იყო მიმართული და მისი რუსული იმპერიალიზმის წინააღმდეგ „ბრძოლა“ მხოლოდ ნაწილობრივ ოპოზიციონერობად და არა რევოლიუციონერობად უნდა ჩავთვალოთ. მაგრამ

ამაღლობელი იმდენად შორს მიდის, რომ ბურჟუაზიულ თეატრს 1905 წლის რევოლიუციის იდეებს თავს ახვევს (52). მაგრამ ცნობილია, რომ იმპერიის „განაპირა“ ქვეყნებში 1905 წლის ნაციონალისტებიც „იბრძოდნენ“, რადგან არ ნიშნავს მათ ცხრასხუთეულობას! ამაღლობელი კიდევ უფრო მარჯვნივ იხვევს და აცხადებს, რომ 1905 წელს ბურჟუაზიული თეატრი კულტურულ-განმანათლებლო ორგანიზაციებს შორის ყველაზე დიდ რევოლიუციონურ როლს ასრულებდაო (ნუ თუ რევოლიუციონურ პრესაზე და ლიტერატურაზე მეტს?).

ამჟამად თუ რატომ შალავს ამაღლობელი ბურჟუაზიულ-ფეოდალური „ბლოკის“ კულტურის ექსპლუატატორულ ხასიათს; იგი ყოველთვის ჰუმანიური გულთბილობით გაიძახის, რომ ეს კულტურა მჩაგვრელებს ებრძოდაო (54). მაგრამ ერთი სიტყვითაც არ აღნიშნავს, რომ ეს კულტურა ბოლოს და ბოლოს თვით იყო მჩაგვრელთა კულტურა. ნუ თუ პარტიულ ამხანაგ ამაღლობელისათვის საკმარისია ამა თუ იმ მიმართულების ნაციონალისტობა, რომ ესა თუ ის თეატრი რევოლიუციონურად გამოცხადებულ იქნას!

იან და რატომ შალავს ამაღლობელი იმ გარემოებას, რომ ბურჟუაზიული თეატრი ფეოდალურ კულტურის ხარჯზე და მასთან ხელი-ხელ ჩაკიდებული მუშაობდა (49).

რატომ შალავს იგივე ამაღლობელი თეატრალურ ფრონტზე არსებულ კლასთა დიფერენციაციას და ბრძოლას? მაგალითად ის ლაპარაკობს სახალხო თეატრზე, მაგრამ ერიდება ამ თეატრის კლასობრივი შინაარსის გამოვლენას. მხოლოდ სხვათა შორის აღიარებს ამაღლობელი ამ თეატრის გლეხურობას და ამასთანავე რამოდენიმეხელ

დასძენს, რომ ეს თეატრი ფეოდალური თეატრის „გვერ-
დით“ (33, 144) იყო და თურმე „ქართული თეატრის
შვილიც“ ყოფილა (46) მაგრამ თუ ეს თეატრი გლეხუ-
რია, მაშინ ის ასე თუ ისე ბრძოლაში უნდა იყვეს ფეო-
დალურ თეატრთან. სწორედ ამ ბრძოლას გვიმალავს ამალ-
ლობელი.

საბჭოთა თანამგზავრულ თეატრის განხილვის დრო-
საც ამალლობელი არ ხედავს ამ კლასთა ბრძოლას. ის
სხვათა შორის ამბობს, რომ მათ (მარჯანიშვილს და ახმე-
ტელს) ეხლა რევოლიუციონურ რეპერტუარზე ექვთ აღე-
ბული გეზი. განა ასე იყო ყოველთვის? ან და რა დიდი
ბრძოლები დასჭირდა და ჯერ კიდევ სჭირია ჩვენ საზო-
გადოებრივობას ასეთი მობრუნების მოსახდენად? განა
თეატრის ისტორიკოსს, ან კრიტიკოსს აქვს უფლება ამ
ბრძოლებს გვერდი აუხვიოს, თუ ამალლობელს არ სურს
შეაფერადოს რევოლიუციის საღებავი ამა თუ იმ რეჟი-
სორის წარსულით.

მაგრამ ყველაზე პირწავარდნილი ხუნდაძეშჩინა
ამალლობელისა იწყება იქ, სადაც ის მუშათა თეატრს
ეხება. პირველი: ამალლობელი სცნობს მუშათა თეატრის
არსებობას მხოლოდ რევოლიუციამდე, გასაბჭოების შემ-
დეგ კი თურმე მხოლოდ თანამგზავრული თეატრი არსე-
ბულა (16). მეორე: ამალლობელი პირდაპირ ნახალურად
დასცინის მუშათა თეატრს, როდესაც პირმოთნეობით
აცხადებს მისი „სახელოვანი ისტორიის“ შესახებ და თე-
თონ კი სულ ორ-ნახევარ გვერდს უძღვნის ამ სახელოვან
ისტორიას. არც ერთი დადგმის, მსახიობის მოღვაწის ან
მიმართულების დახასიათება მუშათა თეატრის ისტორი-
იდან, არც ერთი ფოტო-ილუსტრაცია დამატებებში.

გასაბჭოების შემდეგ პერიოდში არსებული სხვადასხვა სტუდიები ბლომათ აქვს დახასიათებული ამალლობელს (თვით ყველაზე უნიჭო ფალავაც კი). ამასთანავე არც ერთი სიტყვა თვითმომქმედ თეატრზე, რომლის არსებობას ავტორი სტრიქონსა და სტრიქონს შორის სხვათა შორის იხსენიებს. ან სადაა 1905 წლის პატარა, მაგრამ ჩვენი, რევოლუციონური თვითმომქმედ თეატრების მუშაკები (მაგალითად კობახიძე და სხვები?), ან ეგებ მათ იმით დააშავეს, რომ შოვინისტები არ ყოფილან?! ისინი მხატვრულად სუსტი იყვნენ? ისინი როგორც გასაბჭოების შემდეგ არსებული პროლეტკულტის თეატრი ვერ გაიზარდენ (რომელიც მხოლოდ იმით არის თურმე აღსანიშნავი, რომ მასში ერთხელ მოგასტროლე წუწუნავამ კარგი დადგმა გააკეთა?). მაგრამ მეცნიერებაც და კრიტიკაც იმისთვისაა საჭირო, რომ ავხსნათ ამ სისუსტის მიზეზები პროლეტარული თეატრის გზების გათვალისწინებისათვის. ამალლობელს კი მხოლოდ შემდეგი ხასიათის პრობლემები აინტერესებს: „ქართული თეატრი, როგორც ნაციონალური“ (ამ თემაზეა წიგნის მთავარი წერილი), მაშინ როდესაც ისეთი თემა, როგორცაა პროლეტარული თეატრის საკითხები, ამალლობელს არ აინტერესებს. მკვლევარს მხედველობიდან შეგნებულად გამოჩნა „ტრამი“ (მუშათა ახალგაზრდობის თეატრი), მაშინ, როდესაც თეატრის ეს ფორმა წარმოადგენს ერთ-ერთ მეტად საინტერესო სახეს პროლეტარული თეატრისას; რომელიც ჰქმნის გრანდიოზულ მოძრაობას პროლეტარული-თეატრალური შემოქმედების ფრონტზე.

ამრიგად ჩვენ ვხედავთ, რომ ამალლობელის წიგნი ნაციონალისტურ შეცდომათა მთელ რიგს შეიცავს, რომლებიც ყალიბდებიან გარკვეულ სისტემად. ეს შეცდომები

თავის დასაწყისის სოციალ-ფედერალიზმში იღებენ. ამალ-
ლობელს სწორედ ამ სოციალ-ფედერალიზმის რეციდი-
ვები აქვს. პარტიის შიგნით ასეთი შეცდომები წარმოად-
გენენ ადგილობრივ, ნაციონალისტურ გადახრას, ამალლო-
ბელის შეცდომები მეთოდოლოგიური ხასიათისაა. ეს
მეთოდოლოგია ფედერალისტური იდეალიზმისაკენ გვეზი-
დება, (ამალლობელი ეკლექტიური და იდეალისტური შე-
ცდომების მატარებელიც არის).

სოციალ-ფედერალიზმს საქართველოში საკმაოდ ძლი-
ერი ინტელიგენცია ჰყავდა. ამ სოციალ-ფედერალისტურ
ინტელიგენციის თანამედროვე რეციდივების გამოაშკარა-
ვება არც ისე ადვილია, ვინაიდან სოციალ-ფედერალიზმი
თავიდანვე „სოციალისტური“ ფრაზეოლოგიით შეფერა-
დებული გამოდიოდა. მისთვის ვინც ნდობით ეპყრობოდა
ფრაზებს ასეთი შეცდომების აღმოჩენა არც ისე ადვი-
ლია დღეს.

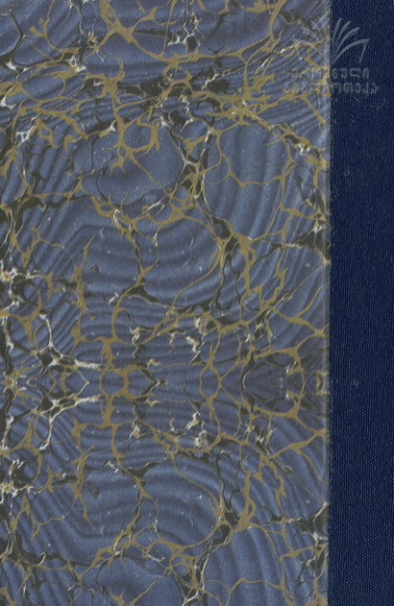
მაგალითად ამხ. გ. მუშიშვილმა კარგი ჰქნა, რომ რე-
ცენზიით სასტიკად გააკრიტიკა ამალლობელი, მაგრამ
მიუხედავად ამ სისასტიკისა მან ობიექტიურად დაჰფარა
ამალლობელის შეცდომები. ის იღებს ერთ მეორე ხარის-
ხიდან საკითხს ქართული თეატრის წარმოშობის დატის
შესახებ და მხოლოდ ამ ერთ საკითხით ამტყუნებს ამალ-
ლობელს ნაციონალისტურ პოზიციების დაცვაში.

გაზ. „კომუნისტი“-ს აუცილებელი დამსახურება იმა-
შია, რომ მან გაილაშქრა ამალლობელის შეცდომების წი-
ნააღმდეგ, მაგრამ ამხ. მუშიშვილმა, როგორც ცენტრალ-
ურ ორგანოში მოთავსებულ წერილის ავტორმა, შე-
ჰქმნა ამალლობელის კრიტიკის მინიმალისტური მასშტაბი.
რამდენადაც ვერ დაინახა ამალლობელის წიგნში მთავარი,
სახელდობრ ფედერალიზმის რეციდივები. ამით მან ამალ-

ლობელი კრიტიკისაგან ობიექტიურად დაიფარა. მუშე-
შვილი კარგს შერება, როცა მენშევიზმის შეფერადებაში
აკრიტიკებს ამაღლობელს, ვინაიდან მენშევიცური და ფე-
დერალისტური ნაციონალიზმი — როგორც ამბობენ „როს-
ვე ძმებია“. მაგრამ ფედერალიზმსა და მენშევიზმს შორის
არის განსხვავებაც, სპეციფიკა; და ამხ. მუშეშვილმა
არამც თუ ეს სპეციფიკა დაივიწყა, არამედ სრულიად ვერ
(თუ არ?) შეამჩნია ამაღლობელის წიგნში ისეთი შეცდო-
მები, რასაც ფედერალიზმის რეციდივები უნდა ვუ-
წოდოთ. მუშეშვილს სხვაზე უფრო მახვილი თვალი უნდა
ჰქონოდა ფედერალისტურ შეცდომებზე, შით უფრო მა-
შინ, როდესაც ამ შეცდომებს ჩვენ მივყევართ არ. ჯორ-
ჯაძის სოციალ-ფედერალისტურ ფანთეონში.

UNIVERSITY OF
TORONTO LIBRARY